

VÝVOJ KŘESŤANSTVÍ

OD ROKU 33 n. l. DO ROKU 56 n. l.

1. Poznámky:

Mnohé časové a encyklopedické údaje jsou založeny na publikaci „*Hlubší pochopení Písem*“, kterou vydali svědkové Jehovovi. Tyto údaje rámcově odpovídají obdobím a faktům, která jsou obecně uznávaná hluboce konzervativními náboženskými učenými, a výrazně se neliší od údajů, které zastává středně konzervativní proud odborníků v těchto oblastech.

Jedním důvodem je to, že v otázce datování cest apoštola Pavla a sedmi epištol, ve kterých všichni uznávají Pavlovo autorství (Římanům, 1 a 2 Korint'ánům, Galat'ánům, Filipánům, 1 Tesaloničanům a Filemonovi) panuje obecná shoda – vše se rámcově odehrává od roku 47 do roku 67, tedy hluboko v době vymezené pro tuto práci.

Pokud se týká evangelií a data jejich sepsání, obecně platí, že Synoptická evangelia (Matouš, Marek, Lukáš) jsou konzervativními kruhy vsazena do rámce před pádem chrámu v roce 70, zatímco středně konzervativní proud učenců je umisťuje do období 75 až 85, tedy do období následujícím po zničení chrámu. Vznik Janova evangelia, nejedná-li se o radikální přístup, je převážně datován do období roku 100.

Všechny jinak neoznačené časové údaje jsou myšleny jako našeho letopočtu. Pro údaje z doby před naším letopočtem uvádím zkratku pnl.

2. Pokud není uvedeno jinak, všechny citované biblické texty jsou z českého Překlada nového světa, vydaného NSSJ v roce 1991.

Boží jméno: Boží jméno se vyskytuje v dochovaných opisech Starého zákona, ale nevyskytuje se v ani jednom dochovaném opise Nového zákona z prvních 4. století církevních dějin, ve kterých docházelo k formování kánonu Nového zákona.

Účelem této práce ale není diskuse o výskytu Božího jména v překladech Bible, a protože používám překlad svědků Jehovových, uvádím celý text včetně uvedení Božího jména tam, kde se v tomto překladu vyskytuje.

OBSAH

PŘEDMLUVA	Pozemský Ježíš byl ze židů
KAPITOLA I:	Židovský chrám – středisko činnosti rané církve
KAPITOLA II:	Pronásledování
KAPITOLA III:	Jeruzalémská církev a Mojžíšův zákon
KAPITOLA IV:	Vznik křesťanské církve v syrské Antiochii
KAPITOLA V:	Křesťanská církev v syrské Antiochii
KAPITOLA VI:	Spor o obřízku v roce 49
KAPITOLA VII:	Čtyři Jeruzalémské artikuly
KAPITOLA VIII:	„Vyvolená nádoba„
KAPITOLA IX:	Pavlovy oponenti a přátelé; Lukáš, milovaný lékař.
KAPITOLA X:	Pavlova služba v oblasti Egejského moře
KAPITOLA XI:	Pavlův marný boj s Jeruzalémem
ZÁVĚR	Ex labore gloria

PŘEDMLUVA

Ježíš cele židovský

Základatelem křesťanství je Boží syn ze židovské rodiny Josefa a Marie, který se jmenoval Ježíš.

Ježíš Kristus se nejenom narodil jako žid a zemřel jako žid. Ježíš také žil jako žid. V celém biblickém záznamu nacházíme jenom několik situací kdy se pohyboval jinde než v židovském prostředí nebo pomohl někomu jinému než židům.

Ostatně, typická jsou v tomto ohledu Ježíšova slova u Matouše 15:24: „Nebyl jsem vyslán k nikomu jinému než ke ztraceným ovcím izraelského domu,,

Je pozoruhodné, že Ježíš zavedl připomínku chleba a vína na svoji památku při příležitosti izraelského svátku pasach. Nebylo to tak, že by pro zavedení jednoho z nejzákladnějších křesťanských symbolů, přijímání jeho těla a krve, zvolil zcela jinou dobu nebo událost. Pokud by chtěl, mohl tak snadno udělat, například dva dny před svojí smrtí. Tehdy nešel do Jeruzaléma, ale strávil celý den v Betanii, ve společnosti Lazara, Marie a Marty a svých učedníků.

Ježíš ale čekal až na židovský svátek pasach.

Rovněž během svého života Ježíš nevyslal apoštoly nikam jinam než k židovským obyvatelům – dokonce učedníkům výslovně řekl, aby nechodili ani k národům, ani k samaritánům. – Matouš 10:5,6.

Nic v Novém zákoně nenasvědčuje tomu, že by Ježíš o sobě smýšlel jako o křesťanovi.

Pozemský Ježíš byl žid a Ježíšova pozemská mise byla orientovaná zcela židovsky. Přelomem mezi židovstvím a křesťanstvím nebyl Ježíšův život, ale Ježíšova smrt.

Nepřekvapuje proto, že apoštolové a další raní následovníci vůbec nevzali v úvahu pokyn vzkříšeného Ježíše, aby činili učedníky z lidí všech národů. – Matouš 28:19,20; Lk 1:8.

A není možné se jim divit: nejenom, že oni sami byli skrz naskrz židé; kromě toho po tři a půl roku následovali svého Učitele od jedné židovské vesnice nebo židovského města ke druhé židovské vesnici nebo židovskému městu, a vesměs nemluvili s nikým jiným, než se židy. Jejich reakce na vzkříšeného Ježíše byla zcela v souladu s jejich předchozím formováním: „Pane, obnovíš království Izraele v tomto čase?,, – Skutky 1:6

Hluboce zakořenění v židovském systému věcí, vedeni Ježíšovým příkladem i slovy pouze k práci pro židovské spoluvěřící, apoštolově se po jeho smrti zcela přirozeně obrátili tam, kam se domnívali, že by šel i Ježíš: k izraelskému národu.

Nový rozměr budoucího celosvětového náboženství jim dlouho unikal. A již vůbec netušili, jak odlišné toto nové náboženství bude od toho, co znali a vyznávali oni, a před nimi po tisíciletí jejich otcové.

A pak se Saul stal Pavlem.

KAPITOLA I

Židovský chrám – středisko činnosti rané církve

Úvod

Herodův chrám v Jeruzalémě byl až do roku 70 n.l. místem uctívání jak pro židy, tak pro všechny členy rané křesťanské církve. Apoštolové a další židovsko-křesťanští učedníci v Jeruzalémě a v Judeji v prvních desetiletích existence křesťanské církve nepřestali chodit do chrámu a dodržovat Mojžíšský zákon. Někteří z nich tolerovali, ba vítali misi apoštola Pavla k pohanským národům. Ale drtivá většina z nich nikdy, v teorii ani v praxi, nepřijala myšlenku, že k záchraně stačí vírou přijmout Ježíše. V jejich očích mohl být zachráněn pouze ten, kdo jak přijal Ježíše, tak byl obřezán podle Zákona a následně jej celý dodržoval – jak snadno zjistíme, nahlédneme-li do Bible samotné.

Začátky

Čtyřicet dní po vzkříšení Ježíše a poté, co sledovali jeho nanebevstoupení, při kterém byli ujištěni andělem, že „tento Ježíš, který byl přijat od vás vzhůru k obloze, přijde tedy stejným způsobem, jak jste ho spatřili jít k obloze,“ (Sk 1:11), apoštolové se vrátili do Jeruzaléma a zahájili tady své veřejné svědectví o životě, smrti, vzkříšení a návratu Ježíše, svého Pána.

Kam šli se svojí zvěstí, ke komu mluvili a kde? U Lukáše 24:53 čteme: „A byli neustále v chrámu a žehnali Bohu“.

Kromě toho, že působili v židovském chrámu, učedníci se společně setkávali v horní místnosti velkého domu jednoho z nich. Odtud je také deset dnů poté, co se vrátili do Jeruzaléma, za dramatických okolností o letnicích roku 33 vyvedl svatý Duch, aby svědčili židům z různých národů, kteří přijeli do Jeruzaléma uctívat během svátků. Na Petrovu řeč reagovalo tři tisíce z nich, a ti se dali pokřtít jako Ježíšovi následovníci. – Sk 2:5-41. Nikdo je samozřejmě neznal jako křesťany a oni také neuvažovali o tom, že by se od izraelského národa měli oddělit. Čteme o nich:

„A dále se věnovali učení od apoštolů a rozdělování [mezi sebou], přijímání jídel a modlitbám. Na každou duši opravdu začal padat strach a prostřednictvím apoštolů se začalo dít mnoho předzvěstí a znamení. Všichni, kdo se stali věřícími, byli pospolu a měli všechno společné, a prodávali svá vlastnictví a majetky a rozdělovali [výtěžek] všem, právě jak kdo potřeboval,“ – Sk 2:42-45.

Kde se spolu scházeli? Kde lidem vydávali svědectví o nově nalezené víře v Ježíše Krista jako Božího Krista?

„A den co den byli jednomyslně stále přítomni v chrámu a přijímali jídlo v soukromých domech,“ – Sk 2:46.

Z biblického záznamu je patrné, že první židovští následovníci Krista trávili svůj čas na dvou místech: v židovském chrámu a při společných jídlech, kde vzhledem k výkladu Mojžíšského zákona běžnému v té době mohli být přítomni zase jenom – židé.

Je přitom pochopitelné, že kázali v chrámu. Kde jinde by měli hledat zbožné židy, se kterými chtěli sdílet poselství o Kristu? Kromě toho zde mohli pro své kázání o Ježíšovi použít slova, která o Mojžíšském zákoně řekl on sám:

„Nemyslete, že jsem přišel zničit Zákon nebo Proroky. Nepřišel jsem, abych zničil, ale abych naplnil; vždyť vám vpravdě říkám, že dříve by pominulo nebe a země, než by jakkoli pominulo jedno nejmenší písmeno nebo jedna částička písmena ze Zákona a všechno se nestalo. Proto každý, kdo porušuje jedno z těchto nejmenších přikázání a vyučuje lidstvo v tom smyslu, bude nazván ‚nejmenším‘ ve vztahu k nebeskému království. Pokud jde o kohokoli, kdo je činí a vyučuje je, ten bude nazván ‚velkým‘ ve vztahu k nebeskému království. Říkám vám totiž, že nerozhojní-li se vaše

spravedlnost více než spravedlnost znalců Zákona a farizeů, rozhodně nevstoupíte do nebeského království., – Mt 5:17-20; sr. Lk 4:21.

Ježíšův pozemský vzkaz nezněl: přišel jsem zbořit židovství.

Jeho vzkaz zněl: jsem naplněním židovství a od této chvíle je třeba židovské věci dělat lépe – ne jinak („každý, kdo činí a vyučuje [příkázání Mojžíšského zákona] bude nazván velkým vzhledem k nebeskému království,“), ale lépe – protože nebudeme-li je dělat lépe, nezdědíme nebeské království.

Pro apoštoly nebylo myšlenkově obtížné převzít Ježíšovo poselství o nutnosti jednat lépe než farizejové. Ježíšovo i jejich poselství bylo o zlepšení stávajícího náboženství. Proto je vůbec nenapadlo, že by neměli chodit do chrámu nebo založit alternativní místo pro své uctívání nebo přestat dodržovat Zákon. Ani na chvíli si nepomysleli, že je něco zásadního v nepořádku s náboženstvím jejich otců. Naopak, jak pozorujeme ze Skutků 10 kapitoly, ještě několik let po smrti Ježíše přesně a přísně dodržovali Zákon a jeho výklad, který vyžadoval, aby neměli s pohany nic společného.

Jak se na jejich stranické počínání díval nestrannický (Sk 10:34) Bůh? Souhlasil s jejich počínáním, nebo je odsoudil? Pokud vycházíme ze slov ve Skutcích 2:47, pak je zřejmé, že Bůh jejich službu považoval za oprávněnou a „současně k nim [Jehova] denně připojoval ty, kteří byli zachraňováni,“.

Zdá se tedy, že Jehova Bůh se nijak necítil poškozen tím, že byl prvními křesťany po mnoho let uctíván v židovském chrámu, nebo tím, že tito první křesťané lpěli na dodržování Zákona. Je také nesporné, že spolu s nimi v chrámu uctívali lidé, kteří byli přímo odpovědní za Ježíšovu smrt. Pro dokreslení situace v první fázi vývoje křesťanství a chrámu jako střediska jejich uctívání uveďme ještě příběh ze Skutků 3. kap. Zde se dozvídáme, že když se Petr a Jan šli do *chrámu* modlit, spatřili před *chrámem* muže chromého od narození, uzdravili ho, a ten muž „vstoupil s nimi do *chrámu*, a chodil a skákal a chválil Boha,“.

Vlastní uzdravení chromého muže se pak stává příležitostí k jedné z velkých Petrových řečí, ve které mluví o pokání a o proroku, který přišel ve splnění Mojžíšského zákona. Kde ji Petr pronesl? V Šalamounově sloupořadí v *chrámu*.

Jestliže tedy bez předsudků nahlížíme na první dny a roky po smrti Ježíše, vidíme snahu prvních učedníků pokračovat v činnosti jejich Mistra a Učitele, kterou bylo poselství adresované výlučně židům. Jeho námětem bylo, že se v osobě Ježíše splnila Písma a že od té chvíle není jiné záchrany, než v přijetí této nezvratné skutečnosti. Jako pozemský Ježíš, ani apoštolové nemají zájem o jiné, než vlastní. Pouze vlastním – židům – také zpočátku káží, a to ve středisku židovského uctívání, v Jeruzalémském chrámu.

KAPITOLA II

Pronásledování

Pronásledování Kristových následovníků v období od roku 33 do období roku 70 je jednou z oblastí, o které mezi mnohými křesťany, podobně jako o nesporně židovském Ježíši a nesporně židovských aktivitách jeho prvních učedníků, existuje pouze mlhavé podvědomí. Je mojí snahou držet se co nejvíce biblické zprávy a tak toto období co nejlépe ozřejmit.

S výjimkou ukamenování Štěpána a smrti Jakuba, Janova bratra, z ruky Heroda, nenacházíme v biblickém záznamu v období týkajícím se let 33 až 70 zprávu o tom, že by kdokoli jiný přišel o život rukou židů kvůli tomu, že se stal následovníkem Krista.

Zvláštní případ člověka neustále se pohybujícího mezi životem a smrtí představuje apoštol Pavel, kterému šlo o život mnohokrát – nicméně je překvapivé, že ani jednou nečteme o tom, že by, kromě hrozeb, smrt opravdu hrozila některým jeho společníkům.

Nechci tím vůbec říci, že první následovníci Krista nebyli pronásledováni. Naopak, není pochyb o tom, že byli pronásledováni. Jaký byl rozsah pronásledování, jeho intenzita a doba trvání, proč a kde a kdy k němu docházelo? Kdo byl pronásledován? Kdo byl pronásledovatelem?

První pronásledování – Petr, Jan a Dvanáct

První pronásledování se nejprve týkalo dvou mužů, apoštolů Petra a Jana, které jsme opustili ve Skutcích ve 3 kapitole v okamžiku, kdy Petr v chrámu mluví o vzkříšeném Kristu ke shromážděným židům bezprostředně poté, co spolu s Janem uzdravili muže chromého čtyřicet let. Kněží a saduceové se na ně kvůli tomu „zlobili,,“ byli „rozhořčeni,,“ (EP), „nemohli to ... snést,,“ (NBK) a „těžce to nesouce,,“ (podle Kralické Bible) vsadili Petra a Jana přes noc do vazby. – Sk 4:1-3.

Příčinou uvěznění apoštolů byl námět jejich kázání – vzkříšení Ježíše – a místo a skupina, která kromě prostého lidu naslouchala. Přední kněží a saduceové totiž nevěřili ve vzkříšení; chrám byl jejich domácím hřištěm a otázka vzkříšení, kterou odmítali, byla i ústředním bodem jejich střetnutí s Ježíšem. – Sk 23:8; Mk 12:18-26.

Velmi důležitou úlohu přitom sehrála i otázka autority, neboli „jak si můžete dovolit říkat věci, které my si myslíme jinak,,“. Saduceové se druhý den při výslechu hned ptají Jana a Petra: „Jakou silou nebo v čím jménu jste to udělali,,?“ Povšimněme si, že naprosto stejnou otázku položili kněží Ježíšovi, když ho potkali v chrámu: „Z jaké autority to děláš....,?“ – Mk 11:28.

Zdá se, že strach náboženských vůdců, ať již v Jeruzalémě, v Římě nebo v Brooklynu, je odvěký a má své kořeny v základní obavě, kterou je hrůza ze ztráty vlastní autority – hrůza vědomě či podvědomě skrývaná za tvrzení, že „nám jde jenom o uchování našeho náboženství čistým od falešných nauk a o udržení jednoty,,“. Tak podle saduceů bylo falešnou naukou Ježíšovo vzkříšení, podle papežů to bylo například kázání proti odpustkům a v případě Brooklynu nebo Černého Mostu to může být v podstatě cokoli.

Saduceové apoštoly pouze napomenuli a zakázali jim nadále zakládat svoje učení na Ježíšovi. – Sk 4:18. Co apoštolům nezakázali, byl přístup do chrámu, kde apoštoly znovu nalézáme o několik dní později, a to v Šalamounově kolonádě, kde uzdravují nemocné lidi. Tato činnost musela trvat dost dlouho dobu, protože lidé za nimi museli cestovat z okolních měst, aby mohli být uzdraveni. – Sk 5:12-16.

Za několik týdnů, možná za měsíc nebo dva, saduceové znovu přicházejí ke slovu, tentokrát již „naplnění žárlivostí,,“, a nechávají apoštoly, tentokrát pravděpodobně všech dvanáct (Sk 5:18,29), opět uvěznit. Jehovův anděl v noci otevře dveře vězení, ale místo pryč z Jeruzaléma

pošle apoštoly znovu do chrámu, aby mluvili „k lidem všechny výroky o tomto životě,.. Vše je připraveno k závěrečné mele, která začíná předvedením apoštolů před sanhedrin, židovský soud.

První pronásledování – intenzita, doba trvání a rozsah

Ale tragédie se nekoná. Je velmi málo pravděpodobné, jak vzápětí uvidíme, že by v tuto chvíli šlo apoštolům opravdu o život. Je daleko pravděpodobnější, že spíše než o schopnost nebo vlastní výkonnou moc apoštoly „odstranit,, neboli „zabít,, (EP), šlo o výši fyzického trestu. Neboli, jak čteme ve Skutcích 5:33, velekněží se „rozzlobili,, (KB), „rozlítíli,, (EP) nebo podle NBK „rozzuřili,, a „chtěli,, (NS) či „radili se,, (KB), jak co nejhůře s apoštoly naložit, přičemž jejich vztek byl tak velký právě proto, že si uvědomovali svoji bezmocnost zabránit novému učení fyzickou likvidací jeho kazatelů.

Hněv však nebývá nejlepší rádce a navíc ve vynesení a vykonání rozsudku smrti saduceům stály v cestě tři překážky. Každá z nich byla schopná zabránit smrti apoštolů, a dohromady všechny tři vytvářely nepřekonatelnou bariéru. Jednalo se o římské právo, o jeruzalémský lid, a především o farizeje.

Podle římského práva rozsudek smrti v Judeji mohl vynést, a to pouze po předchozím soudním procesu, jenom vysoce postavený římský úředník. Ježíš tím procesem prošel, ale Ježíše falešně obžalovali z toho, že se činí králem a je politicky nebezpečný. V případě apoštolů saduceové Pilátovi těžko mohli tvrdit, že je před ním 12 židovských králů. Navíc, Ježíšova konfrontace vrcholila jeho násilnou činností v chrámu, kdy zpřevracel stoly směnárníků a kromě toho veřejně předpovídal zničení Jeruzaléma a chrámu. Nic z toho nebylo předmětem činnosti nebo kázání apoštolů.

Ve Skutcích 5:26 je dále popsána nálada veřejnosti, která byla jednoznačně nakloněná apoštolům, a úředníci, kteří je přišli předvést, museli být velmi opatrní, protože jinak jim hrozilo kamenování davem. Jenom připomeňme, že v davu byly stovky lidí, které apoštolové uzdravili. – Sk 5:15,16. Saduceové měli rozhodně pádný důvod k obavám.

Největší překážku ale představovali farizeové, kteří v sanhedrinu vytvářeli skupinu, která byla mocensky rovnocenná saduceům. Kromě toho, že představovali vlivnou politickou moc, farizeové také, jak jsme již uvedli, podobně jako apoštolové vyznávali víru ve vzkříšení. Jenom nesnadno by se tak mohli podílet na trestu smrti vynesenu na základě obžaloby, jejímž ústředním bodem by byla jejich hlavní nauka. – Sk 23:8.

Z řad farizejů také přišlo rozhodující slovo v podobě Gamalielovy slavné řeči, jejíž podstatou jsou verše 38 a 39 zapsané v 5. kapitole Skutků:

„A tak vám za nynějších okolností říkám: Nezaplétejte se s těmito lidmi, ale nechte je být (protože je-li tento plán nebo toto dílo od lidí, bude rozvráceno; ale je-li od Boha, nebudete je moci rozvrátit), jinak byste mohli být ve skutečnosti shledáni jako bojovníci proti Bohu.,,

Účinek Gamalielova dokazování byl okamžitý. Saduceové „na něj dbali,, (NS) a „dali mu za pravdu,, (EP), ale aby si zachovali tvář a aby dali průchod své zlobě, nenechali apoštoly jen tak odejít a trest pro 12 Kristových následovníků byl bolestný – bičování. Nevíme, kolik ran, ale jedna je moc, natož čtyřicet bez jedné, a je snadno možné, že tomu tak bylo. – Skutky 5:40; sr. 2 Kor 11:24.

Zdá se ale, že v tuto chvíli končí fyzické pronásledování apoštolů v Jeruzalémě a Judeji oficiální vládnoucí mocí. Z dalšího čtení Bible vyplývá, že saduceové vzali na vědomí stanovisko farizeů zformované Gamalielom a nechali věcem volný průběh, aby nebyli „shledáni za bojovníky proti Bohu (39).

O výnosu z tohoto zasedání sanhedrinu, na kterém se debatovalo o zákazu apoštolům kázat o Ježíši, můžeme tedy říci, že sanhedrin se jako celek, jako ústřední zákonodárný sbor, usnesl na zrušení zákazu veřejně mluvit o Ježíši a jeho vzkříšení. Od této chvíle následníci Krista nemají být pronásledováni za to, že o Ježíši budou kázat. Fyzický trest pro apoštoly byl vyneseno, protože neuposlechli předchozí zákaz. – srov. Sk 5:28.

Proto také v posledním verši 5. kapitoly Skutků nacházíme apoštoly tam, kde jsme je opustili: jak kážou o Ježíši na chrámovém území. Slovy Bible:

„A [apoštolové] každý den bez přestání dále vyučovali v chrámu a dům od domu a oznamovali dobrou zprávu o Kristu, Ježíšovi,„

Shrnutí

První pronásledování Kristových následovníků bylo malé rozsahem, neboť se týkalo pouze 12 apoštolů. Jeho intenzita se stupňovala: od nepřátelských otázek k vsazení do vězení a od zákazu kázat k dalšímu a následnému bolestivému fyzickému trestu.

Tímto trestem pokládají oficiální místa celou záležitost za vyřízenou, mění svoji politiku z aktivního pronásledování na pasivní přihlížení dalším událostem, ale z předních míst již nikdo výnosem nebo fyzicky nadále nebrání apoštolům v pokračování jejich kazatelské činnosti ať již v chrámu, nebo ve městě.

Druhé pronásledování – Štěpán

O Štěpánovi (Skutky 6. a 7. kapitola) říkáme, že je prvním křesťanským mučedníkem. Přesněji vyjádřeno je to tak, že Štěpán je prvním židovským následovníkem Krista, o kterém víme, že za svoji víru ve vzkříšeného Krista zemřel. Přesná formulace je nutná, protože mnoho křesťanů si dodnes neuvědomuje, že raní následovníci Krista byli po mnoho let pouze jednou z několika židovských skupin prvního století n.l. Bible tyto skupiny nazývá sektami – sekta farizeů, sekta saduceů a sekta nazarejců. – Sk 5:17; 15:5; 24:5 (KB, NBK, NS). Pavel sám o sobě mluví v tom smyslu, že byl „členem sekty farizeů,„ – Sk 26:5.

Sektou, neboli židovskou skupinou v rámci celkové atmosféry judaismu prvního století našeho letopočtu, tak byli i první židovští následovníci Ježíše Krista. Název „křesťané,„ byl uplatněn až daleko později, a jak uvidíme, i na zcela jiné společenství Kristových následovníků, než bylo to v Jeruzalémě. – Sk 11:26. Je tedy nutné rozlišovat mezi židovskou sektou (skupinou) následovníků Krista a křesťanskou sektou (skupinou) následovníků Krista. – Sk. 24:14; 28:32.

Lidé, kteří Štěpána ukamenovali, tak učinili ne proto, že by ho pokládali za křesťana; ukamenovali ho proto, že byl žid s jiným názorem, se kterým se „přeli,„ (Sk:5:9) a nemohli se s ním přitom v poznání měřit. Když navíc Štěpán obvinil jejich otce z vraždy proroků v jejich době a je samotné z vraždy Ježíše, vystavil se situaci, která vedla k jeho smrti.

Smrt Štěpána ale nepřišla z iniciativy jeruzalémských vládnoucích míst. Cesta Štěpána před sanhedrin byla způsobena tím, že jej tam za použití násilí dovedli židé ze Synagogy propuštěnců, o jejichž původu mnoho nevíme, a židé z různých částí světa – z Afriky (Alexandrie a Kyréné) a z Malé Asie (Kilikie). Saduceové v tomto případě zůstávají neutrální, jak je patrné i z velekněžovy otázky: „Je to tak,„? – Sk 7:1.

Zodpovědnost za Štěpánovu smrt by snad nejlépe mohla být ukázána na kontrastu dvou období, a sice na kontrastu mezi poválečným stavem na jihu Spojených států po roce 1865 a na situaci v poválečném Československu v době 1945-1948.

V obou případech umírali nevinní lidé. V Americe tisíce černochů, v Československu tisíce Němců. V obou případech byla smrt naprosté většiny obětí způsobena buď davovým násilím, nebo krutostí a fanatismem jednotlivců či malých bojůvek. Ale v Čechách šlo o to, že

oficiální politika tomuto zabíjení napomáhala, protože odsun Němců byl jejím ústředním bodem. V Americe naopak vládní (federální) orgány černochoy bránily.

V Jeruzalémě zdá se byla situace někde uprostřed. Nejvyšší soud země vydal rozhodnutí, že první židovské následovníky Krista není třeba nikam odsouvat nebo pronásledovat – naopak, nadále mohou do chrámu a jsou nadále součástí židovského národa. Jednotlivé bojůvky, jako například židé ze Synagogy propuštěnců nebo zfanatizovaní jedinci, jako například farizeus Saul, zasévaly bolest a smrt, kde mohly. – Sk. 8:1,3; 9:1,2.

Naštěstí to nebylo často.

Třetí pronásledování – Saul a sbor židovských následovníků Krista

Ke třetímu pronásledování došlo bezprostředně po ukamenování Štěpána a ve skutečnosti bylo jeho důsledkem. Jak vážné bylo, kdo byl jeho hlavním aktérem a jak dlouho trvalo?

Křesťanští komentátoři, kteří se snaží udělat židovské vůdce horšími a židovské protokřesťany lepšími, než obě skupiny ve skutečnosti byly, poukazují na pronásledování v podstatě stejným způsobem, jako to činí *Hlubší pochopení písem* v heslu *dopis Hebrejcům*, a to následovně:

„*Odpor ze strany Židů.* Židovští náboženští vůdcové se ze všech sil snažili pomocí lživé propagandy rozněcovat nenávisť proti Kristovým následovníkům. O tom, že byli rozhodnuti bojovat proti křesťanství všemi dostupnými zbraněmi, svědčí jejich jednání, o němž jsou zprávy ve Skutcích 22:22; 23:12–15, 23, 24; 24:1–4 a 25:1–3. Tito náboženští vůdcové a jejich podporovatelé neustále křesťany šikanovali a zjevně se snažili různými argumenty zlomit jejich věrnou oddanost Kristu,„

Židé a jejich vedení se jistě snažili nové židovské sektě co nejvíce znepríjemnit život. Ale to nebylo nic neobvyklého. Všechny židovské sekty té doby (k již zmíněným farizeům, saduceům a nazarejcům, neboli následovníkům Krista, přidejme ještě sekty esenců a zélotů) si znepríjemňovaly život.

Střízlivým pohledem kromě toho zjistíme, že text z encyklopedie *Hlubší pochopení písem* má dva nedostatky: za prvé, netýká se doby, o které mluvíme, ale doby daleko pozdější. Doba, o které mluvíme, má Saula jako pronásledovatele, doba, na kterou poukazuje *Pochopení*, má Pavla jako pronásledovaného. Mezi oběma obdobími je rozdíl asi 20 let. A za druhé, uvedené verše se netýkají svatých jako celku, ale týkají se vysloveně apoštola Pavla.

Obecně proto platí, že při uvažování o pronásledování židovských následovníků Krista nesmíme zaměnit zprávy o pronásledování jedince, Pavla, s naší představou o masovém pronásledování křesťanů. Jsou to tři naprosto odlišné skutečnosti. Jednou jde o skupinu židů, která k mojžíšskému Zákonu přijala i Krista, jednou o skupinu lidí z národů, kteří byli křesťany bez jakýchkoli prvků Zákona, a vlastní pronásledování se nejvíce týká jednoho muže, který nepatřil ani do jedné z obou skupin.

Vraťme se nyní do doby krátce po Kristově smrti.

Apoštol Pavel se o svém neslavném působení v této době vyjadřuje takto:

„Ve svém nitru jsem si totiž skutečně myslel, že bych měl vynaložit hodně odporu proti jménu Ježíše Nazaretského, což jsem opravdu dělal v Jeruzalémě a mnoho ze svatých jsem zavřel do vězení, poněvadž jsem od předních kněží obdržel autoritu; a když měli být popraveni, odevzdával jsem svůj hlas proti nim. A trestal jsem je mnohokrát ve všech synagógách a tím jsem se pokoušel je přinutit, aby odvolali; a poněvadž jsem proti nim nadmíru šlel, šel jsem tak daleko, že jsem je pronásledoval i ve vzdálených městech,„ – Sk. 26:9-11.

Tento text, ve skutečnosti Pavlova reminiscence na dobu před asi 20 lety, potvrzuje některé mé předcházející závěry v těchto bodech:

- 1) „Svatí,, neboli Kristovi židovští následovníci nebyli vyloučeni ze společenství židovského národa. Volně se pohybovali ve dvou nejdůležitějších institucích židovství prvního století: v prostředí saduceů (chrám, viz shora uvedené) i v prostředí farizeů (synagóg).
- 2) V sanhedrinu nadále docházelo ke hlasování, jak naložit se zprávami udavačů, kteří si chtěli vynutit změnu rozhodnutí sanhedrinu založeného na slovech Gamaliela.
- 3) Saul, možná nejmladší člen sanhedrinu (jinak by tam nemohl hlasovat), navrhoval popravu svatých, ale jeho názor nikdy při hlasování neobstál.
- 4) Saul byl přesto schopný získat některé vlivné stoupence z řad kněží a ve spolupráci s nimi učedníky alespoň vsadit do vězení, protože on, Saul („já jsem zavřel,,), to považoval za náboženskou povinnost.

Celkový obraz prvních let po smrti Ježíše Krista tak ukazuje, že pronásledování prvních učedníků vznikalo v důsledku činnosti zfanatizovaných segmentů židovské společnosti. Nicméně tito horlivci neměli volnou ruku a nemohli jednat podle své vůle. Co se stalo Kristovým následovníkům, kteří v tomto období byli chyceni do sítě Saula a jemu podobných pronásledovatelů?

Důsledky

Pán Ježíš se takto prorocky vyjádřil o tom, co se může stát některým z jeho učedníků:

„Sťežte se před lidmi, neboť vás vydají místním soudům a budou vás mrskat ve svých synagógách. Ano, budete kvůli mně vláčeni před místodržitele a krále na svědectví jim a národům,, – Mt 10:17, 18.

A později, krátce před svojí smrtí, doplnil:

„Lidé vás vyženou ze synagógy. Vskutku, přichází hodina, kdy si každý, kdo vás zabije, bude představovat, že Bohu prokázal posvátnou službu,, – Jan 16:2.

Podle Ježíšových slov tak jeho následovníci budou procházet různým stupněm pronásledování: budou pohnáni před místní soudy, budou tělesně trestáni v synagógách, budou ze synagóg vyháněni, budou předváděni před pohanské státní úředníky a krále a nakonec pro svoji víru podstoupí obět' nejvyšší, život.

Stejně jako Ježíš mluví o různé míře pronásledování, tak mluví i o různých dobách pronásledování. Jeho proroctví zahrnuje staletí života. Jaká byla vzhledem k pronásledování situace v letech 33 - 56?

Ohledně stupně pronásledování můžeme s rozumnou mírou jistoty říci, že tehdy nedocházelo k tomu, že by lidé za svoji víru v Krista ztráceli život. Podle Skutků 8:1 nejzávažnějším důsledkem bylo, že se Kristovi následovníci v Jeruzalémě, a pouze v Jeruzalémě, v obavách před Saulem a davovým násilím rozhodli Jeruzalém opustit – neboli „byli rozptýleni po krajích Judeje a Samařska,, – Sk 8:1. Závěr, že nedocházelo ke ztrátám na životech potvrzuje i inspirovaný dopis Hebrejcům, který byl napsán asi o 30 let později. Jeho autor v Hebrejcům 10:32-34 hodnotí pronásledování v Jeruzalémě a v Judeji v letech 33-61 takto:

„Dál však pamatujte na dřívější dny, kdy jste po svém osvícení vytrvávali ve velkém zápolení v utrpeních, někdy tak, že jste byli vystavováni jako na divadle pohanám a soužením, a někdy tak, že jste se stali podílníky s těmi, kdo prožívali takovou zkušenost. Vyjadřovali jste totiž účast těm, kdo byli ve vězení, a také jste radostně snášeli drancování svého majetku, protože jste věděli, že vy máte lepší a trvalé vlastnictví,,.

A ve 12 kapitole verši čtvrtém nacházíme potvrzení, že do té doby následovnictví Krista v Judeji a v Jeruzalémě neznamenal ztrátu života, neboť zde čteme: „Ve svém zápolení proti tomu hříchu jste ještě nikdy neodporovali až do krve,, – sr. Heb 13:3.

Slova autora dopisu Hebrejcům jistě neznamenají, že při drsném zacházení s Kristovými následovníky nebyla prolita ani kapka jejich krve – to se ve vězeních nebo při mrskání v synagóze stane velmi snadno. Ale jsou jistým dokladem toho, že život byl zachován. Majetek byl ztracen, otcové trpěli ve vězeních, rodiny posměchem, bylo to ´velké zápolení v utrpeních´. Nikdo při něm ale nezahynul.

Abychom lépe porozuměli tomu, čím v důsledku činnosti Saula a dalších jednotlivců mohli procházet Kristovi učedníci, zaměřme se na proces, který vyplýval z Ježíšových slov „neboť vás vydají místním soudům,,.

Soudy v Palestině prvního století

Kromě Nejvyššího soudu, sanhedrinu, byly v Jeruzalémě v činnosti soudy nižšího stupně, místní soudy. Každý z nich sestával z 23 soudců. Podle Mišny (Sanhedrin 1:6) můžeme obdobné soudy nalézt i v jiných větších městech na území Palestiny. K projednávání nebyla nutná plná účast všech členů; jejich počet závisel na druhu projednávaného případu. V menších vesnicích pak existovaly soudy sestávající ze tří nebo sedmi mužů. K soudnímu projednávání přestupků před tzv. nižším sanhedrinem (Mt 10:17, pozn. pod čarou, NS) mohly sloužit i synagógy, ačkoli ty byly především místem náboženského vzdělávání. Soudy zde konané ale měly pravomoc rozhodnout o tělesném trestu pro provinilce, případně o jednom z nejvyšších trestů, vyloučení ze synagógy, a tím z celého společenství židů.

Soudy měly také možnost vynést několik druhů fyzických trestů, mezi něž nejčastěji patřily například rány holí a později i důtkami. V pravomoci sanhedrinu bylo i vynést rozsudek trestu smrti, ale v době římské nadvlády nad Judeou jej židé nemohli vykonat. To byl základní důvod, proč Ježíš byl odveden k Pilátovi, který jediný mohl rozhodnout. – Jan 18:31. Dosáhnout tak Ježíšovy popravy vyžadovalo mnoho úsilí: úplatu zrádci, identifikaci v Getsemanské zahradě, riskování života stráží, spěšný noční soud, obstarání falešných svědků, nalezení důvodu k odsouzení tak závažnému jako je trest smrti, přivedení Ježíše k Pilátovi, zdůvodnění obžaloby vzhledem k jeho otázkám a trvalý nátlak na něj.

V tomto světle bychom také měli nahlížet na Pavlovu poznámku ve Skutcích 26:10:

„a ... když měli být popraveni, odevzdával jsem svůj hlas proti nim,,.

Saul a ostatní horlivci mohli vznést obžalobu proti apoštolům nebo jiným učedníkům. Předem ale věděli, že jednájí proti rozhodnutí rady a že se musí spolehnout na tajné spojence s podobným smýšlením. A i kdyby jejich hlasy v sanhedrinu převážily (a nemáme žádný podklad k tvrzení, že se tak stalo), museli by podniknout tytéž kroky jako v případě Ježíše. Nepřekvapuje proto, že v biblickém záznamu není žádná další zmínka o soudním procesu v Jeruzalémě, který by skončil smrtí některého z Kristových učedníků. V některých případech, jak o tom svědčí některé biblické texty, ale došlo k uvěznění.

Vězení v biblických dobách

Mojžíšský zákon neumožňoval vězení; vězení v Izraeli neexistovala. Spravedlnost měla být rychlá a praktická. – Jozue 7:20, 22-25. 1. Královská v prvních dvou kapitolách ukazuje čtyři rozdílné případy rozsudku a ani v jednom z nich se nejedná o vězení: Adonijášovi je udělena milost, Abjatar je na hodinu propuštěn z práce, Šimeí je vykázán do vyhnanství a Joáb je popraven. Ojedinělým je v dějinách Izraele případ opakovaného věznění Jeremiáše, přičemž podmínky jeho vazby se výrazně lišily: jednou to bylo hrozné strádání (Jer 37:15-20), jindy byl v relativním bezpečí a dokonce z vězení, v Bibli označeném jako „Nádvoří Strážce,, vyřizoval své obchodní záležitosti (Jer 33:2, 8, 12; 37:21).

Texty ve Skutcích 9:1, 2 a 26:10 a v Hebrejcům 13:3 ukazují, že Kristovi židovští učedníci byli posíláni do nějakého typu vězení, ale nevíme, jaké v nich byly podmínky, přičemž je

pravděpodobné, že uvězněných učedníků nebylo mnoho – v průběhu let nejspíše desítky, možná kolem stovky či o něco málo více.

Doba trvání třetího pronásledování

Nevíme, jak dlouho třetí pronásledování prvních židovských učedníků Krista trvalo. Domníváme se, že jeho hlavní zdroj, Saul, byl obrácen a pokřtěn ještě v roce 33 nebo krátce potom, a tato skutečnost musela zákonitě vést k výraznému poklesu intenzity pronásledování. To by znamenalo, že pronásledování skončilo několik měsíců po ukamenování Štěpána. Biblická zpráva ve Skutcích 9:26-30, která popisuje Pavlův první příjezd do Jeruzaléma po jeho obrácení, se nezmiňuje o žádném pronásledování místních židovských Kristových učedníků.

Jediný, kdo se dostal do problémů, byl Pavel, ale to nijak nepřekvapuje, protože takový on už byl. V Písmu (Sk 9) čteme o křesťanech v Damašku, ale jediný pronásledovaný je tam Pavel. Totéž v Jeruzaléme po jeho příjezdu z Damašku. Pavel totiž pořád něco někomu „logicky dokazoval,“ nebo se s někým „přel,“ – Sk 9: 22,29. S trochou nadsázky lze říci, že učedníci spíše než ze židů měli strach z Pavla i po jeho obrácení a přehazovali si ho jako horký brambor, až ho nakonec poslali domů, do Tarsu. – Sk 9:25, 30.

Shrnutí

Krátce po Ježíšově smrti svatý Duch napřímil první židovské následovníky Krista k mocnému svědectví o vzkříšeném Božím Synu, na němž se naplnila prorocství z Mojžíšského zákona, a tak ve skutečnosti i Zákon sám. Místem jejich kazatelského tažení se stal především Jeruzalémský chrám.

Zde se nejprve Petr a Jan, a posléze všech 12 apoštolů, utkávají s náboženskou vrchností, představovanou skupinou saduceů. Ta po počátečních pokusech zastavit činnost učedníků kapituluje před jejich nezlomnou vírou, která zahrnuje absolutní rozhodnutí mluvit o vzkříšeném Ježíši. V sanhedrinu převáží názor farizeů, kteří sami ve vzkříšení věří. Podle výnosu nejvyššího židovského zákonodárského sboru se kázání nově vznikající židovské sekty nemají klást trestně-právní překážky. Znamená to ale pouze, že vládní složka zastaví aktivní pronásledování ze své strany. Neznamená to, že učedníci budou chráněni před důsledky své činnosti ze strany běžného obyvatelstva, davovým násilím nebo před fanatickými jedinci.

První, kdo se po rozhodnutí sanhedrinu nevměšovat se do aktivity učedníků dostává do konfliktu s davem, je učedník Štěpán, který se střetává nikoli s jeruzalémskými židy, ale se židy z různých částí světa, kteří se v té době v Jeruzalémě nacházejí, a pro svoji víru se stává prvním z těch, kteří pro Krista přinesou oběť nejvyšší. Jeho smrt vede k neorganizovanému davovému násilí, kterému učedníci čelí odchodem z Jeruzaléma, kde zůstávají pouze apoštolové.

Máme dobrý důvod k domněnce, že i toto pronásledování Kristových učedníků bylo zejména dílem v Jeruzalémě hostujících řecky mluvících židů, například z Kilíkie, a Saula, který byl také z Kilíkie (Sk 22:3). Jeho rozsah a intenzita mohly v některých případech překročit hranice běžné v té době pro každého, kdo v rámci židovství vyznával jiný názor. Muselo být mnohdy bolestné, až kruté, ale nepřineslo žádné další ztráty na životech a netrvalo déle než několik měsíců.

Saul, nyní apoštol Pavel, i po svém obrácení představuje pro svoji konfliktní povahu velké nebezpečí pro Kristovy židovské následovníky. Když byl poslán do Tarsu, nastalo dlouhé období klidu a pokoje, ve kterém „církev v celém Judsku, Galileji a Samaří měla klid, vnitřně i navenek rostla, žila v bázni Páně a vzrůstala počtem, protože ji svatý Duch posiloval,“ – Sk 9:31, EP.

Poznámka

Chtěl bych na tomto místě uvést, že jednoznačně zastávám názor, že být Kristovým následovníkem v té době byla otázka hluboké víry, odvahy a strádání. Učedníci a jejich rodiny byli vystaveni psychologickému nátlaku, tlaku vrstevníků, ostrakizmu, hrozbám vyhnání ze synagogy, někdy uskutečněným (Jan 9:22; 16:2), posměchu, drancování majetku, věznění a mnohdy i bolestné osobní úhoně. Nepochybuji o tom, že žili v neustálém napětí a že 'neznali dne ani hodiny'. – Mk 13:13.

Úzkost Ježíše v Getsemanské zahradě mohla být i jejich osobní zkušeností. – Mk 14:34-36.

Sám jsem některými z uvedených věcí musel projít v době, kdy srp a kladivo nahradily českého lva. Jsem tak jeden z posledních, který by zpochybňoval prožité utrpení jenom jednoho z učedníků v průběhu jenom jedné minuty, a nebyl bych vůbec rád, kdyby někdo za 2000 let o mně napsal, že mi vlastně o nic nešlo a že mi hodiny výslechů v Bartolomějské a následné akce STB nijak zvlášť neublížily.

Na druhou stranu, nebyl jsem v Bartolomějské v době krátce po osmačtyřicátém, a nikdo mě tam nezmlátil. Neposlali mě odtamtud rovnou do Jáchymova nebo do Valdic, aniž by o tom komukoli z mé rodiny řekli. Ano, jedním z trestů bylo například to, že mě vykázali z Prahy, ale nijak je nevzrušilo, když jsem je neposlechl.

Není tedy třeba dělat věci horšími, protože i tak byly mizerné.

Myslím, že totéž bylo i námětem této kapitoly. Nepopírat prožité utrpení židovských následovníků Krista, ale ani je v zájmu „naší věci“, nezveličovat a neztotožňovat s dobou budoucí.

Dějiny v podání Josefa Flavia, Tacita, Suetonia, Plínia mladšího a dalších pak ukazují, že v průběhu celého prvního století našeho letopočtu křesťané, a to nejprve ze židů, a potom z pohanů, byli tak zanedbatelnou skupinou, že o nich římscí úředníci v provinciích, natož císaři, zprvu vůbec nevěděli. Tradičně se pak prvním pronásledovatelem křesťanů uvádí Nero v roce 64, ale to je již jednak datum za vymezeným časovým obdobím této práce, a jednak šlo o čin šílence (pokud Nero opravdu dal příkaz k zapálení Říma, což je věc historicky nejistá), který se chránil před davem, nikoli o pronásledování založeném na náboženském podkladě.

Vskutku, Ježíšova slova z Jana 16:2 o tom, že „každý, kdo vás zabije, si bude představovat, že Bohu prokázal svatou službu,, se ve větším, nám neznámém měřítku (Zj 6:9, 10), splnila až v době psaní knihy Zjevení za císaře Domiciána (81-96).

Za císařů Trajána (98-117), Antonia Pia (138-161) a Marka Aurélie (161-180) docházelo k mučednictví obvykle významných představitelů církve (Ignátia – Traján, Polykarpa – Antonius Pius a Justina – Markus Aurélius).

Teprve třetí století našeho letopočtu je svědkem hromadného a cíleného pronásledování všech křesťanů a mučednictví tisíců, možná desetitisíců za Decia (250-251), a nejkrutěji za Diokleciána, Valeria a Maxima na přelomu třetího a čtvrtého století.

To už ale byla blízko svoboda Konstantinova a spolu s ní i nový rozměr útoku na samou podstatu křesťanství – svět v celé své třpytivé kráse.

Pozn.1: Údaje o pronásledování prvních židovských následovníků Krista jsou zcela založeny na Písmu samotném.

Pozn. 2: Údaje o rámcovém a nepravidelném pronásledování křesťanů v prvních třech stoletích jsou založeny na anglickém překladu řeckého originálu prvního a jediného historika církve té doby, Eusebia (263-339), a sice na „The History of the Church from Christ to Constantine, Dorset Press, 1984. Používám jej - jako jediný existující autentický zdroj - k podpoře své teze. Nijak nezpochybňuji stovky mučedníků, o kterých Eusebius ve své knize

především, a to detailně, píše, ani mučednictví všech dalších jemu a nám neznámých duší, které za Krista v prvních třech stoletích přinesly obět' nejvyšší.

Pozn.3: Z moderních historických prací podporujících můj závěr lze nahlédnout například do knihy Paula Johnsona „A History of Christianity, Simon & Schuster, 2005, heslo „persecution,,“ či do odpovídajícího hesla „pronásledování,,“ českého vydání téže knihy.

KAPITOLA III.

Křesťanská církev a Mojžíšův zákon v 1. století

Úvod: Hluboce zakořeněné přesvědčení prvních židovských následovníků Krista, podle kterého byla obřízka, kromě víry v samotného Ježíše, nadále trvalým požadavkem pro Boží smluvní lid, představovalo kámen klopýtání, se kterým se prvotní církev nikdy nevyrovnala. S požadavkem obřízky souvisel následný spor o dodržování všech ustanovení Mojžíšova zákona. Rozdílný přístup k těmto zásadním otázkám rozdělával všechny Kristovy následovníky na dvě odlišné skupiny křesťanů, které bok po boku existovaly až do roku 135 – na křesťany ze židů a na křesťany z pohanů.

Z hlediska terminologie se domnívám, že je výstižné, pokud mluvíme o křesťanech z pohanů. Zdá se ale, že termín křesťané ze židů je nepřesný, a to proto, že Bible sama (Sk 11:26) mluví o tom, že název „křesťané“, byl uplatněn až na skupinu těch následovníků Krista, kteří:

1. žili mimo Jeruzalém a Palestinu;
2. byli převážně nežidovského původu;
3. nepovažovali za nutné dodržovat Mojžíšův zákon.

Jeruzalémská církev nesplňuje ani jedno ze tří uvedených kritérií, a proto by bylo lepší mluvit o židovských následovnících Ježíše Krista. Termíny „křesťané ze židů“, a „křesťané z pohanů“, jsou ale tak vžitě, že je budu nadále používat. Čtenář si je nyní přesnějšiho pojmu vědom a může jej uplatnit pokaždé, když se setká s označením „křesťané ze židů“, popřípadě „židovští křesťané“.

Zásadní rozpor a zásadní jednota

Z úhlu pohledu obřízky a dodržování Mojžíšova zákona je nutné se jednoznačně přiklonit k názoru, že v prvotní církvi neexistovala zásadní jednota, ale naopak zásadní rozpor, který nakonec také vedl k zániku křesťanů ze židů, tedy k zániku původního, asi 100 let trvajícího židovského typu křesťanství, jehož charakteristickým prvkem bylo současné dodržování Mojžíšova zákona a vyznání víry ve výkupní oběť Ježíše Krista.

Tento specifický druh židovského křesťanství sestával ze dvou skupin s různě hlubokým přesvědčením o nutnosti vymáhat na lidech z pohanů, kteří přijímali Ježíše, také obřízku a Zákon.

První, konzervativní skupina, byla soustředěná v Jeruzalémě kolem Jakuba, Ježíšova bratra, a omezovala své působení převážně na město samotné a Judeu. Její členové zpočátku zastávali názor, že obřízku i dodržování Zákona je nutné požadovat ode všech, kdo věří v Krista, ale v konfrontaci s Pavlem a s přibývajícím množstvím neobřezaných, v Krista věřících pohanů byli ochotni učinit, a také učinili, potřebný kompromis.

Druhá skupina měla své středisko rovněž v Jeruzalémě, ale neváhala přitom (jak to bývá zvykem u mnoha dogmatických hnutí) vysílat své představitele do celého tehdy známého světa, aby vynucovali, co si ústředí myslí. Jednalo se o ultrakonzervativní skupinu, která nikdy nepřipustila, že by věci mohly být jinak, než je chápou oni.

Povšimněme si přitom, že mezi těmito skupinami (na rozdíl od prvotní církve jako celku) nebyl zásadní rozpor, ale zásadní jednota. Ani jedna skupina ani na okamžik neuvažovala tak, že by pro členy jejich okruhu bylo vůbec myslitelné nenechat se obřezat a nedodržovat celý Mojžíšův zákon – jinými slovy, že by pro ně stačilo pouze věřit v Ježíše Krista. Tito první židovští následovníci Krista byli zcela jednotní v tom, co je pro židy, kteří uvěří v Krista, nezbytné. Lišili se pouze v tom, co mají požadovat po druhých, ne po sobě samotných.

Proto se také konzervativní a ultrakonzervativní křesťané ze židů odlišně postavili k myšlenkovému proudu představovanému Pavlem a prvotní církví v Antiochii, jehož

základní premisou bylo, že Mojžíšův zákon a obřízka byly zrušeny Kristovou smrtí. Podstatnou součástí Skutků apoštolů a Pavlových dopisů je pak popis střetu, ke kterému došlo mezi Antiochií a Jeruzalémem, a z dějin si uvědomujeme, že po dvou tragédiích, nejprve po pádu chrámu v roce 70 a posléze po potlačení revolty Bar Kochby v roce 135, pouta mezi Jeruzalémem a Antiochií byla zprvu oslabena a pak úplně přervána a Pavlův názor zcela převážil.

Než se tak ale stalo, křesťané ze židů, ať již v Jeruzalémě nebo v ostatních sborech rozsetých po celé Římské říši, svědomitě dodržovali obřízku a Mojžíšův zákon. A jak jsem se zmínil, ultrakonzervativní síly okamžitě reagovaly na každý Pavlův pokus založit sbory, ve kterých by obřízka nebyla pravidlem, a jejich zástupci byli Pavlovi do slova a do písmene „v patách,,

Bible tento historický střet popisuje od roku 36 až do roku 65 a poté se na 30 let odmlčuje, aby se jej znova dotkla v Janově evangeliu a ve Zjevení. Nicméně, historické doklady, které z tohoto mezidobí a následných několika desítek let máme k dispozici, vypovídají řečí jasnou. Prvotní církev v Jeruzalémě a Judeji byla od svého počátku až do pádu chrámu v roce 70, a rovněž v následujících 65 letech, církví složenou výlučně ze židů, kteří si neuměli představit, že by se mohli obejít bez Mojžíšova zákona a že by k jejich záchraně stačil pouze Ježíš Kristus. Jak to ostatně čteme v Eusebiovi a jeho *Církevní dějinách*, svazku IV:

„Z písemných podkladů jsem se dočetl, že až do doby obléhání židů Hadriánem se v Jeruzalémě v přímém následovnictví postupně vystřídalo 15 biskupů, a o všech z nich se tvrdí, že pocházeli z pradávného židovského rodu. Ve skutečnosti, celá církev v Jeruzalémě v té době sestávala ze židů praktikujících [Mojžíšův zákon],,,

Zásadní rozpor – vliv pozemského Ježíše

Je tedy zřejmé, že církev na svém počátku byla tvořena pouze židovskými křesťany a že teprve v průběhu času se k ní začali přidávat křesťané z pohanů, kteří potom postupně převážili. Nakonec, asi sto let poté, co obřezaný tesař Jehošua z Nazaretu založil svoji církev, se v ní nenašlo žádné místo pro nikoho, kdo by chtěl zůstat židem nebo židovské zvyky zachovávat.

Z biblického záznamu vyplývá, že otázka obřízky a Mojžíšova zákona (dále pouze obřízka nebo Zákon) se poprvé dostala na přetřes v době obrácení Kornélia a jeho domácnosti. Pro tuto událost se obvykle udává rok 36 a nacházíme o ní podrobnou zprávu ve Skutcích 10. kapitole. Při jejím pečlivém čtení rázem pochopíme, že ještě několik let po smrti Krista bylo pro Petra a ostatní židovské křesťany nepředstavitelné, aby kázali pohanům a křtili je ponořením ve vodě. Ačkoli znali Ježíšův příkaz „Jděte proto a činite učedníky z lidí všech národů, křtíte je ve jménu Otce a Syna a svatého ducha a vyučujte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal,, (Mt 28:19,20), tři roky po vyslovení těchto slov podle nich nekonali. Proč?

Prvním důvodem byl samotný příklad pozemského Ježíše, který odmítl jednat s pohany se slovy: „Nebyl jsem vyslán k nikomu jinému než ke ztraceným ovcím izraelského domu,, a to navíc v situaci, která byla kritická, protože se jednalo o těžké postižení pohanské dívky démony. Učedníci si mohli pamatovat, že Ježíš dvakrát potvrdil jejich předsudky (poprvé na prosby neodpověděl vůbec, podruhé zdánlivě potvrdil názor, že na pohany je třeba se dívat jako na pohanské psy) a dívku uzdravil až na třetí žádost a po značném naléhání její matky. Mohli se proto domnívat, že takový má být i jejich přístup, a že teprve pokud pohan za nimi přijde a bude hodně prosit, pak mu možná vyjdou vstříc – jako to udělal jejich Učitel. (Mt 15:21-28)

Jejich Učitel, mohli si rovněž vzpomenout, za tři a půl roku své pozemské služby pomohl dalšímu z pohanů již jenom jednou – a sice tehdy, když uzdravil důstojníkovu umírajícího

otroka. Ale v tomto případě ani nedošlo k setkání Ježíše a pohanského prosebníka, a navíc to byl někdo, kdo se velmi přátelsky zasazoval o židovský národ a finančně jej podporoval. (Lk 7:1-10)

A to bylo z hlediska Ježíšových kontaktů s pohany vše. Učedníci ještě mohli vzít v úvahu, že Ježíš se nebránil společnosti samařské ženy. Nicméně, samařané nebyli pohané, a byť jim bylo vyčítáno, že se řídí vlastním Pentateuchem, nebylo sporu o tom, že byli obřezaní a ctili Mojžíše stejně jako židé. Proto také kázání samařanů a jejich následné křty byly tři roky po Ježíšově smrti v plném proudu – ve zcela jasném protikladu s názorem, který židovští křesťané měli na své pohanské bližní. (Jan 4; Sk 5:5-17)

Zásadní rozpor – vliv pozemského Mojžíše

Daleko významnější bariérou pro sdílení dobrého poselství s pohany ale byl Mojžíšův zákon. Vzhledem k němu Ježíš řekl: „Nemyslete, že jsem přišel zničit Zákon nebo Proroky. Nepřišel jsem, abych zničil, ale abych naplnil; vždyť vám vpravdě říkám, že dříve by pominulo nebe a země, než by jakkoli pominulo jedno nejmenší písmeno nebo jedna částička písmena ze Zákona a všechno se nestalo. Proto každý, kdo porušuje jedno z těchto nejmenších přikázání a vyučuje lidstvo v tom smyslu, bude nazván ‚nejmenším‘ ve vztahu k nebeskému království. Pokud jde o kohokoli, kdo je činí a vyučuje je, ten bude nazván ‚velkým‘ ve vztahu k nebeskému království. Říkám vám totiž, že nerozhojní-li se vaše spravedlnost více než spravedlnost znalců Zákona a farizeů, rozhodně nevstoupíte do nebeského království. (Mt 5:17-20)

Pokud si odmyslíme, že máme za sebou 2000 let křesťanských dějin, a vžijeme se do postavení učedníků, pak si myslím, že je oprávněné říci, že nemohli Ježíšova slova chápat jinak, než že musí dodržovat Mojžíšův zákon, který je věčný, a zároveň usilovat o lepší jednání, než jaké Ježíš odsuzoval u farizejů.

A jestliže vezmeme v úvahu, že židovští křesťané byli „denně v chrámu,“ pak se také denně setkávali s tím, jak byl Mojžíšův zákon vzhledem k pohanům uplatňován v praxi: zatímco oni a jejich židovští bratři a sestry mohli projít na druhé nádvoří, pohanům stála v cestě zeď – Soreg.

Soreg byl název opravdové zdi, která vymezovala, kde se pohané na chrámovém území mohou pohybovat, a kam již nesmí. Tato přes jeden metr vysoká zeď se nacházela mezi nádvořím pohanů a nádvořím žen a byl na ní nápis: „Pohanům vstup zakázán pod trestem smrti,“

Apoštol Pavel tuto zeď v Efezanům 2:14 nazývá mezistěnou, kterou Kristus svojí smrtí již zrušil – ale to byl Pavel a tomu šlo kvůli jeho názorům v Jeruzalémě vždy o život. V Jeruzalémě byl totiž na Soreg zcela jiný názor. V Jeruzalémě Soreg nepadl, dokud nepadl celý chrám.

Není proto divu, že židovští křesťané, obdobně jako jejich židovští krajané, přenesli zvyk z chrámu do běžného života a pohanům se vyhýbali, natož aby jim kázali o Kristu. Vzhledem k Mojžíšovu zákonu a jeho účinku můžeme v *Hlubším pochopení písem* na straně 1123 svazku 2 číst: „Pod Zákonem se Izraelité mohli stát ‚královstvím kněží a svatým národem,‘ (2Mo 19:5, 6) Vzhledem k tomu, že Zákon vyžadoval výlučnou oddanost Jehovovi, že zcela zakazoval jakoukoli formu ‚mezicírkevního hnutí‘ a že obsahoval předpisy týkající se obřadní čistoty a předpisy týkající se stravy, představoval ‚stěnu‘, která Izraelity jasně oddělovala od ostatních národů. (Ef 2:14) Žid sotva mohl vstoupit do stanu či domu pohana nebo jít s pohany a přitom zůstat obřadně čistý. Když byl na zemi Ježíš, panoval názor, že se Žid stává nečistým už jen tím, že vstoupí do domu pohana,“ (Jan 18:28; Sk 10:28)

Chápeme tedy, že kombinace Ježíšových slov „vpravdě říkám, že dříve by pominulo nebe a země, než by jakkoli pominulo jedno nejmenší písmeno nebo jedna částička písmena ze

Zákona,, náboženské praxe v chrámu a dopadu Mojžíšova zákona na běžný život židů v prvním století znamenaly, že pohané zůstávali zcela mimo zájmovou sféru prvních následovníků Krista.

Jak tedy došlo k tomu, že dobrá zpráva o království si navzdory nepříznivým okolnostem našla poměrně rychlou cestu do pohanských domácností? Jak vzkříšený Ježíš přesvědčil okruh těch, kteří byli s ním a zažili jeho činnost pouze mezi židy, že nastala jiná doba a že je čas se „rozšířit,“?

Petrovo vidění a údiv

Ke změně hluboce zakořeněných předsudků nemohlo dojít běžnou cestou, ale bylo nutné, aby vzkříšený Ježíš uvedl jednoho ze svých apoštolů do „vytržení mysli,“ (EP) a v tomto stavu zvláštního transu upravil jeho smýšlení vůči pohanům. Ale ještě předtím, než se Petrovi ve stavu vytržení dostalo neobvyklého vidění, Bůh vyslyšel modlitby pohana Kornélia a poslal k němu svého anděla, který také celou událost řídil. Skutky 10:1-16 ukazují, jak anděl nejprve Kornéliovi vysvětluje, že pro svoji zbožnost a modlitby našel u Boha přízeň, a pak mu říká, co má udělat pro to, aby mohl být pokřtěn:

„Pošli tedy nyní muže do Joppe a přiveď jistého Šimona, který má příjmení Petr. Ten je hostem u jistého koželuha Šimona, který má dům u moře., Jakmile anděl, který k němu mluvil, odešel, zavolal dva ze svých domácích sluhů a [Bohu] oddaného vojáka z těch, kteří mu byli stále k službám, všechno jim vyprávěl a poslal je do Joppe,„

O den později, kolem poledne, Petr vystoupil na střechu domu koželuha Šimona v Joppe, aby se tam modlil. Lukáš pokračuje ve vyprávění tím, že Petr

„však dostal velký hlad a chtěl jíst. Zatímco [něco] připravovali, upadl do vytržení, spatřil otevřené nebe a jakousi nádobu, která sestupovala jako velké Iněné prostěradlo, jež bylo spouštěno na zem za čtyři cípy; a byly v něm všechny druhy čtvernožců a tvorů lezoucích po zemi a nebeských ptáků. Přišel k němu hlas: „Vstaň, Petře, zabíjej a jez!., Petr však řekl: „Nikoli, Pane, protože jsem nikdy nejedl nic poskvrněného a nečistého., A opět k němu hlas [promluvil] podruhé: „Přestaň nazývat poskvrněným to, co Bůh očistil., To se stalo třikrát a nádoba byla okamžitě vzata do nebe.“

Lukáš zde působivě staví do kontrastu Petrovu silnou tělesnou touhu, velký hlad a příkaz Zákona, který se Petr navzdory hladu ani náznakem neodvážil porušit. Na čem přesně byla založeno Petrovo vidění, doprovázené následným údivem? Co vyžadoval Zákon?

Mojžíšův zákon a jeho požadavky na tělesnou a obřadní svatost – litera

Součástí Mojžíšova zákona byla i dietetická a hygienická nařízení, která blíže určovala, která zvířata je možné jíst a kterým je nutné se vyhnout. Podle *Hlubšího pochopení písem* se v Mojžíšově zákoně nachází následující rozdělení na zvířata, která je možné jíst, a zvířata, která je zakázáno jíst:

A: Zvířata, ryby a hmyz, které se mohly jíst: Každý tvor, který má rozpolcené kopyto a vytváří se mu rozštěp a které přežvykuje. (3Mo 11:2, 3; 5Mo 14:6) Všechno, co je ve vodách a má ploutve a šupiny. (3Mo 11:9–12; 5Mo 14:9, 10) Hmyz a okřídlení hemživí tvorové, kteří chodí po všech čtyřech a mají skákavé nohy: kobyłka stěhovavá, kobyłka jedlá, cvrček a kobyłka luční (všechno podle svého druhu). (3Mo 11:21, 22)

B: Zvířata, ryby, ptáci a hemživí tvorové, kteří se nesměli jíst: Zvířata: velbloud, daman, zajíc a prase. (3Mo 11:4–8; 5Mo 14:7, 8) Ryby a další hemživí tvorové ve vodě, kteří nemají ploutve ani šupiny. (3Mo 11:10) Ptáci a létající tvorové: orel, orlovec říční, sup hnědý, luňák červený, luňák hnědý, krkavec, pštros, sova, racek, sokol, sýček, kalous, labuť, pelikán, sup, kormorán, čáp, volavka, dudek, netopýr,

každý okřídlený tvor, který chodí po všech čtyřech (to znamená, že se pohybuje *podobně* jako zvířata, která chodí po čtyřech). Hemživí tvorové na zemi: slepec, tarbík, ještěr, širokoprstý gekon, velký ještěr, čolek, písečný ještěr, chameleon, každý tvor, který leze po břiše, který se pohybuje po všech čtyřech nebo který má jakýkoli velký počet nohou. (3Mo 11:29, 30, 42) Zvíře, které zdechlo nebo které už bylo mrtvé či které bylo roztrháno divokým zvířetem. (3Mo 17:15, 16; 5Mo 14:21; 2Mo 22:31)

Je přitom zřejmé, že Petrovi v jeho stavu vytržení byla ukázána jenom nečistá zvířata, a proto se tak bránil tomu, aby je zabil a jedl. V této souvislosti je třeba poznamenat, že židé a židovští křesťané v prvním století považovali za nečistá nejenom zvířata, která se nesměla jíst, ale za nečistá považovali i pohany, kteří nečistá zvířata jedli, a proto se s nimi nestýkali. Takoví lidé byli podle nich nečistí ve smyslu chrámových a rovněž osobních rituálů a obřadů, které zbožní židé zastávali, a oni se domnívali, že by se ve společnosti těchto lidí obřadně znečistili.

V tomto případě je ale pozoruhodné, že Zákon sám žádná taková společenská omezení neměl. Nikde v něm nenajdeme, že by se židé měli pohanům vyhýbat nebo že by nesměli vstoupit do jejich domů nebo s nimi jíst. Neboli že by pouhý společenský styk za každých okolností vedl k jejich obřadnímu znečištění.

Tehdy, jako i dnes, nábožensky založení lidé si usnadňují svoji povinnost sdílet dobré věci od Boha s lidmi, kteří se jim nelíbí, podobným překrucováním, nyní ale ne již Mojžíšových, nýbrž Ježíšových přikázání.

Je ale také pravda, že Zákona dbalý žid měl důvod k obavám, že kdykoli vstoupí do bližšího kontaktu s pohany, hrozí mu, že by mohl porušit to či ono ustanovení Zákona, a že bohabojný křesťan proto musí uvažovat o tom, s kým se stýká a jak jej společnost, ve které se pohybuje, z duchovního hlediska znečišťuje nebo naopak posvěcuje.

Mojžíšův zákon a jeho požadavky na tělesnou a obřadní svatost – praxe

Zkusme si více přiblížit dilema člověka pod Mojžíšovým zákonem a uvažujme o situaci, ve které je židovský muž pozván svým obchodním partnerem, Řekem nebo Římanem, na obchodní schůzku, jejíž součástí je jídlo v pohanském domě. Aby židovský obchodník mohl bez obav, že poruší nějaký předpis, zasednout ke stolu a jíst, musel by se ujistit o následujících věcech:

1. Maso, které bude jíst, je připraveno ze řádně vykrváčeného zvířete, které navíc nalezeno mrtvé nebo uškrcené. (Le 17:13; De 12:16, 14:21; Sk 15:29)
2. Součástí jeho porce není tuk, který patří Bohu. (Le 3:16,17, 7:23,24)
3. Žádná část jídla nepochází z některého Zákonem zakázaného zvířete, ptáka, ryby nebo toho, co se hemží na zemi. – viz výše uvedený seznam.
4. Pokud jsou body 1 až 3 v pořádku, musí být rovněž jasné, že ani jedno ze zvířat nebylo předtím obětováno modle. (Sk 15:29)

Pokud se podařilo překonat všechny dietetické překážky, ještě zdaleka nebylo vyhráno. Mojžíšův zákon obsahoval také rozsáhlou část, která se týkala hygienických předpisů. Aby se žid mohl cítit volně a neměl pocit, že se dostává do rozporu s nařízeními Zákona, musel mít rozumnou jistotu o tom, že se ani jeho obchodní společník nedopouští jejich přestoupení v následujících, velmi intimních oblastech:

4. Pokud měl jeho obchodní partner noční výron semene, vykoupal se a vypral si znečištěné části oděvu? (Le 15:16, 17; De 23:10, 11)
5. Pokud měl pohlavní styk se svojí ženou nebo otrokyní, vykoupali se oba? A kolik je hodin? Jsou stále nečistí? (Le 15:18)

6. Porodila nějaká žena v domě nedávno dítě nebo má nějaká žena v domě menstruaci? Pak je nečistá nejenom ona, ale vše, na čem sedí nebo leží nebo čeho se vůbec jenom dotkla. Jestliže se toho dotkne i on, stane se nečistým, bude muset vyprat své oděvy a vykoupat se, a obřadní nečistota na něm bude až do večera. (Le 12:2-ř, 15:19-25)

Je snadné si uvědomit, že náboženská pravidla vytyčená v Mojžíšově zákoně značně ztěžovala tak jednoduchý úkon, jako byla přátelská nebo obchodní návštěva v domě pohanského souseda nebo obchodního partnera. To snad mohlo být jedním z důvodů, proč se i Ježíš vyhýbal domům pohanů; a vskutku, ani do jednoho nevstoupil, aby zde s pohany usedl ke společnému stolu. Tato pravidla sama o sobě (nemluvě o jejich často nesprávném uplatňování) rozhodně napomohla vytvoření situace, ve které žádný židovský ctitel Boha netoužil po společnosti pohanů.

Nyní i lépe chápeme, proč se Petr tak rozhodně postavil již proti pouhému aktu zabíjení nečistých zvířat, protože v jeho mysli okamžitě došlo k představě řetězu událostí, na kterých by se rozhodně dobrovolně nechtěl podílet. Nyní také lépe chápeme, že pokud Petr takto reagoval, znamená to, že v žádném případě on, a proto ani žádní další židovští křesťané, nepokládali Mojžíšův zákon za zrušený nebo odstraněný v důsledku Kristovy smrti. Naopak, Petr i ostatní dále mají na mysli Ježíšova slova o tom, že spíše pomine nebe a země, než by pominulo jedno malé písmenko z Mojžíšova zákona. (Mt 5:18)

Tak Ježíšova smrt otevřela bránu v Soregu pohanům de iure. Vskutku ale, kdo a kdy otevře bránu v Soregu pohanům také de facto? Nebo ještě lépe: kdo a kdy zboří celý Soreg?

Historická změna

Zatímco Kornélia na jeho cestě k Bohu vede anděl v podobě dospělého muže, k Petrovi ve vidění promlouvá pouze jeho hlas (Sk 10:3, 15, 19, 20), který Petra třikrát ujišťuje, že od této chvíle již není třeba rozlišovat mezi čistými a nečistými zvířaty. Změna, kterou by Petr měl podniknout je ale tak velká, že mu nestačí ani trojnásobné ujištění o tom, že tato část Mojžíšova zákona již nadále neplatí. Požadavek přestat dodržovat 1500 let trvající Boží posvátný výnos zatím u něj vede k tomu, že Petr je „vnitřně na velkých rozpacích nad tím, co by mohlo znamenat vidění, které měl,..“ (Sk 10:17) A není divu, protože dosud mu Bůh ukázal pouze tu část příběhu, která se dotýkala zvířat. Jeho druhá polovina je ale o lidech, a lidé, ke kterým vše směřuje, jsou již před domem, na jehož střeše přemýšlí udivený Petr.

Čteme: „Pohled'me, muži vyslaní Kornéliem se doptali na Šimonův dům a stáli tam u brány. A volali a dotazovali se, zda je tam hostem Šimon, který má příjmení Petr. Když Petr ve své mysli probíral vidění, duch řekl: „Pohled', hledají tě tři muži. Vstaň však, sejdi dolů, vydej se s nimi a vůbec nepochybuji, protože jsem je poslal.., Petr tedy sešel dolů k mužům a řekl: „Pohled'te, jsem ten, koho hledáte. Z jaké příčiny jste zde?., Řekli: „Kornélius, důstojník, spravedlivý muž, který se bojí Boha a má dobrou pověst v celém židovském národě, dostal prostřednictvím svatého anděla božské pokyny, aby pro tebe poslal, abys přišel do jeho domu a aby si poslechl, co máš říci.., Pozval je tedy dovnitř a pohostil je.“ (Sk 10:19-23)

Petr stále nevěděl, co si má myslet, a proto se také ptal: „Z jaké příčiny jste zde?., Šťastná část jeho povahy jej ale vedla k tomu, že intuitivně podnikl nezbytný krok, který byl potřebný k tomu, aby později mohlo dojít k přijetí pohanů mezi Boží lid.

„Petr „je pozval dovnitř a pohostil je,, a tak otevřením dveří domu svého přítele pohanům jim otevřel bránu v symbolickém Soregu, který je až do té chvíle stále v praxi od Božího smluvního lidu odděloval. Zatímco tedy Ježíšova smrt byla základním a nezbytným krokem ke smíření pohanů a židů, oním krokem de iure, Petrovo pozvání bylo krokem de facto a bylo druhým historickým krokem na této cestě, protože tím, že je pozval k sobě domů, pohostil je a nabídl jim přístřeší, Petr jako první ze židů prakticky umožnil společenský styk mezi těmito nábožensky dosud zcela oddělenými skupinami.

Jakkoli významný okamžik to byl, Petr samotný se tím, že jej umožnil, posunul pouze na půl cesty. Pozváním pohanů do domu svého přítele zase tolik neriskoval. Vždy mohl oponentům říci, že Mojžíšův zákon vyžaduje pohostinnost vůči cizincům a že svým činem pouze Zákon dodržel a plně zůstal v jeho intencích. Otevřít branku nebo vyzvat druhé, aby přelezli zeď je vždy snazší, než brankou sám projít nebo přes zeď lézt sám.

Ke svému vlastnímu výstupu na Soreg a přes Soreg Petr ale nastoupil již příštího dne, když se spolu se šesti dalšími židy vydal ke Kornéliovi do Cesareje, kam dorazil po dvou dnech cesty. To se již nerozpakoval vstoupit do Kornéliova domu, ačkoli podle obecně platných pravidel, která všichni dodržovali, platilo „nezákonné je pro Žida, aby se připojil nebo přiblížil k člověku jiného rodu,.. Jeho jednání bylo důsledkem toho, že z vidění nakonec pochopil, že se netýkalo jenom čistých a nečistých zvířat, ale že mu „Bůh ukázal, že [nemá] žádného člověka nazývat poskvrněným nebo nečistým,.. (Sk 10:23-29)

Porušením společenského pravidla o naprostém vyhýbání se člověku s jiným náboženstvím a návštěvou pohanského domu Petr a jeho šest přátel učinili třetí historický krok k praktickému smíření židů a pohanů. On a jeho šest přátel byli prvními židy, respektive prvními židovskými následovníky Ježíše Krista, o kterých se dozvídáme, že překročili symbolický Soreg a zvěstovali pohanům nikoli Boha samotného, ve kterého ostatně Kornélius dávno věřil a jehož uctíval (Sk 10:1,2), ale Ježíše Krista vzkříšeného z mrtvých, toho, „o kterém vydávají svědectví všichni proroci, že každý, kdo v něj věří, získává odpuštění hříchů prostřednictvím jeho jména,.. (Sk 10: 42,43)

Vše nyní bylo připraveno pro poslední a závěrečný historický krok, krok vskutku epického významu: záchranu prvního křesťana z pohanů. Za naprostého úžasu obřezaných židovských následovníků Krista svatý duch nejprve sestoupil na všechny přítomné pohany a potvrdil jejich pomazání tím, že je přiměl mluvit neznámými jazyky. Když to Petr uviděl, zvolal: „Může někdo zakázat vodu, aby nebyli pokřtěni ti, kteří přijali svatého ducha právě jako my?,, A tak přikázal, aby byli pokřtěni ve jménu Ježíše Krista,.. (Sk 10:44-48)

A tak *první* žid, který kdy vyznal Krista jako Božího syna, byl také přímým nástrojem Božím pro to, aby totéž mohli učinit *první* pohané. Ne nadarmo mu říkáme „*první* z apoštolů,..

Jeruzalém není Cesarea

Stojí za povšimnutí, že křest prvních pohanů se neodehrál v Jeruzalémě, ale v Caesareji, a Petr byl k jeho provedení andělem povolán, když byl v Joppe. Pro naše téma je dobré si tedy uvědomit, že sbor v Jeruzalémě nedal ke křtu popud a o vlastní Petrově cestě v Jeruzalémě nikdo nevěděl – ke křtu Kornélia tak došlo bez vědomí jeruzalémské církve. Z tohoto pohledu a s trochou nadsázky bychom mohli říci, že pokřtění prvního pohana bylo v podstatě partyzánským činem Petrovým. Alespoň tak to rozhodně viděli někteří židovsko-křesťanští členové církve v Jeruzalémě, kteří se po Petrově návratu s ním „přeli [a] říkali, že vešel do domu lidí, kteří nebyli obřezáni, a jedl s nimi,.. (Sk 11:1, 2)

Ve druhém verši 11. kapitoly Skutků se tak poprvé setkáváme s vlivnou skupinou lidí, která vytvářela ultrakonzervativní frakci v jeruzalémském sboru. Její značný vliv na události sboru je patrný z toho, že její členové se nerozpakovali s Petrem, blízkým Kristovým společníkem, „přít,.. „domluvit se naň,.. (KB), „vyčítat mu,.. (EP) nebo „vytýkat mu,.. (NBK). V překladech Bible jsou tito zastánci pravověří označeni jako „[zastánci] obřízky,.. (NS), „ti z obřezaných,.. (KB), „bratři židovského původu,.. (EP) a „obřezaní věřící,.. (NBK), a jejich názor je naprosto jasný: kdo se nenechá obřezat a nebude dodržovat Mojžíšův zákon, nemůže být křesťanem. Z uvedených překladů proto považuji jejich postoj za nejlépe vystižený výrazem „[zastánci] obřízky,.. a budu jej nadále pro tuto skupinu lidí používat.

Závažná přítomnost této skupiny v jeruzalémském sboru je patrná z toho, že i Petr cítí potřebu všem „podrobně vysvětlit,, (Sk 11:4) své konání. (Sk 11:5-17) S jakou se setkává reakcí? Zdálo by se, že s velmi dobrou, protože ve Skutcích 11:18 čteme:

„Když to slyšeli, souhlasili, oslavovali Boha a řekli: „Nyní tedy Bůh umožnil pokání k životu i lidem z národů.,,

Zastavme se u popisu situace, která nastala po Petrově vysvětlení. Zdá se totiž, že text jako celek navozuje dojem, jakoby vše bylo v pořádku, a že zastánci obřizky byli s Petrovou obhajobou spokojeni. Tak tomu ale nebylo, jak můžeme doložit jednak jazykově, jednak z následného jednání zastánců obřizky.

Mlčet neznamená souhlasit

Když překladatelé českého *Překlada nového světa*, který není překladem z řečtiny, ale je vzat z anglického originálu (NWT), měli přeložit anglické slovo „acquiesce,, zvolili první variantu, která se jim v Haisově slovníku nabízela a přeložili „acquiesce,, jako „souhlasili,, (Sk 11:18)

Otázkou je, zda to byla nejlepší volba. „Acquiesce,, jistě ve svém základním významu znamená souhlasit. Ale jak Webstrův mezinárodní slovník, tak další anglické výkladové slovníky (např. Random House Unabridged Dictionary) uvádějí „acquiesce,, v situacích, které vypovídají o nedobrovolném, vynuceném souhlasu, například „mlčky souhlasit,, „přijmout jako nevyhnutelné,, „přijmout pasivně,, „podvolit se,, „kapitulovat,, a podobně. Jako příklad za všechny můžeme uvést větu: „He acquiesced to his boss demands – podvolil se, podřídil se, přijal požadavky svého nadřízeného.,,

Ostatní známé české Bible překládají Skutky 11:18 následovně: „Po těch slovech bratři už *nic nenamítali*, ale velebili Boha: "Tak i pohany povolal Bůh k pokání, aby dosáhli života!" (EP) „To uslyševše, *spokojili se*, a slavili Boha, řkouce: Tedy i pohanům Bůh pokání dal k životu., (KB) „Po těch slovech se *uspokojili* a začali chválit Boha: „Tak tedy i pohanům dal Bůh pokání k životu!,, (NBK) „Když to židovští bratři vyslechli, *uklidnili se*, s radostí děkovali Bohu a říkali: "Tedy i pohany probouzí Bůh k pokání a k novému životu!" (SNC).

Anglické komparativní studijní Bible, v tomto případě komparativní Bible obsahující KJV, NIV, NASB a AMP uvádí „*mlčeli*,,, „*umlkli a neměli další námítky*,,, „*zklidnili se*,, a „*neměli další námítky*,,

Jak je patrné, všechny uvedené české a anglické překlady lépe vystihují danou situaci než *Překlad nového světa*, protože ultrakonzervativní klika v jeruzalémské církvi rozhodně nesouhlasila se vším, co Petr udělal.

Hesuchazo a jeho kontext

Konečným arbitrem nám ovšem bude samotný řecký text, který používá sloveso „*hesuchazo*,,, které podle všemi badateli používaného výkladového slovníku staro a novozákonních slov (Vine's Expository Dictionary of Old & New Testament Words, 1997, Nelson) znamená „*být zticha, potichu, tiše, v klidu*,,. *Hesuchazo* samo o sobě tak nijak nenaznačuje srdečný, bezproblémový souhlas. Více nám rovněž napoví kontextové situace, na které tento slovník poukazuje, protože z nich jasně vyplývá, jak je v Novém zákoně „*hesuchazo*,, použito neboli k vyjádření jaké nálady jej v původní řečtině inspirovaný pisatel použil.

„*Hesuchazo*,, je v NZ použito ještě v Lk 14:4; 23:56; Sk 21:14 a 1 Tes 4:11. Zejména nás bude zajímat použití v Lukášově evangeliu a Skutcích, a to především proto, že autorem obou zpráv je Lukáš, a dá se proto dobře posoudit, na jaké situace on „*hesuchazo*,, uplatňuje.

V Lukášovi 14:1-6 je popsána situace, ve které je Ježíš o sabatu hostem v domě jednoho z farizeů, kteří napjatě sledují, jak se bude po dobu setkání chovat. Ježíš uzdraví (v rozporu s farizejským výkladem Mojžíšova zákona o uzdravování v sobotu) muže, jenž trpí

vodnatelností, a pak se ptá: „Je zákonné v sabatu léčit nebo ne?“, Odpověď farizejů? „Ale mlčeli.,, (*hesuchazo* v příslušném tvaru). A ani na další otázku Ježíše „nebyli schopni odpovědět.,,

Skutky 21:14 jsou vyvrcholením setkání proroka Agaba s apoštolem Pavlem, ve kterém Agabus Pavlovi prorokuje zajetí, nejprve v Jeruzalémě, a poté v Římě. Lukáš a ostatní z Pavlova doprovodu, a také místní křesťané, se proto Pavla snaží od cesty do Jeruzaléma ze všech sil odradit, dokonce i snažnými prosbami a pláčem. Pavel je ale rozhodnutý, nedá se přemluvit a tak Lukáš za sebe i další vyjadřuje své pocity a píše: „Když se nedal odradit, *souhlasili* (*hesuchazo* v příslušném tvaru) jsme se slovy: „Ať se stane Jehovova vůle.,,

Z obou popsaných situací je zřejmé, že Lukáš *hesuchazo* používá tam, kde jde o nedobrovolný souhlas, souhlas vynucený okolnostmi – v prvním případě farizeové mlčí, protože na Ježíše nestačí, a ve druhém případě Pavlův doprovod mlčí, protože respektuje jeho rozhodnutí. Je ale nabíledni, že kdyby jenom trochu mohli, jak farizeové, tak i společníci Pavla by jednali jinak.

Co se tedy odehrálo na shromáždění v Jeruzalémě, popsaném ve Skutcích 11:1-18, během kterého Petr vysvětloval svoje jednání, které vedlo k pokřtění Kornélia a jeho domácnosti?

První z mnoha střetů

Konzervativní a ultrakonzervativní skupiny židovských křesťanů požadovaly po Petrovi, aby vydal počet ze svého jednání. Když Petr podrobně popsal, co se odehrálo, všichni shromáždění „oslavovali Boha a řekli: „Nyní Bůh umožnil pokání k životu i lidem z národů.,, Zdaleka ne všichni ale schvalovali způsob, kterým k tomu došlo. Především postoj zastánců obřízky nelze pokládat za schválení.

Zastánci obřízky „mlčky souhlasili.,, a mysleli si přitom své. „Pasivně přijali.,, fakt, kterému již nemohli zabránit. „Podvolili se.,, neboť v dané chvíli nemohli jinak. Pro tento okamžik „neměli další námitky.,, Momentální situace jim neumožňovala jinak, než ústy chválit a oslavovat Boha, protože kolem nich to dělal téměř každý. Ale jejich srdce bylo od skutečného souhlasu „daleko vzdáleno.,, (Mt 15:8)

Historickou událost z prvního století, pád mezistěny, která oddělovala židy od pohanů, a reakci jednotlivců na novou skutečnost lze přirovnat k tomu, co se odehrálo v Německu čtyřicet let po skončení druhé světové války.

V červnu 1987 stál Ronald Reagan na západní straně Berlínské zdi a zvolal: „Mr. Gorbachev, open this gate! Mr. Gorbachev, tear down this wall!.,, „Pane Gorbačeve, otevřete tuto bránu! Pane Gorbačeve, strhněte tuto zeď!.,,

Za dva roky nato se Michail Gorbačov rozhodl vyslyšet prorocké volání Ronalda Reagana a 9. listopadu 1989 dezorientovaní vojáci východoněmecké pohraniční stráže pustili desetitisíce východních Němců do západního Berlína.

Svět se radoval a svět se smál. Berlínská zeď padla. Radost některých byla opravdová. Nadšení jiných předstírané. Pro řadu z nich to znamenalo kapitulaci. A téměř 20 let poté je stále mnoho „Ossis.,, kteří říkají, že se to nemělo stát vůbec, a stále mnoho „Wessis.,, kteří říkají, že se to sice stát mělo, ale jinak.

Jak můžeme číst v Bibli, také v Zaslíbené zemi došlo k pádu jedné zdi. Někdy kolem roku 36 našeho letopočtu symbolicky padl starozákonní Soreg.

Svět se radoval a svět se smál. Také v místní jeruzalémské církvi kdekdo jásal a pěl chválu. Soreg padl. Soreg byl zrušen. Již není Soreg.

Radost některých byla opravdová. Nadšení jiných předstírané. A pro řadu z nich to byla jenom úvodní prohraná bitva ve válce, kterou oni nezačali.

Kapitola III. – Závěr

Ještě tři roky po Ježíšově smrti apoštolové a jeho další následovníci nepochopili, že Kristova oběť otevřela cestu k pravému Bohu i pohanům. Jejich mysl byla stále spoutána uctíváním v chrámu a Mojžíšovým zákonem. V chrámu kázali každý den a rovněž chodili kázat dům do domu – od jednoho židovského domu ke druhému židovskému domu – a tak svázání tradicí i vlastním Mojžíšovým zákonem důsledně zůstávali stranou lidí z národů.

Bůh zázračným způsobem změnil smýšlení „prvního z apoštolů“, Petra, a ukázal mu, že dobré poselství je určeno také pro pohany. Petrovo následné jednání vedlo k tomu, že se pohané stali součástí Božího smluvního lidu – s účastí na duchu i vodě, ale bez účasti na obřízce. Proti takovému postupu se v jeruzalémské církvi zvedla vlna odporu. Nesouhlas nebyl s tím, aby pohané byli součástí církve. V této otázce panovala shoda – pohané se jistě mohou stát členy církve. Nesoulad spočíval v tom, že pohané byli Petrem přijati, aniž by se předtím museli podrobit obřízce a ostatním požadavkům Mojžíšova zákona. Zastánci obřízky v tom viděli nebezpečný precedens a nemohli takový přístup přijmout, ačkoli při první konfrontaci s novou skutečností byli postaveni do pozice, ve které nemohli než „souhlasit“, s tím, co se stalo.

Ale na rozdíl od východního Berlína dvacátého století, „souhlas“, Jeruzaléma prvního století neznamenal jeho kapitulaci.

KAPITOLA IV.

Mezi Jeruzalémem a Antiochií

Založení Kristovy církve v syrské Antiochii mělo svůj počátek v okamžiku, kdy došlo k pronásledování Kristových následovníků v Jeruzalémě. Pronásledování samotné bylo důsledkem střetu mezi řecky mluvícími židy, kteří v Jeruzalémě buď žili nebo byli přítomni během probíhajících židovských svátků, a mezi řecky mluvícím židovským následovníkem Krista, Štěpánem. – Skutky 6:9 – 7:60.

Toto pronásledování mělo za následek to, že řecky mluvící židé, kteří přijali Krista, byli nuceni odejít z Jeruzaléma a kázat jinde (Sk 8:1, 5, 26) nebo se navrátit do měst a míst, kde buď bydleli, nebo kde jim nehrozilo žádné nebezpečí pramenící z jejich nově nalezené víry. – Skutky 1:19,20.

Štěpánův původ, jazyk, kterým mluvil, kulturní orientace, kosmopolitní zaměření, názor na chrám v Jeruzalémě a vůbec celá jeho osobnost a život, kulminující jeho svědectvím a mučednictvím tak byly prvopočátkem nové epochy v dějinách Kristovy církve, a pro hlubší pochopení dopadu jeho oběti se proto musíme nejdříve podrobněji věnovat okolnostem, které utvářely Štěpána – nejprve jako řecky mluvícího, diasporálního žida, to jest ctitele starozákonního Boha Izraele, a posléze jako řecky mluvícího, židovského následovníka Ježíše Krista, to jest ctitele vesmírného Boha zjeveného v Kristu.

V tomto případě je tedy nutné podniknout krátkou exkurzi do biblické a světové historie a seznámit se s tím, jak v jejím průběhu byli utvářeni řecky mluvící, diasporální židé, ze kterých vzešli řecky mluvící židovští křesťané, jejichž byl Štěpán typickým představitelem.

Řekové a židé

Alexandr veliký (356-323) byl nejenom jedním z mála nikdy neporažených vojevůdců v dějinách, ale zároveň také jedním z nejvýznamnějších nositelů řecké kultury, kterou spolu s řeckým náboženstvím a etickými hodnotami prosazoval po celé své říši. Ta zahrnovala celou oblast Středomořího moře, Egyptem počínaje, přes Palestinu, Malou Asii a Persii až k Indii, na jejíchž hranicích, jak praví legenda, Alexander hořce zaplakal, protože již nebylo území, kterého by ještě mohl dobýt (ve skutečnosti jeho vojáci odmítli pokračovat ve výbojích dále na východ).

Po Alexandrově smrti v roce 323 př. n. l. si čtyři jeho generálové rozdělili území mezi sebe a v dalších letech se obrátili proti sobě. Z těchto půtek nakonec vyšly vítězně dvě dynastie, které se výrazně dotýkaly náboženského života židů – Ptolemaiovci v Egyptě (305-30 př. n. l.) a Seleukovci v Sýrii (312-65 př. n. l.) – a jak uvidíme, hlavní města těchto dynastií, Alexandrie v Egyptě a Antiochii v Sýrii sehrály podstatnou roli při šíření židovského, respektive křesťanského náboženství ve stoletích, která po smrti Alexandra následovala.

Jestliže říkáme, že Alexandrie byla v Egyptě a že Ptolemaiovci vládli v Egyptě, Egypt v této souvislosti je pouze místem, lokalitou, kde se světové události odehrávaly: není Egyptem, kde by převládalo egyptské náboženství nebo egyptský způsob života, a to především nikoli ve velkých městech, a především nikoli v Alexandrii.

Alexandrie totiž byla veskrze řeckým městem – ve skutečnosti byla hlavním světovým střediskem řecké kultury od svého založení až nejméně do konce třetího století n. l., tedy po období nejméně šesti století. Založena Alexandrem Velikým krátce poté, co v roce 332 př. n. l. dobyl Egypt, byla prohlášena hlavním městem říše Ptolemaiovců prvním z jejich dynastie, Ptolemaiem I. (305-285 př. n. l.). Ptolemaej I. sice z politických důvodů přijal titul faraóna, ale stejně jako Alexandr Veliký i on byl obdivovatelem, ctitelem řecké kultury a náboženství, které prosazovala dynastie jeho nástupců až do roku 30 př. n. l., kdy po prohrané bitvě u Akcia (31 př. n. l.) Kleopatra, podobná bohyni Wadjyt, navždy opustila tento svět.

Židé v Egyptě

Kromě Mojžíše nejslavnějším židem, který se kdy dostal do Egypta, do oblasti Tachpanches, a to proti své vůli, byl Jeremjáš (Jer 43:8), někdy kolem roku 587/586, po pádu chrámu v Jeruzalémě. Spolu s ním šla ale šla celá řada židů, kteří si chtěli zachovat život. Z této doby také datujeme postexilové přebývání židů v Egyptě, nepočítáme-li v tento souhrn vojenskou židovskou kolonii v Elefantinu, která zřejmě o několik desítek let předcházela příchodu Jeremjášových židů, možná někdy po zničení desetikmenného království.

Židé, kteří žili v Egyptě o tři století později, zde ale žili především v Alexandrii, a zde také byli vystaveni naprostému řeckému vlivu. Podle Aristeova dopisu (údajně napsaného dvořanem Ptolemaia II. (285-246), o kterém soudíme, že byl napsán o 100 let později k podpoře autentičnosti Septuaginty, první „alexandrovští“, židé byli do Alexandrie přivedeni Ptolemaiem I. v roce 312 jako válečná kořist z dobyté Palestiny – Josephus uvádí, že Ptolemaj I. s sebou přivedl 120 000 židů. Mnozí ale nepochybně následovali dobrovolně, ať již jako obchodníci, vojáci, umělci, v touze po lepším životě či z celé řady jiných důvodů. Výsledkem bylo, že se Alexandrie stala střediskem židů žijících v diaspoře a že odtud se specifický židovsko-řecký vliv šířil do všech ostatních míst, ve kterých diasporální židé přebývali – do Antiochie, Tarsu, Kyreneje, Efezu, Korintu a celé řady dalších míst a měst, o kterých se Bible zmiňuje.

Charakteristika alexandrijských židů

Cílem Alexandra Velikého a jeho nástupců Ptolemaiovců v Egyptě a Seleukovců v Sýrii bylo sjednocení západu (Řecko) a východu (zbytek světa) pod vlajkou řecké kultury. Jako jeden z prostředků k dosažení tohoto cíle Alexandr vyžadoval a organizoval hromadné sňatky mezi svými vojáky a ženami a dívkami z dobytých území, zakládal kolonie tvořené z řeckých válečných veteránů po celém světě a navíc bral porobené Peršany a obyvatelstvo z ostatních národů jako sobě rovné – pokud ovšem chtěli přijmout řeckou kulturu a náboženství. Ale jeho vliv a vliv jeho následovníků byl tak ohromný, že zakrátko celá oblast Středomořího moře a vskutku celá jeho říše přijala jako dorozumívací jazyk řečtinu koiné a v ní také většina filosofů, vědců a umělců sdílela své myšlenky.

Řecký vliv byl všude téměř hmatatelný, a jak to vyjádřil John Bright ve své knize „*Dějiny Izraele*“, „v tomto období helénistické expanze již jenom dýchat znamenalo vstřebávat řeckou kulturu.,!“ (str. 419, angl.).

Jestliže Alexandrie byla světovým střediskem řecké kultury, tak také byla světovým střediskem židovské diaspory a tak zde také zcela zákonitě docházelo k prolínání obou etnik. K podobnému jevu pak docházelo ve všech městech, o kterých Bible mluví v souvislosti se šířením křesťanství, a pokaždé, když budeme číst o Antiochii (ať již v Sýrii nebo Pisidii), Tarsu, Kypru, Kyreneji, Efezu a dalších městech v oblasti Malé Asie, můžeme si být jisti, že šlo o města s rozvinutou řeckou kulturou a že zde žilo mnoho řecky mluvících židů, kteří se nevyhnutelně s pohanskou komunitou stýkali daleko více, než by židé v Jeruzalémě a v Palestině byli ochotni připustit.

Zatímco mnoho autorů má nyní ve zvyku spustit litanii o tom, v jakém nebezpečí se nacházel monoteismus a jak byla ohrožena „čistá víra otců“, (kteří mimochodem byli stejně zkažení, jako jejich nyní bědující potomci), nedomnívám se, že náboženský kontakt židů a Řeků byl víře v jediného pravého Boha na škodu. Ba právě naopak.

Proselyté a „lidé bojíci se pravého Boha,“

Například jedním z pozitivních důsledků společného života židů a Řeků a ostatních pohanů, (Bible někdy slovo pohané používá ve smyslu „všichni ostatní, kdo nejsou židé,“), byly dvě skupiny lidí, kteří nebyli Izraelité a přece uctívali izraelského Boha ve smyslu „nebudeš mít

jiných bohů před mým obličejem,, a sice proselyté a skupina lidí, které označujeme jako „*lidé bojící se pravého Boha*,, (Stark, 58, Brown, 268).

V biblické [starozákonní] hebrejštině jsou příslušníci obou skupin nazýváni jedním slovem, *ger*, které Septuaginta podle kontextu překládá jako cizí usedlík, *paroikos* (Cohen, 1999) nebo jako *proselytos*, proselyta – ve významu proselyta Septuaginta překládá *ger* jako *proselytos* celkem 78 krát. Ve starozákonní hebrejštině tedy máme jedno slovo, *ger*, které starozákonní řecký text odlišil různými pojmy, *paroikos* a *proselytos*, a to podle míry, do které se příslušníci jedné nebo druhé skupiny ztotožnili se židovstvím.

Proselyté (hebrejsky *ger*, řecky *proselytos*) byli muži, kteří se s izraelským náboženstvím ztotožnili do té míry, že se nechali obřezat a zcela přijali Mojžíšův zákon. Někteří z nich se později stali křesťany, a právě etiopský eunuch a Mikuláš z Antiochie (Skutky 6:5; 8:27) jsou představiteli proselytů, kteří ve svém životě prošli nejméně dvěma náboženskými konverzemi – nejprve k židovství, a posléze ke křesťanství. Na druhé straně Kornélius a důstojník z Kafarnaum jsou představitelé „*lidí bojících se pravého Boha*,, kteří ke křesťanství konvertovali jako pohané. – Skutky 10:1,2; Lk 7:2,4,9.

Cizí usedlíci (hebrejsky *ger*, řecky *paroikos*) však byli v době kolem přelomu letopočtu ve srovnání s proselyty (hebrejsky *ger*, řecky *proselytos*) ve značné početní převaze. Patřili k nim lidé z pohanských národů, kteří dodržovali obecně platné židovské zákony, oceňovali monoteizmus a některá etická a dietetická pravidla Mojžíšova zákona, potažmo židy jako takové (viz důstojník z Kafarnaum, který pro židy nechal vystavět synagógu), kteří ale nešli tak daleko, aby se nechali obřezat a stali se tak židovskými proselyty. Je více než pravděpodobné, že právě oni byli vážnými kandidáty pro přijetí křesťanské zvěsti, která nevyžadovala obřizku, jež byla největší překážkou tomu, aby se cizí usedlíci (*paroikos*) neboli „*lidé bojící se pravého Boha*,, stali židovskými proselyty.

Charakteristika řecky mluvících židů

V případě židů žijících mimo Jeruzalém a mimo území Judeje a Galileje vliv řecké kultury bohužel působil u některých židů tak, že došlo k jejich naprosté asimilaci, a tím také ke ztrátě víry v jednoho Boha.

U mnohých židů ale nastal proces, jehož výsledkem bylo přijetí řecké kultury a řečtiny jako mateřského jazyka za současného zachování šemu, tedy známé a principiální monoteistické zásady vyjádřené v Deuteronomiu 6:4: „Slyš Izraeli, JHVH, náš Bůh, je jeden JHVH,,.

Tito řecky mluvící, Deuteronomia 6:4 dbalí židé, se v době mezi třetím stoletím př. n. l. a prvním stoletím n. l. nacházeli po celém území Římské říše a jejich společným spojovacím znakem byly tři zásadní prvky: společný jazyk (řečtina), monoteizmus (Deut 6:4) a Septuaginta (překlad Hebrejských písem do řečtiny, doplněný o další počet knih, které komunita řecky mluvících židů považovala za inspirované nebo užitečné k budování víry).

Protože Alexandrie byla světovým střediskem židů té doby, byli to právě alexandrijští židé, kteří dali podnět ke vzniku Septuaginty a také dodali její překladaatele. Nicméně, internacionalismus, zahájený Alexandrem Velikým, byl dále jednoznačně rozvíjen v dobách Římské říše, a pro židy proto nebylo problémem pohybovat se z místa na místo. Tak došlo k přenosu Septuaginty do většiny měst, kde diasporální židé žili – například do Tarsu, odkud pocházel apoštol Pavel. Tento přenos také vysvětluje, proč židé, kteří nikdy neviděli Jeruzalém a nenavštívili chrám, mohli zachovat „víru svých otců,,.

Je přitom patrné, že mezi řecky mluvícími diasporálními židy z celého světa a hebrejsky/aramejsky mluvícími jeruzalémskými a palestinskými židy existovaly výrazné kulturní a teologické rozdíly.

Z kulturního hlediska není sporu o tom, že kromě většího vzdělání a výrazně lepšího finančního zabezpečení, diasporální židé byli nevyhnutelně tolerantnější a otevřenější názorům jiných lidí, protože se s nimi dennodenně setkávali a museli o nich přemýšlet. Diasporální židé byli židy z etnického hlediska; narodili se jako židé – ale byli Řeky jazykem, kterým mluvili, šaty, kterými se odívali, smýšlením, které projevovali, a každodenním chováním a zvyky, které zachovávali.

V oblasti židovské teologie té doby docházelo k velkým debatám ohledně chrámu v Jeruzalémě a jeho role při uctívání Boha. Zatímco si jeruzalémští a palestínští židé neuměli svůj náboženský život bez chrámu představit, u židů v diaspoře byla situace odlišná. Ačkoli mohli prosazovat cesty do Jeruzaléma na svátky a přinášeli roční chrámovou daň a ačkoli málokterý z nich pochyboval o ústřední roli chrámu pro zachování identity židovského náboženství, mnoho židů v diaspoře zastávalo názor, že synagógy zcela splňují úlohu pro uctívání Neviditelného Boha. Konečně, vztah k chrámu v samotném Jeruzalémě byl dán i třídní a politickou příslušností, k nimž se vázaly i doktrinální otázky, jak dosvědčují frakce farizeů a saduceů a jejich spory o vzkříšení a existenci andělů.

Řecky mluvící židé vs. aramejsky/hebrejsky mluvící židé – srovnání s dnešní situací

„*Historický atlas židovského národa*„ (Schocken Books, 1992, str. 36 angl.) proto příležitostně otevírá jednu ze svých kapitol nadpisem „Mezi Jeruzalémem a Alexandrií„ a nabízí toto srovnání s dnešní situací:

Období Druhého Chrámu je velmi podobné situaci, ve které se novodobí židé nacházejí od začátku 20. století: na jedné straně silné středisko v Palestině a na druhé straně bohatá a mocná diaspora, bez problémů splývající se svým bezprostředním okolím, nicméně pozitivně orientovaná směrem k palestinskému centru, které podporuje svými penězi, názory a náboženskými aktivitami. Bolestná otázka „dvojitosti loajality„ vyvstávala mezi židy žijícími v řecko-římském světě stejně často, jako se to stává dnešním židům žijícím v západním světě.

Výše uvedený citát se zaměřuje především na problematiku zachování židovství za současného života v odlišném prostředí. Zatímco je pravda, že rozhodování zde mnohdy není jednoduché, je také pravdou, že složitá je i jiná oblast rozdílů mezi oběma komunitami, a sice oblast otevřeného nebo uzavřeného náboženského systému a oblast otevřené a uzavřené mysli. Také zde je mezi dnešní diasporou a palestinským – izraelským centrem rozdíl, někdy do očí bijící, a stejně příkrý rozdíl jako existoval i v době Druhého chrámu mezi řeckou diasporou a palestinskou ortodoxií.

Jako novodobý příklad můžeme uvést existenci společných a oddělených prostor v synagógách, vyhrazených pro náboženské obřady. V ortodoxních synagógách, které převažují v Jeruzalémě nebo ve starodávném Tsvatu na severu Izraele, jsou dodnes při obřadu od sebe odděleni muži a ženy, a to tak, že na sebe vůbec nevidí. Obdobně je to u slavné Zdi nářků na chrámovém území, kde ženy jsou napravo a muži nalevo od chrámové zdi a mezi nimi je zeď na způsob bývalého *soregu*. Oddělení mužů a žen při obřadu je ale něco, co by například v současném metropolitním San Franciscu (asi 250 000 židů) nebo Los Angeles (asi 750 000 židů) pro naprostou většinu z tohoto jednoho miliónu židů nemohlo obstát.

Jiným příkladem dnešního kulturního a náboženského rozdílu, který nám může osvětlit biblickou dobu, o které mluvíme, je používání pomocníků v domácnosti, zejména žen nebo dívek, které se starají o chod domu a pečují o děti. Pokud se jedná o konzervativní židovskou rodinu ze San Franciska nebo Los Angeles, nebude mít problémy s tím, aby zaměstnala křesťanskou nebo ateisticky zaměřenou ženu. To ovšem vůbec nepřipadá v úvahu pro ortodoxní židovskou rodinu v Brooklynu v New Yorku, která i pro tuto práci musí zajistit ženu, která je přinejmenším židovského původu, a nejlépe rovněž ortodoxního židovského vyznání.

Mysl připravená pro přijetí změny

Zdá se tedy, že otevřenost nebo uzavřenost náboženského systému přijmout nové impulsy je přímo úměrná tomu, jak otevřená nebo uzavřená bude mysl jeho příslušníků, a že totéž platí i obráceně, totiž že náboženství bude uzavřené nebo otevřené novým impulsům podle toho, jak otevřenou nebo uzavřenou mysl mají jeho nositelé.

V návaznosti na tuto definici pak můžeme předpokládat, že v prvním století n. l. to byli řecky mluvící, diasporální židé, kteří byli otevřenou součástí židovského systému a kteří rovněž byli v plném rozsahu otevřeni změnám, jež do „víry jejich otců“, přinesl Ježíš Kristus, a kteří proto i mohli být vyzváni k tomu, aby tento systém ještě více rozšířili.

Můžeme tuto část uzavřít tvrzením, že jsme předložili dostatek důkazů k tomu, abychom si uvědomili, že v době prvního století našeho letopočtu existoval značný kulturní a náboženský rozdíl mezi palestinskými židy, kteří tvořili jádro Ježíšovy skupiny, a mezi řecky mluvícími židy, kteří se ve velkém množství vyskytovali o letnicích roku 33 n. l. v Jeruzalémě a kteří spolu se svými druhy z Jeruzaléma přijali Svatého Ducha. Není potom také překvapující, že Svatý Duch různě pracoval s různě zaměřenými Kristovými následovníky z různých skupin židů, kteří mu byli k dispozici pro šíření evangelia.

A pro šíření evangelia v podobě, ve které k tomu došlo, je dobré si rovněž uvědomit, jaký byl číselný poměr obou skupin. Diasporálních židů, ať již víru v JHVH potírajících nebo naopak zachovávajících, bylo podle odhadů na přelomu letopočtu asi kolem 4 milionů, zatímco palestinských židů bylo kolem 1 milionu (Johnson, 1976).

Vymáhání uniformity v uctívání

S diasporálními židy se ve Skutcích poprvé setkáváme velmi záhy v rozsáhlé zprávě, která popisuje vylítí Svatého Ducha na obyvatele Jeruzaléma a na židy, kteří zde byli shromážděni při příležitosti probíhajících svátků. – Sk 2. Velmi dobře si přitom můžeme uvědomit, proč 120 učedníků muselo mluvit různými jazyky – mnoho diasporálních židů již nemluvalo hebrejsky/aramejsky, tedy řečí, ve které Petr nejspíše mluvil, a nebylo by proto schopno vůbec porozumět výkladu, který jim byl předložen.

Toho dne na základě překladatelské činnosti a působení Svatého Ducha a Petrovy řeči na 3 000 palestinských židů a řecky mluvících židů (v poměru nám neznámém, ale zcela jistě s převahou jeruzalémských a palestinských židů) přijalo Ježíše Krista. V následujících dnech a týdnech k nim Bůh připojoval další věřící z obou skupin, a zpočátku mezi Kristovými následovníky z palestinských a diasporálních židů docházelo i ke společnému sdílení majetku. – Skutky 2:41-47.

V další zprávě Skutků ale postrádáme původní jednotu; naopak, Lukáš před námi nijak neskrývá, že mezi ranými následovníky Krista nastal problém. Většina čtenářů Bible si je tohoto momentu ovšem vědoma – ale pro nás všechny je otázkou, proč k takové situaci vůbec došlo.

Předtím, než navrheme odpověď, musíme se zeptat: Proč vdovy řecky mluvících následovníků Krista začaly být přehlíženy? A jestliže v určitém okamžiku začaly být přehlíženy, co bylo příčinou tohoto přehlížení? Co bylo příčinou, že jídlo, které do určité doby bylo rozdělováno štědře a bez rozdílu mezi obě skupiny, to jest mezi skupiny hebrejsky/aramejsky mluvících následovníků Krista a řecky mluvících následovníků Krista, najednou začalo být dáváno v menších porcích vdovám, které mluvily řecky?

Příčina sporu – chrám v Jeruzalémě

Povšimněme si několika detailů. Předně, ačkoli většina původních následovníků Krista byla z Galileje, nečteme, že by došlo k rozporu mezi galilejskými učedníky a učedníky řeckými

z Judeje nebo Itureje nebo Pereje, kde Ježíš rovněž působil a získával následovníky. Nikoli, rozpor nastal mezi křesťanskými světoobčany a lokálními křesťanskými patrioty.

Dále, ačkoli rozpor musel nastat mezi muži, kteří v té době rozhodovali o veškerých otázkách, potrestány byly vdovy řecky mluvících Kristových následovníků. Nelze se ubránit dojmu, že řecky mluvící vdovy byly vybrány jako zástupný terč, jehož zásah měl přimět skutečný cíl, totiž řecky mluvící, židovské následovníky Krista, ke změně postoje. Jakého postoje? Evidentně toho, který se projevoval v rozdílném přístupu k nezastupitelnosti chrámu při uctívání Boha, a to nejprve u řecky mluvících židů, a posléze u řecky mluvících Kristových židovských následovníků. Štěpán o názoru řecky mluvících židovských učedníků Krista na chrám otevřeně mluví ve Skutcích 7:48 takto:

„Nejvyšší však nebydlí v domech udělaných rukama; právě jak říká prorok: 'Nebe je můj trůn a země je má podnož. Jaký dům mi vystavíte? ... 'Nebo jaké je místo mého odpočinku?'

Řada významných badatelů, mezi jinými Raymond Brown (Brown, 294), se domnívá, že právě názor řecky mluvících Kristových následovníků na uctívání v chrámu, jehož podstatou bylo, že od Ježíšovy smrti chrám není pro uctívání Boha nezbytný, byl příčinou jak první roztržky mezi židovskými následovníky Krista, tak i příčinou Štěpánovy smrti z rukou ortodoxních židů.

Tato domněnka je přitom potvrzena mnoha biblickými texty. Například bylo pod trestem odstranění z lidu Izraele zakázáno obětovat zvířata jinde, než v chrámu. V chrámu, ve Svatyni svatých, nad víkem slitovnice a pod křídly cherubínů, přebýval samotný Bůh. Apoštolové a ostatní aramejsky/hebrejsky mluvící Kristovi následovníci nikdy nepřestali v chrámu uctívat, ačkoli zároveň uctívali Ježíše Krista. – Skutky 2:46; 3:1; 5:12,21. Pro palestinské židy, a proto i pro Kristovy následovníky z palestinských židů, byl chrám sine qua non, věcí, bez níž nelze.

Štěpánova věta o tom, že podle jeho názoru již není chrám prvotní a Boha lze nalézt a uctívat i jinde, byla proto veskrze revoluční a nakonec jej i stála život. Ale slova o tom, že chrám ztratil na významu, která Štěpán pronesl před zfanatizovaným davem, byla pouze výsledkem postoje, který zastával již předtím a který představoval názor mnoha řecky mluvících následovníků Krista.

Jestliže se proto domníváme, že důvodem „přehlížení“, řecky mluvících křesťanských vdov byla snaha přimět jejich manžele ke změně názoru na účast při uctívání v chrámu, a to tak, že byl jejich komunitě omezen přísun finančních prostředků („denní rozdělávání“, se netýkalo pouze jídla), pak se zdá, že nebudeme daleko od pravdy – pro křesťany z řecky mluvících židů ještě předtím, než se Kristovými následovníky stali, bylo uctívání Boha bez chrámu každodenní realitou, zatímco pro aramejsky/hebrejsky mluvící Kristovy následovníky z jeruzalémských a palestinských židů byl každodenní realitou pravý opak.

Hellenes a Hellenistai

Ze Skutků 11. kapitoly se dozvídáme, že mezi těmi, kteří po ukamenování Štěpána byli vyhnáni z Jeruzaléma, byli rodem sice židé, nyní ale již Kristovi následovníci, a to z řecky mluvících židů z egyptské Alexandrie, Kyreneje, Kypru a syrské Antiochie. – Skutky 2:10; 6:5; 11:20. Zdá se přitom, že zvláště významnou roli při šíření „dobrého poselství“, o Ježíši Kristu v Antiochii přitom sehráli řecky mluvící Kristovi následovníci ze židovských obyvatel Kypru a Kyreneje. – Skutky 11:19, 20. Ke komu mluvili? S kým sdíleli dobré poselství o Kristu?

Podle zprávy s těmi obyvateli syrské Antiochie, pro které rukopisy používají různá označení, nejčastěji: Heléni, Řekové, pohané, Helénisté a „řecky mluvící lidé“, Na koho se takové označení v syrské Antiochii prvního století našeho letopočtu vztahovalo?

Badatelé v tomto případě rozlišují mezi dvěma základními řeckými pojmy, a sice mezi *hellenes* (j. č. *hellen*), které znamená Řekové, a *hellenistai* (j. č. *hellenistes*), které znamená řecky mluvící lidé, ať již ze židů nebo z pohanů.

Slovo *Hellenes* neboli *Heléni* neboli Řekové je v Bibli použito ve dvojitým významu, a sice nejprve na Řeky samotné, to jest na příslušníky řeckého národa, ale rovněž jako obecný název pro všechny lidi, kteří nepatřili k židům. Někdy můžeme z kontextu určit, kdo je výrazem míněn (kontext Jana 12:20 vede k tomu, že šlo o muže řeckého původu), jindy to není možné – například nevíme, zda Titus byl Řek rodem nebo zda je tak označen pouze proto, že nebyl rodem žid. Obdobné platí i pro Tita. – Skutky 16:1; Gal 2:3. V každém případě ale obecně platí, že *hellen a hellenes* (Helén, Heléni, Řek, Řekové) se nikdy nevztahovalo na nikoho, kdo byl rodem žid.

Význam slova *Hellenistai* neboli *Helénisté* neboli řecky mluvící lidé je problematický, protože je nově vytvořeným novozákonním slovem – mimo Bibli se nevyskytuje v žádné řecké nebo židovsko-řecké literatuře. Ve Skutcích 6:1 jsou *Hellenistai* postaveni do protikladu s hebrejsky mluvícími židy, a tento významný kontrast je jedním z důvodů, proč usuzujeme, že *Hellenistai* znamená řecky mluvící židy.

Nicméně, tvar slova *Hellenistai* (*Hellenistas*) je ve Skutcích 11:20 v některých rukopisech použit vzhledem k těm obyvatelům Antiochie, kteří s největší pravděpodobností vůbec nebyli židé – srovnej kontrast mezi Sk 11:19: „k nikomu než pouze k židům (*ioudaisos*)“, a Sk 11:20: „hovořili s řecky mluvícími lidmi (*hellenistas*)“.

Rozumíme tomu tak, že až do okamžiku Sk 11:19 bylo slovo kázáno pouze židům rodem, lhotejně jakým jazykem (hebrejsky nebo řecky) mluvili, a že Sk 11:20 popisují zásadní změnu, podle které kázání slova bylo rozšířeno mimo židovské etnikum. Proto zde také řada řeckých rukopisů používá místo výrazu *Hellenistas* slovo *Hellenas* neboli *Heléni* neboli Řekové, a to ve smyslu jak Řekové rodem, tak Řekové ve smyslu všichni, kdo nejsou židé, tedy pohané neboli lidé ze všech národů. KB uvádí „mluvili Řekům,“, EP „začali zvěstovat pohanům,“, NBK „oslovili také Řeky,“. Nová smlouva, Český studijní překlad z roku 2007, používá v hlavním textu „mluvili i k *Helénistům*,“, ale v poznámce pod čarou uvádí jako variantu „Řekům,“, a dosvědčuje tak obtížnost volby správného slova, s jehož významem se potýkáme.

Překlad Nového světa (NS) ve Skutcích 11:20 používá výraz „řecky mluvícím lidem,“, a tím dává prostor k tomu, abychom si pod lidmi, kteří byli v Antiochii osloveni, představili jak řecky mluvící židy, tak rodilé Řeky, tak lidi z ostatních národů, souhrnně označované slovem Řekové. Dávám v tomto případě přednost Překlada Nového světa, protože podle mého soudu nejlépe vystihuje situaci v Antiochii, kde bezpochyby bylo evangelium o Kristu kázáno všem lidem, a to bez ohledu na jejich rod, jazyk a národní příslušnost.

Pro zjednodušení můžeme uvést, že řecky mluvící Kristovi následovníci ze židů, *Hellenistas*, sdíleli dobré poselství s *Hellenistas*, řecky mluvícími židy, a s *Hellenes* neboli etnickými Řeky a řecky mluvícími lidmi, kteří rodem patřili mezi různé národy tehdejšího světa.

Syrská Antiochie

Antiochie byla vystavena Kristovu vlivu ještě za jeho života, a je možné, že Mikuláš z Antiochie, jeden ze sedmi řecky mluvících diákonů, o svém Spasiteli slyšel ještě předtím, než přijel na svátky do Jeruzaléma v roce 33 n. l. – Matouš 4:24; Skutky 6:5. Ještě důležitější než vědomí toho, že v Antiochii lidé věděli o Kristu ještě za jeho života je ale skutečnost, že Antiochie byla především předurčena k šíření křesťanství po jeho smrti, a to z důvodů své zeměpisné polohy, skladby obyvatelstva a v neposlední řadě v důsledku událostí, ke kterým došlo v Jeruzalémě po ukamenování Štěpána.

Stejně jako si mnoho křesťanů neuvědomuje, že egyptská Alexandrie byla v době Kristově světovým střediskem řecké a židovské kultury, tak si křesťané tuto skutečnost neuvědomují ani vzhledem k Antiochii. Také Antiochie byla od svého založení (301 př. n. l.) západně orientovanou kulturní metropolí tehdejšího světa, ve které vládla na řeckou kulturu a náboženství zaměřená dynastie Seleukovců. Historikové se shodují v tom, že na konci 1. století n. l. byla Antiochie, také nazývaná „třetí metropole Římské říše,, na svoji dobu megaměstem – žilo zde na 150 000 lidí (Stark, 131), mezi nimi značně početná židovská komunita, která dosahovala několika tisíců. Pro srovnání uveďme, že největším městem říše a světa byl Řím s asi 650 000 tisíci obyvatel (Stark, 131), a že z tohoto počtu bylo asi 20 000 až 50 000 židů (Hausner, Brown, Meier). Na druhém místě byla Alexandrie (400 000 obyvatel, z toho možná až jedna třetina židů – tedy asi kolem 100 000 – J. J. Collins, 137). Velikostí, vlivem, počtem obyvatel a počtem židů se tak Antiochie řadila na třetí místo Římské říše.

Pozemský versus vzkříšený Ježíš

Uvažujme ještě jednou o *pozemském* Ježíši. Jak je patrné z předcházejících kapitol, pozemský Ježíš je veskrze židovský, zaměřený na území Izraele v prvním století a výlučně na židovské obyvatele. *Pozemský* Ježíš je také hlasatel bezprostředního příchodu Božího království, o jehož přesném příchodu neví, ale domnívá se, že musí přijít velmi brzy – dokonce tak brzy, že své následovníky utvrzuje v názoru, že „neobejdou všechna izraelská města,, než se on navrátí. – Matouš 10:23. Jinými slovy, *pozemský* Ježíš je ve svém výhledu omezen lokálně i časově (např. pro Alberta Schweitzera, který Ježíše vidí jako vznešeného služebníka, představuje Ježíšův výrok v Matouši 10:23 prohlášení člověka, který je sice Božím synem, ale s omezeným chápáním Božího plánu, ba dokonce dezorientovaného svým vlastním pochopením, jehož nedílnou součástí je názor, že jeho vlastní smrt může způsobit tolik žádoucí konec světa a nastolení Boží vlády na zemi – viz Albert Schweitzer, „Od Reimaria k Wredemu,, 1907, něm.).

Takové chápání *pozemského* Ježíše je zcela v souladu s jeho výroky u Marka 9:1: „Vpravdě vám říkám: Někteří z těch, kteří zde stojí, vůbec neokusí smrt, dokud nejprve nevidí Boží království, jak přišlo v moci,, u Marka 13:30: „Vpravdě vám říkám, že tato generace nepomine, dokud se to všechno nestane,, a u Marka 13:32: „O tomto dni nebo hodině neví nikdo, ani anděl v nebi, ani Syn, ale Otec,,. Jistě, můžeme provést úhybný manévr a Marka 9:1 vysvětlit tím, že se Ježíš o šest dní později ukázal v královské slávě (Mk 9:2-8), a tak tvrdit, že se Ježíšova slova vlastně splnila na jeho učednících, nebo také říkat, že Marek 13:30 má několik rovin splnění.

Nebo můžeme být upřímní a připustit, že Schweitzer může mít pravdu a že jeho vysvětlení je nejpřímější a navíc podpořené Markem 13:32 – Ježíš opravdu nevěděl, a v neupřímnější snaze jednal tak, aby jeho smrt způsobila vysvobození lidstva bezprostředně poté, co nastala.

„Až na sám konec země,, – Skutky 1:8, Ekumenický překlad

Kromě toho, jaký ohromný rozdíl mezi *pozemským* Ježíšem a *vzkříšeným* Ježíšem v chápání komu a kde se má kázat! Musíme zde samozřejmě postavit do kontrastu Ježíšova slova z Matouše 10:5,6: „Neodcházejte na cestu národů a nevstupujte do samaritánského města, ale místo toho chodte stále ke ztraceným ovcím domu izraelského,, a Matouše 10:23: „Rozhodně neobejdete izraelská města, než přijde Syn člověka,, s Matoušem 28:19,20: „Jděte proto a čiňte učedníky z lidí všech národů ... a já jsem s vámi po všechny dny až do závěru systému věcí,,.

Základní rozdíl spočívá nejenom v naprosto rozdílném přístupu k lidem z národů, ale především a jedinečně v době, kdy Ježíš svá slova pronáší. Jednou je omezen svým tělem, a proto mluví o své době, o své zemi a o svých lidech, zatímco podruhé, *po svém vzkříšení*,

již chápe všechno, a toto „všechno,, nyní pro něj, pro jeho bezprostřední učedníky i pro nás znamená, že kázání je pro „celý svět a celou dobu,,.

Změnu v Ježíšově pochopení doby příchodu nebeského království a rozsahu kázání dosvědčují i Skutky 1:8: „Ale dostanete sílu Ducha svatého, který na vás sestoupí, a budete mi svědky jak v Jeruzalémě, tak i v Judeji a Samařsku a až na sám konec země,, (EP).

Neboť zde opět jasně vidíme: Jaký to rozdíl mezi Markem 13:32: „O tomto dni nebo hodině neví nikdo, ani andělé v nebi, ani Syn, ale Otec,, a Skutky 1:7: „Nepatří vám, abyste získali poznání o časech nebo obdobích, která Otec vložil do své vlastní pravomoci,,! U Marka neví ani učedníci, ani *pozemský* Syn, u Lukáše jsou to již *jenom* učedníci, kteří tápou – *vzkříšený* Ježíš již ví všechno.

„Až na sám konec země,, – pro všechny a s řečtinou na rtech

Lidé si často kladou otázku, jak se křesťanství, jehož kolébkou byla Galilea a Judea, a prvotním střediskem Jeruzalém, mohlo stát nejprve náboženstvím římské říše, a posléze celého světa. Není pochyb o tom, že základním důvodem, že se tak stalo a stále se děje, byl a je jediný pravý Bůh, „jehož vůlí je, aby lidé všeho druhu byli zachráněni a přišli k přesnému poznání pravdy,, (1 Tim 2:4), a že se tak mělo stát a tak se děje, „prostřednictvím víry v Krista Ježíše,, – Gal 2:16.

Nicméně, Bůh svých cílů dosahuje nejenom prostřednictvím zázraků, ale i prostřednictvím mondénních věcí. K takovým „běžným,, prostředkům v prvním století patřilo to, že kromě židovského jádra v Jeruzalémě, které zuby nehty bránilo „víru otců,, na širém světě existovala i řecky mluvící židovská diaspora, kterou vytvářeli lidé s otevřenou myslí, přístupní rozšíření šemu z Deuteronomia 6:4, tedy z JHVH, Boha Izraele, který přebýval v jeruzalémském chrámu a vyžadoval Mojžíšův zákon, na „Boha, který nebydlí v domech udělaných rukama,, (Štěpán, Sk 7:48), na Boha, který „nebydlí v chrámech udělaných rukama,, (Pavel, Sk 17:24), na Boha Všemohíru.

Bůh v řecky mluvících židech po staletí pěstoval otevřenou mysl, jejíž šíře jeruzalémští židé nemohli dosáhnout. O letnicích roku 33 n. l. Svatý duch štědře obdaroval obě skupiny a učinil z nich ne sice ještě křesťany, ale židovské následovníky Krista – jedni mluvili aramejsky/hebrejsky, druzí zase řecky. Ti první se nikdy nevzdali ani chrámu, ani Mojžíšova zákona, ti druzí řekli, že Bůh v chrámu nepřebývá, a prohlásili všechna jídla za čistá.

A ačkoli o těch prvních nemůžeme zcela říci, že „by se vůbec nikam nedostali,, je to jenom o těch druhých, řecky myslících a mluvících, o kterých můžeme spolu s Janem prohlásit: „Svět šel za nimi, protože jenom oni šli plně za *vzkříšeným* Ježíšem,,. – Jan 12:19.

Literatura

Strudwick, Helen, The Encyclopedia of Ancient Egypt, 2006, Amber Books

Meeks, Wayne, The First Urban Christians, 2003, Yale University Press

Cohen, Shay, J. D., The Beginnings of Jewishness, 1999, University of California Press

Stark, Rodney, The Rise of Christianity, 1997, Harper & Collins

Brown, Raymond, An Introduction to the New Testament, 1996, Doubleday

Barnavi, Eli, A Historical Atlas of the Jewish People, 1992, Schocken Books, New York

J. D. Douglas, New Bible Dictionary, 1991, Intervarsity Press

Johnson, Paul, A History of the Jews, 1988, Harper & Collins

Insight on the Scriptures, 1988, WTBTS, New York

Bright, John, A History of Israel, 1972, The Westminster Press

KAPITOLA VI

Spor o obřízku v roce 49 n. l.

Ve sporu o obřízku, tedy o to, zda se Ježíšovi následovníci z lidí z národů musí nechat dát obřezat a rovněž plně dodržovat Mojžíšův zákon, byl dán historickou situací ve sboru v Antiochii, kde se nacházely desítky neobřezaných, ale pokřtěných následovníků Krista. Tito věřící lidé pocházeli z lidí všech národů a kromě toho, že nebyli obřezáni, měli různé znalosti Mojžíšova zákona a v různé míře jej buď dodržovali, nebo opomíjeli.

Diskuze o tom, zda se musí držet obojího (obřízky a Zákona), se stal předmětem sporu, který se v roce 49 n. l. řešil v Jeruzalémě a který měl tyto hlavní protagonisty: zastánce obřízky a Zákona, obhájce opačného názoru v podobě Pavla a Barnabáše, a nakonec muže uprostřed, jehož slovo se mělo prokázat jako rozhodující, Jakuba, toho Spravedlivého a bratra Pána. Bude vhodné začít těmi, na které snad dnes můžeme hledět spatra, nicméně těmi, jejichž obavy se nakonec prokázaly jako oprávněné: zastánci obřízky a Mojžíšova zákona.

[Zastánci] obřízky – *ek peritome*

S výrazem *ek peritome* se ve Skutcích poprvé setkáváme v 10. kapitole, kde je ve 45. verši použit na šest židovských následovníků Krista, kteří byli spolu s Petrem svědky toho, jak Bůh nezávisle na nich přijal lidi z národů mezi svůj lid. Lukáš o nich mluví jako o „věrných,, mužích, kteří „byli ohromeni, protože velkorysý dar svatého ducha byl vyléván také na lidi z národů,,

Překlad Nového světa zde *ek peritome* překládá jako „ti, kteří byli z obřezaných,, NBK jako „obřezaní věřící,, Nová smlouva jako „věřící ze židů,, a v poznámce pod čarou jako „ti věrní z obřízky,, KB jako „ti, kteří z obřezaných věřící byli,, a EP jako „bratři židovského původu,, (Sk 10:45)

Ek peritome se znovu objevuje o pět veršů dále, ve Skutcích 11:2, a zde je překládáno takto: „[zastánci] obřízky,, (NS), „obřezaní věřící,, (NBK), „věřící ze židů,, nebo v poznámce pod čarou „ti z obřízky,, (Nová smlouva), „ti, kteříž byli z obřezaných,, (KB) a „bratři židovského původu,, (EP).

Překlad Nového světa je z uvedených překladů jediný, který činí výrazný rozdíl v převodu stejného řeckého slova do angličtiny, respektive češtiny a ostatních jazyků, protože výraz nejprve překládá v jeho neutrálním významu jako „ti, kteří byli z obřezaných,, aby jej vzápětí přeložil jako „[zastánci] obřízky,, a dal mu tak specifický význam lidí, kteří jsou nejenom obřezáni, ale obřízky se zastávají a jsou přesvědčeni o její nutnosti.

Překlad Nového světa je v tomto případě zcela v intencích původního textu, protože z kontextu, ve kterém je výraz *ek peritome* použitý, je jasně patrné, že ve Skutcích 10:45 se vztahuje v obecném slova smyslu na všechny následovníky Krista, kteří pocházejí ze židů a jsou proto obřezáni, zatímco ve Skutcích 11:2 se jedná o ty z obřezaných židovských následovníků Krista, kteří jsou o jedinečnosti a nutnosti obřízky přesvědčeni do té míry, že ji činí základním předmětem sporu v nově se rodící církvi, a argumentují v její nezbytnost pro každého, kdo se chce stát součástí této církve.

Potvrzení pro skutečnost, že židovští následovníci Krista v otázce nutnosti nebo opuštění obřízky pro lidi z národů vytvářeli v jeruzalémském sboru dvě odlišně smýšlející skupiny,

jednu konzervativní, ale tolerantní, a druhou zatíženou možná náboženskými předsudky, možná oprávněnými obavami a v otázce obřízky proto nesmiřitelnou, kterou nacházíme v Galat'anům 2:12, kde již je výraz *ek peritome* přeložen takto: „*třída* obřezaných,, (NS), „*těch, kteří byli z obřízky*,, (Nová smlouva), „*obřezanci*,, (NBK), „*ti, kteří byli z židovstva*,, (KB) a „*zastánci obřízky*,, (EP).

Až na Novou smlouvu, všechny ostatní překlady tak pro stejné řecké slovní spojení volí jiná slova než předtím, slova, která zřetelně, někdy až téměř hanlivě („*obřezanci*,, NBK) nebo nepřesně a nepřátelsky („*židovstvo*,, KB), vystihují základní skutečnost prvního století: v nově se rodícím křesťanském sboru nikdy nepanovala svornost a jednota; naopak, od samého počátku v něm doutnal spor, jehož podstatou bylo, zda pro spásu, záchranu a celkovou Boží přízeň stačí pouhá víra v Ježíše Krista, nebo zda je k ní nutné ještě přidat ta která náboženská pravidla – v tomto případě pravidlo nechat se obřezat a dodržovat všech 613 ustanovení Mojžíšova zákona.

Dnes jsme na tom jako křesťané velmi podobně. V jednom případě vydáváme nařízení, že se v žádném případě nesmí chodit do práce v sobotu. V jiném případě chceme, aby každý věřil, že papež je neomylný. V dalším případě vyhlášíme, že je zakázána krevní transfúze. Nebo že kromě Bible je pro záchranu nutná i Kniha Mormon. Nebo že se nesmí používat elektrický proud, automobil či telefon, jako je tomu u Amish. A další nařízení mnoha dalších náboženských skupin.

Je přitom pozoruhodné, že lidé, kteří tyto směrnice vydávají nebo vynucují v dnešních křesťanských sborech, zdůvodňují svá lidská nařízení poukazem na „jednotu v rámci sboru v prvním století,, – na jednotu, která nikdy nebyla.

***Ek peritome* – bližší charakteristika zastánců obřízky**

Kdo se mohl řadit k zastáncům obřízky? Ve Skutcích 6:7 čteme, že jak Boží slovo „dále rostlo, v Jeruzalémě se velmi množil počet učedníků; a velký zástup kněží poslouchal víru,,. A ze Skutků 15:5 se dozvídáme, že „někteří ze sekty farizejů, kteří uvěřili, povstali ze svých sedadel a řekli: „Je nutné je obřezat a přikázat jim, aby zachovávali Mojžíšův zákon.,, Jak kněží, tak farizejové se organizovali v politické strany, ve stranu saduceů (kněží) a ve stranu farizejů – Sk 23:6, 7. Kromě toho byli zvyklí na důležitou roli, kterou jim Mojžíšův zákon vyhrazoval (v případě kněží) nebo kterou si svým úsilím vydobyli (farizejové). Písmo svědčí o tom, že někteří následovníci Krista z těchto dvou skupin vnesli pocit o svém nadřazeném postavení a schopnosti organizovat se k dosažení konkrétního cíle i do nového křesťanského sboru.

Ultrakonzervativní nátlaková skupina, kterou vytvořili, přitom disponovala značným přesvědčením, mocí a vlivem, jak můžeme usoudit z následujících pasáží, ze kterých vyplývá, že odmítali křest pohanů bez současné obřízky od samého počátku (Sk 11:2; 15:2) a že sami byli bohatí nebo za nimi stáli bohatí sponzoři, protože si mohli dovolit po mnoho týdnů cestovat (Sk 15:1; Gal 2:12).

Měli značný vliv a ostatní je jako vlivné osoby respektovali – zdá se, že sněm v Jeruzalému se konal na jejich popud, ne na popud apoštolů nebo proroků a učitelů v Antiochii. Ačkoli ze Skutků 15:2 není úplně zřejmé, kdo rozhodl o tom, že z Antiochie se vydá delegace do Jeruzaléma (text, kde předpokládaný podmět „oni,, je dán slovesem „*tasso*,, neurčuje, kdo „oni,, vlastně jsou a tak připouští různé možnosti výkladu toho, kdo byl primárním hybatelem při rozhodování, zda církev v Antiochii nebo muži, kteří přišli z Judeje nebo všichni

dohromady), je docela pravděpodobné, že to byli tito muži z Judeje, kdo „stanovili, že Pavel a Barnabáš a někteří další z nich vystoupí k apoštolům a starším do Jeruzaléma a budou o této otázce jednat,, (Sk 15:2, Nová smlouva)

Jedním z důvodů možného příklonu k zásadnímu vlivu mužů z Judeje na svolání sněmu je to, že v běžném životě se řídicí orgány velkých společností nescházejí proto, že by nějací bezvýznamní členové jejich společnosti přišli s myšlenkou, která by si vyžádala jejich bezprostřední pozornost. Obvykle je tomu naopak tak, že myšlenka se „nahoru,, k projednávání dostane pouze tehdy, jestliže za ní stojí síly dobře spojené s centrem moci.

Není přitom pochyb o tom, že v případě obřízky síly, které spor vyvolaly, byly přímo z centra moci, a jak uvidíme, měly značnou naději na to, že v arbitrárním řízení budou moci spor vyhrát.

Dalším důvodem příklonu k mužům z Judeje je potom to, že podle Pavlovy vlastní zprávy v Galat'anům 2:2 on do Jeruzaléma původně jít nechtěl a přimělo ho až zjevení od Boha:

„Šel jsem *však* (řecké *de*, znamená *však*, *a*, *potom*) kvůli zjevení,, (NS); „Šel jsem tam na Boží pokyn,, (EP).

Pavel by pravděpodobně nemusel být přesvědčován zvláštním zjevením od Boha, aby do Jeruzaléma šel, pokud by „doporučení,, vydat se na cestu pocházelo z jeho mateřské církve.

V každém případě muži z Judeje byli zvyklí „povstat,, při důležitých rozhodnutích a svoje návrhy předkládat jako rozkazy, ve kterých slovo „muset,, bylo běžným vyjádřením jejich vůle. (Sk 15:5)

Ale nejenom to. Lidé z této skupiny rovněž očekávali, že se jejich vůle bude dít a že ostatní členové sboru budou jejich nařízení respektovat, ať již z úcty, nebo ze strachu – což se také stalo. – Galat'anům 2:12 A konečně, zastánci obřízky nebyli na okraji sboru, ale jeho integrální součástí. Nikde nečteme, že by se někdo jiný než Pavel s nimi dostal do sporu. Nikdo kromě Pavla je nikdy neodsoudil. A i když Pavel proti nim použil jazyka tak nevybíravého, že by se toho dnes nikdo oproti svým odpůrcům neodvážil ani náznakem, stejně tím ničeho nedosáhl: ani jednou nečteme, že by někdo byl ze sboru v prvním století vyloučen proto, že nesmlouvavě prosazoval obřízku lidí z národů.

[Zastánci] obřízky – lidé komplexního charakteru

Je jisté, že jak Petr, tak Juda silnými slovy varují před mravně pokleslými lidmi uvnitř sboru nebo proti sektářům, kteří prosazují sami sebe a mnohdy ani nevěří v Krista v těle. To však není případ ultrakonzervativní náboženské skupiny v Jeruzalémském sboru, která sestávala z lidí oddaných mravním normám Mojžíšova zákona a kterou víra v Krista Ježíše jako vzkříšeného Mesiáše oddělila od převážné většiny jejich židovských soukmenovců.

Je přitom užitečné si uvědomit, k jakému posunu došlo v uplynulých sto letech vzhledem k hodnocení těchto ultrakonzervativních obřezaných židovských následovníků Krista, mezi kterými dominovali bývalí farizejové, nyní již křesťané, zatížení ale dvojnásobným břemenem minulosti: Mojžíšovým zákonem a „farizejským,, přístupem k náboženství.

Můžeme si tento posun přiblížit srovnáním pohledů na křesťany z farizejů tím, že vedle sebe postavíme názory všemi uznávaných biblických odborníků, jednoho z konce 19. století a dvou z konce 20. století.

Jinak velice tolerantní švýcarsko-americký protestantský teolog Philip Schaff, který římskokatolickou církev pokládá v jejím základním charakteru za židovsko-křesťanskou neboli Petrovskou, a protestantskou církev za pohanskou neboli Pavlovskou, pro křesťany z farizejů nachází na konci 19. století pouze příkrá slova. Podle něj

„v některých židovských křesťanech, kteří původně patřili k rigidní a exkluzivní sektě farizejů, starý kvas neustal ve svém působení ... vytvářeli malou, ale zato velmi aktivní a horlivou skupinu, plnou intrikářství ... byli pokřtěni pouze ve vodě, nikoli v Duchu Svatém ... závist a žárlivost se smísily s jejich náboženskými předsudky ... „,
(Schaff, 338-339)

James Dunn, přední britský protestantský teolog, dochází o sto let později k podstatně vyrovnanějšímu názoru. Podle Dunna

„charakteristickým rysem Lukášova evangelia a knihy Skutků je celá řada epizod, ve kterých farizejové vystupují jako příznivě naklonění a otevření Ježíši (Lk 7:36; 11:37; 13:31; 14:1), aniž by se [Lukáš] jakkoli snažil zakrýt negativní pověst, která s nimi byla více a častěji spojována. Tento způsob je pravděpodobně Lukášovým osobním protestem proti černobílému odporu proti farizejům, který převládal v jiných křesťanských podáních ... skutečnost, že [farizejové] se mohli stát takovými vlivnými členy sboru v Jeruzalémě naznačuje, jaká míra sympatie vůči nim panovala mezi muži, kteří byli rozhodující pro utváření názorů ve sboru v hlavním městě...,
(Dunn, 71)

Raymond Brown, jeden z nejrespektovanějších amerických katolických teologů, si rovněž všímá nekritické kritiky, která provází farizeje obecně, a proto i těch, jež se z jejich řad stali křesťany a například v pasáži o jeruzalémském sněmu o nich píše takto:

Činnost Pavla nijak netěšila zastánce obřízky pro pohany, kteří byli v Jeruzalémě, odkud vyslali své zástupce do Antiochie (Sk 15:1), aby zde vyjádřili svůj protest proti přijímání pohanů do církve, aniž by museli podstoupit obřízku ... Z Římanů 11:13-26 vidíme, jak si Pavel představoval ideální výsledek své práce mezi pohany: pohané jsou divoká odnož olivy, která bude naroubována na izraelský kmen; postupně, kvůli své žárlivosti, celý Izrael přijme Krista a bude zachráněn. Zastánci obřízky byli ve svých obavách daleko realističtější než Pavel, jestliže se obávali, že Pavel zahájil proces, jehož konečným důsledkem bude to, že křesťanství se téměř celé stane náboženstvím pohanů – a to se samozřejmě také stalo. (Ultrakonzervativní lidé, jakkoli může být jejich teologie pochybená, jsou často daleko vnímavější k dopadům chystaných změn než umírnění lidé, kteří je navrhují a prosazují.) V tomto případě došlo k tomu, že křesťané z pohanů, místo aby se stali odnožemi naroubovanými na izraelský kmen, sami nahradili původní kmen. A právě proto, aby této zřetelně se rýsující katastrofě zabránili, Pavlovi oponenti útočí na základní model, podle kterého se děje to, že pohané jsou přijímáni do sboru, aniž by se stali židy (to jest aniž by se nechali obřezat),, (Brown, 305-306)

K názorům těchto badatelů ještě jednou proto připomenu myšlenku, která má základní biblický podklad a kterou jsem vyjádřil v jednom z předcházejících odstavců: Kromě Pavla nenacházíme v Novém zákoně nikoho, kdo by se negativně vyjadřoval o obřezaných židovských následovnících Krista, kteří původně patřili ke skupině farizejů.

„Křesťanské,, náboženství v Jeruzalémě od letnic 33 do pádu chrámu v roce 70 n. l.

Badatelům Nového zákona nemůže uniknout, v jakém rozdílném světle je vysvětlována Pavlova účast v Jeruzalémě v roce 49 ve dvou různých zprávách - ve Skutcích napsaných Lukášem a v Pavlově autobiografické druhé kapitole dopisu Galat'anům. Podle Skutků 15 jsou to bratři, ať již z Jeruzaléma nebo z Antiochie nebo společně, kteří „stanovili,, (Nová smlouva) nebo „nařídili,, (NS), že Pavel, Barnabáš a ještě někteří další bratři ze sboru v Antiochii půjdou do Jeruzaléma. Neboli ten, kdo určuje, co se bude dít, jsou představitelé obou sborů, ať již zvlášť, nebo společně.

Z Pavlovy vášnivé obhajoby v Galat'anům se zdá, že celá záležitost je pevně v jeho rukách. Jakoby Pavel šel do Jeruzaléma o své vlastní vůli, pak všem přítomným předložil, co se bude dít, oni s ním souhlasili, „podali mu pravici ke spolupráci,, a Pavel odjel na misie.

Pro Ferdinanda Christiana Baura (1792-1860), hlavního představitele Tübingské školy z první poloviny 19. století, jsou dokonce v obou zprávách rozdíly, které spolu nelze smířit.

Skutečností zřejmě je, že pro Pavla byla celá situace velmi osobní, a tak ji také v Galat'anům podává, zatímco Lukáš se dívá z odstupů mnoha let a z pozice nezaujatého historika. Jeho popisu z prostředí křesťanského sboru v Jeruzalémě je proto možné dobře využít k tomu, abychom získali přehled o tom, proč se Pavlovi do Jeruzaléma nijak nechtělo a proč jej k cestě přimělo až nadpřirozené zjevení z Božího zdroje.

Kdo tedy byli, jak žili a Boha uctívali obřezaní židovští následovníci Krista – nikoli jenom ultrakonzervativní křesťané z farizejů, ale převážná, ne-li naprostá většina bratrů a sester z jeruzalémského sboru?

Především, téměř všichni, nejenom apoštolové a starší muži sboru a bývalí kněží a farizejové, ale i řadoví členové sboru jsou obřezaní židé. Jejich manželky jsou židovského původu. Ačkoli se každý z nich stal členem sboru proto, že uvěřil v Ježíše jako předpovězeného Mesiáše, žádný z nich ani na okamžik nepřestal pochybovat o nutnosti dodržovat Mojžíšův zákon. Neboli se stalo to, že k Mojžíšovi pouze přidali Ježíše a měli oba ve stejné úctě.

O sabatu jdou do chrámu *nebo* do synagógy nebo do chrámu a do synagógy a nikdo z nich neujde vzdálenost větší než asi jeden kilometr. Podle Zákona se zavazují plnit různé sliby, a když je poruší nebo období pro plnění slibu vyprší, jdou do chrámu se očistit nebo přinést oběť. Tak prakticky nadále udržují v chodu celý systém saducejské nadvlády nad životy věřících, potažmo nad životem svým.

Když například křesťanská, původem židovská sestra porodí syna nebo dceru, dodržuje různě dlouhé období určené Mojžíšem k očišťování a pak jde do chrámu, aby zde přinesla oběť podle svých finančních možností. Vůbec pro ni nebo jejího manžela nepřipadá v úvahu, že by tam nešla nebo že by se očišťovala menší počet dní nebo dokonce tento předpis odmítla. Nejsou přitom zdaleka sami.

„Tisíce,, křesťanů ze židů „horlí pro Zákon,, (Sk 20:20) a obecně jsou nakloněni uvěřit tomu, že Pavel vyučuje „všechny židy mezi národy, aby odpadli od Mojžíše, ... aby neobřezávali své děti ani nechodili podle slavnostních zvyků,, (Sk 20:21). Navíc, mnozí z nich zažili kázat Krista a nikdy od něj neslyšeli, že by měli opustit Zákon! – Skutky 21:20-24

Předmětem uvažování obřezaných židovských následovníků Krista vůbec není to, jak v novém *křesťanském* náboženství budou spolupracovat s neobřezanými nežidovskými učedníky Ježíše jako bývalí židé s bývalými pohany. Jejich největší starostí je to, jak zařídit, aby křesťané z pohanů co nejvíce splynuli s novým *židovsko-křesťanským* systémem, který podle nich vznikl sepětím Mojžíše a Krista. Nahlízejí na Ježíše a na sebe jako na reformátory pokulhávajícího židovského systému, nikoli jako na zakladatele zcela nového náboženského směru.

Podle názoru mnohých „křesťanů“, v Jeruzalémě došlo u lidí z národů k tomu, že tito „pohané“, na základě víry v Ježíše jako Mesiáše zároveň uvěřili v Mojžíšova židovského Boha Jahveho a tuto víru je nyní třeba stvrdit obřízkou. Jinými slovy, místo aby si uvědomili, že co Mojžíš kdysi začal, Ježíš svým příchodem dokončil, domnívají se, že co Ježíš začal, Mojžíš musí ještě dokončit. (Stott, 322)

Pokud bychom měli použít biblického znázornění, v Antiochii přišívají novou záplatu na nový oděv a nalévají nové víno do nových měchů, zatímco v Jeruzalémě považují výměnu starých šatů za hřích a staré měchy za ideální. – Marek 2:21, 22

Za takové situace je snadno pochopitelné, proč muži z Judeje vystupují s takovou jistotou a proč se vůbec neobávají vyvolaný spor přenést do Jeruzaléma a zde jej předložit k projednávání. Navíc, v jejich mysli opravdu není třeba ničeho se bát, protože nejdůležitější osoba v Jeruzalémě (alespoň tak nepochybně uvažují), je zcela jistě na jejich straně.

Uvažují tak, že jestliže Jakub, bratr Pána, je na jejich straně, čeho se bát?

Jakub, bratr Pána, a ten Spravedlivý

Komentátoři knihy Skutků označují její první polovinu za knihu o Petrovi a její druhou polovinu za knihu o Pavlovi a poukazují tak na zjevnou skutečnost, podle které v ní Lukáš především popisuje činy a vliv těchto dvou dominantních následovníků Ježíše Krista. Pokud přijmeme toto rozdělení, můžeme k němu dodat, že uprostřed Lukášovy zprávy v patnácté kapitole je popis muže, který se nakonec prokázal jako most přes rozbouřenou řeku citů dvou znesvářených stran; most, po kterém Ježíšovo hnutí v určité jednotě mohlo přejít do dalších dvaceti let společné existence – portrét Jakuba, toho Spravedlivého, Pánova bratra.

Jakub za Ježíšova života

Když se Písmo zmiňuje o Jakobovi a jeho bratrech, Jakub je uváděn jako první, a z toho usuzujeme, že byl po Ježíšovi nejstarší mužský potomek Josefa a Marie. Vzhledem k tomu, že obecně přijímáme myšlenku, že Bůh vybral pro narození a výchovu Ježíše nejlepší možné rodiče, znamená to pro nás, abychom rovněž dovozovali, že všichni sourozenci Krista prošli toutéž svědomitou náboženskou výchovou. – De 6:7 V praktickém ohledu to potom bylo tak, že celá rodina bezezbytku dodržovala Mojžíšův zákon. Víme dokonce, že Josefova rodina šla ve své horlivosti dokonce nad to, co je psáno, protože zatímco přikázání bylo, že se do Jeruzaléma na svátky třikrát do roka dostaví pouze muž a bude tak zastupovat zbytek rodiny, horliví židé s sebou brali celou rodinu. – De 16:16; Lk 2:41, 42 Ježíšovi bratři byli v dodržování nařízení Mojžíšova zákona zcela samostatní i po smrti jejich otce a nezávislí na Ježíšovi, protože šli na svátek i tehdy, když sám Ježíš říkal, že nepůjde. – Jan 7:8, 10

Ačkoli se Bible několikrát zmiňuje o tom, že Ježíšovi bratři si byli jeho činnosti dobře vědomi, žádný z nich během Ježíšova života v něj jako v Mesiáše neuvěřil; naopak, považovali jej za nesvéprávného. – Jan 2:12; Lk 8:19; Jan 7:5; Mk 3:21 Na rozdíl od něj jeho bratři z mezí Mojžíšova zákona nijak nevybočovali, ba naopak. Podle Ježíšových vlastních slov mohlo být důvodem jejich oblíbenosti u židovského světa právě to, jak dokonale dodržovali Mojžíšův zákon. Neboli jak v rozhovoru s nimi Ježíš poznamenal: „Svět nemá důvod vás nenávidět ..“, (Jan 7:6); z kontextu zcela jasně vyplývá, že se jednalo o židovský náboženský svět (Jan 7:1), se kterým Ježíšovi bratři byli zcela v souladu. – Jan 7:1-9

Jestliže tedy bezprostředně po Ježíšově smrti a vzkříšení nacházíme Jakuba a jeho bratry mezi 120 shromážděnými učedníky (Sk 1:13-15), můžeme jejich rychlé obrácení považovat za projev Boží vůle, v Jakubově případě doprovázené osobním kontaktem se vzkříšeným Ježíšem – tedy zázračný proces podobný obrácení apoštola Pavla. – 1 Kor 15:7

Jakub po Ježíšově vzkříšení – křesťanská tradice

Bible a dějiny dosvědčují, že z této horlivé židovské rodiny byl v dodržování Mojžíšova zákona Jakub ten nehorlivější. Podle tradice je nazýván Jakub, ten Spravedlivý, a to především proto, že se v ničem neodchýlil ani od Mojžíšova, ani od Ježíšova zákona. Věrnost oběma mu pak v roce 62 n. l. byla příčinou mučednické smrti, která je potvrzena z několika pramenů: od židovského historika prvního století Flavia Josefa, dále od v pořadí třetího křesťanského biskupa v Římě Klementa, ke konci prvního století našeho letopočtu, a od židovsko-křesťanského historika ze druhé poloviny druhého století našeho letopočtu Hegesipa, jenž ke křesťanství konvertoval ze židovského náboženství.

Podle Josefa Flavia (Židovské starožitnosti, kniha 20) došlo v roce 62 n. l. v Jeruzalémě k tomu, že mezi smrtí prokurátora Festa a příjezdem jeho nástupce Albina se saduceové odhodlali využít dobu římského bezvládní a jednou provždy se Jakuba zbavit. Obžalobou bylo *nikoli to, že nedodržuje Mojžíšův zákon, ale to, že Mojžíšův zákon přestupuje*. V jakém smyslu Jakub Zákon dodržoval a v jakém přestupoval?

Podle Hegesipa

„Jakub „nepil víno ani žádný opojný nápoj a nejedl maso ze zvířat; a břitva se nedotkla jeho hlavy ... jenom jemu bylo povoleno, aby vstoupil do svatyně, protože jeho oděv nebyl z vlny, ale z kněžského sukna. Měl ve zvyku vstupovat do svatyně zcela sám, a druzí jej tam často nacházeli na kolenou, jak se úpěnlivě modlí o milost pro lid; a jeho kolena ztvrdla na kámen, jak stále klekal v bázni Boží a za odpuštění pro lid prosil ... ..“, (Eusebius, 100)

Ačkoli se nám popis Jakuba z pera židovského konvertity ke křesťanství může jevit jako přemrštěný (zejména některé detaily z obsírné Hegesipovi zprávy je nutné brát s určitou rezervou), co se týká Jakuba jako naprosto svědomitého zastánce Zákona samotného, Hegesipův záznam nachází jednoznačnou podporu v Josefovi Flaviovi, který jistě nemá důvod Jakuba nekriticky vychválit a který se vyjadřuje takto:

[Velekněz Annáš] se domníval, že má jedinečnou příležitost, protože Festus byl mrtvý a Albinus ještě nedorazil. Proto shromáždil sbor soudců a předvedl před ně Jakuba, bratra Ježíše, který byl znám jako Kristus, a několik ostatních mužů. Obžalovali je z přestupování Mojžíšova zákona a vydali je k ukamenování. Ale ti

muži z Jeruzaléma, kteří byli pokládáni za jeho nejosvícenější představitele, muži, kteří byli známí svým neochvějným dodržováním Zákona, se kvůli této situaci velmi rozhořčili a potají poslali ke králi s prosbou, aby Annášovi zabránil v jeho úmyslu...., (Eusebius, 103)

Hegesipus podává obraz Jakuba jako muže, kterému jeho starozákonní židovská zbožnost dokonce umožnila získat statut kněze s právem vstoupit do chrámové svatyně, a Josephus Flavius tento obraz potvrzuje tím, že dokládá, jak i nejpřednější a nejcharakternější zastánci Mojžíšova zákona intervenovali v Jakubův prospěch u krále Agrippy – věc vsutku nemožná, kdyby Jakub měl pověst muže v Zákoně laxního, nebo dokonce pověst jeho odpůrce.

Jestliže je celkem neoddiskutovatelné, že Jakub byl jedním z předních zastánců a podporovatelů Mojžíšova zákona v Jeruzalémě prvního století a Zákon samotný nadmíru dodržoval, v čem jej pak přestupoval? Co mu jeho soudci vyčítali?

Podle nich základním přestupkem Jakuba proti Mojžíšovu zákonu bylo to, že považoval Ježíše za svého Spasitele, „a ti, kteří tomu také uvěřili, učinili tak kvůli Jakubovi. A protože mnozí z nich byli z vládnoucí třídy, mezi židy a farizeji a znalci Zákona došlo ke značnému pobouření a říkali, že je nebezpečné, aby všechen lid považoval Ježíše za Krista,.. (Eusebius, 100) Proto Jakuba požádali, aby při svátku Pasach veřejně vyznal, že tomu tak není.

Povšimněme si, jak Hegesipova zpráva naprosto souhlasí s Biblií. Hegesipus uvádí, že „muži z vládnoucí třídy, (kněží a farizejové) uvěřili v Ježíše na základě ortodoxního a osobního přístupu Jakuba, a Bible uvádí, že vlivní muži a zastánci Zákona byli „z farizejů, (Sk 15:5) a „od Jakuba, (Ga 2:12). Sepětí Jakuba se zastánci obřizky je naprosto legitimní, založené na vzájemné úctě k Mojžíšovu zákonu, a zcela zřejmě i na jejich na jejich úctě k Jakubovi jako křesťanskému učiteli.

Hegesipus nadále pokračuje takto:

Když znalci Zákona a farizejové přiměli Jakuba, aby se postavil na parapet chrámové svatyně, zvolali k němu: „Spravedlivý, jehož slova musíme přijmout, lid ve svém omylu následuje ukřižovaného Ježíše. Řekni ty nám, co jsou 'Ježíšovy dveře'. A Jakub hlasem velikým zvolal: „Proč se mě tážete na Syna člověka? Říkám vám, sedí po pravé ruce Veliké moci, a přijde na nebeských oblacích., ... Pak k němu přišli, a svrhli Spravedlivého a říkali jeden druhému: „Ukamenujme Jakuba Spravedlivého,.. A začali na něj házet kameny... (Eusebius, 101)

Židovsko-křesťanská tradice nás nenechává na pochybách o tom, že Jakub byl židovským následovníkem Krista, mužem, který ve své osobě spojoval lásku k Ježíšovi a víru v něj s neochvějnou jistotou, že Mojžíšův zákon navždy bude představovat základní kámen jeho náboženské praxe. Jaké svědectví o Jakubovi v tomto ohledu vydává Bible samotná?

Jakub po Ježíšově vzkříšení – svědectví Bible

Z Bible vyplývá, že Jakub platil ne-li za nejvýznamnějšího muže sboru, pak jistě za jednu z nejdůležitějších osobností mezi následovníky Krista v Jeruzalémě, a také i to, že byl předním zastáncem židovsko-křesťanského způsobu uctívání Boha.

Když byl Pavel po svém obrácení poprvé v Jeruzalémě, strávil 15 dní s Petrem, ale podle jeho vlastních slov neviděl „nikoho jiného z apoštolů, pouze Jakuba, Pánova Bratra,.. – Ga 1:18,

19 Když byl Petr andělem vysvobozen z jisté smrti, vzkázal po bratrech shromážděných v domě Jana Marka, aby o jeho osvobození podali zprávu „Jakubovi a bratrům,„ a naznačil tak, za jak důležité považuje, aby se tento čelný představitel církve dozvěděl o jeho záchraně. – Sk 12:12, 17 Rovněž Pavel ukazuje, že Jakub byl ve své době v Jeruzalémě nepostradatelný, když ho společně s Petrem a Janem řadí mezi tři pilíře sboru a činí to tak, že jej jmenuje na prvním místě z těchto tří. – Ga 2:9

Jakubova autorita byla nesmírná. Její rozsah je patrný ze srovnání toho, jak při sporu o obřízku (Sk 15) argumentuje Petr a jak Jakub. Petr, podobně jako po něm Pavel a Barnabáš (v. 12), se přímo neobrací k Mojžíšovu zákonu (ačkoli na něj v jednom verši, ve verši 10, odkazuje), ale popisuje svoji vlastní zkušenost. Přitom oslovuje shromážděné bratry ve smířlivém duchu, vystupuje jako jeden z nich a *připomíná*, že Bůh mezi nimi vybral jeho, aby zprostředkoval záchranu pohanům (v. 7); *vysvětluje*, jaký je podle něj názor Boha na celou záležitost (v. 8, 9); *klade otázky* (v. 10) a vzápětí *poskytuje vysvětlení* (v. 11).

Naproti tomu Jakub se striktně drží Starého zákona, a již samotné oslovení, kterým svoji řeč začíná, naznačuje autoritu, se kterou bude mluvit: „Muži, bratři, slyšte *mě*,„ (v. 13). Jakub pak pokračuje tím, jak *on* rozumí splněnému proroctví (v. 15-18) a jaký je *jeho* závěr (v. 19): „*Moje* rozhodnutí tedy je ... „, A opět, Jakub celou diskuzi s konečnou platností ukončuje tím, že se odvolává na *Mojžíšův zákon*. – Sk 15:6-21

Tato Jakubova závěrečná odvolávka na Mojžíšův zákon není náhodná, stejně jako není náhodné, ještě jednou připomeňme, že muži, kteří prosazovali obřízku nejenom pro křesťany ze židů, ale i pro křesťany z národů, jsou označeni jako „jistí muži od Jakuba,„ – Ga 2:12 Většina komentátorů předpokládá, že se jedná o tutéž skupinu židovských křesťanů z Jeruzaléma, kteří vyvolali spor o obřízku, jenž se řešil v roce 49 n. l., a kteří za nějakou dobu poté přišli do Antiochie vymáhat (oprávněně, protože Antiochie se výnosem neřídila) platnost Jakubova výnosu.

Další výmluvnou biblickou pasáž, která spojuje Jakuba se skupinou zastánců Mojžíšova zákona, nacházíme ve Skutcích 21. kapitole. Pavel zde popáté a naposledy ve svém životě cestuje do Jeruzaléma, a druhého dne po svém příjezdu je uveden k Jakubovi a starším mužům jeruzalémského sboru (v. 15-18). Jakub a starší sice zdvořile vyslechnou Pavlovu zprávu o jeho činnosti mezi národy (v. 19), ale okamžitě obrací pozornost k tomu, co jim nejvíce leží na srdci, na dodržování Mojžíšova zákona všemi židovskými následovníky Krista na celém světě, protože taková je norma v Jeruzalémě (v. 20). Jak ostatně čteme: „Vidíš bratře, kolik tisíc věřících je mezi židy, a všichni horliví pro Zákon,„

Postoj Jakuba a ostatních je zcela jasný. Lhostejno, kde se židovský následovník Krista nachází, je naprosto nutné, aby byl obřezán a aby dodržoval obřadní (dietetické a rituální) zvyky Mojžíšova zákona. A v případě Pavla není jiné možnosti, než mu přikázat, aby svým praktickým jednáním dokázal, že 'sám také dodržuje Zákon'. – Sk 21: 24

Domnívám se, že jak z biblického hlediska, tak z historických pramenů a křesťanské tradice nemůže být pochyb o tom, že Jakub, ten Spravedlivý a bratr Pána, nepřipouštěl jinou možnost, než že Ježíšova skupina se bude nadále ubírat cestou Mojžíšova zákona. „Zastánci obřízky,„ totiž „jistí lidé od Jakuba,„ si toho byli dobře vědomi. Jeruzalémský sněm, v němž se požadavky na dodržování Mojžíšova zákona měly projednávat, se proto zdál být jejich záležitostí.

Jakub, bratr Pána, a sněm v Jeruzalémě v roce 49 n. l.

Než obrátíme naši pozornost k tomu, jak se Jakub v otázce obřízky a dodržování Mojžíšova zákona věřícími lidmi z národů rozhodl, a jak tedy celkově rozhodl, co se má nadále odehrávat, je třeba se věnovat několika bodům, bez nichž není možné jeho projev zhodnotit, a sice textové kritice knihy Skutků a jejímu dopadu na Skutky 15:20, 29, a Septuagintě a jejímu použití ve Skutcích 15:17.

A: Textová kritika a Skutky 15

Tisíce dochovaných rukopisů řeckého textu NZ rozdělujeme do čtyř skupin, protože se v nich při podrobném srovnávání projevují znaky, které nasvědčují tomu, že jejich rané kopie, které byly dále používány, pocházely ze čtyř oblastí: *západní* (severní Afrika, Itálie, Francie, některé rukopisy z Egypta a východní syrské církve); *alexandrijské* (plody opisovačů Bible z Alexandrie a jejího okolí); *cézarejské* (ve 3. a 4. století byla Césareja nejdůležitějším křesťanským střediskem v Palestině); a nakonec *byzantské* (koine), které se v Byzantské církvi staly normativními počínaje 6. stoletím.

Vzhledem ke knize Skutků pak platí, že ve skupině manuskriptů, které patří k *západnímu* typu textu (nejvýznamnější je zde kodex Bezae z přelomu 5. a 6. století) je text asi o 10 procent delší, než pravděpodobně byl text původní. Je přitom ale pozoruhodné, že v případě věcí, které mají křesťané z pohanů dodržovat, lépe řečeno se jich zdržovat, západní text Skutků 15:20 a 28 vynechává požadavek, aby se noví členové církve zdržovali zardoušeného masa.

Tato skutečnost zpětně může hrát závažnou roli v tom, zda čtyři (tři) požadavky tzv. Apoštolského výnosu jsou povahy mravní nebo obřadní, a rozhodně přispívá k tomu, že mezi současnými badateli není v této podstatné záležitosti shoda.

Například Stott (332) uvádí, že západní text se vynecháním zákazu jedení masa zardoušených zvířat soustřeďuje na mravní aspekt výnosu a že proto jeho autoři psali křesťanům z pohanů v tom smyslu, aby se zdržovali modlářství, vraždy a nemravnosti.

Neboli:	„věci poskvrněné modlami,,	= modlářství
	„smilstvo,,	= nemravnost
	„krev,,	= vražda

Stott sám se ale přiklání k názoru, který zastává většina badatelů, a to k názoru, že výnos se týkal obřadních (dietetických, rituálních) pravidel Mojžíšova zákona, nikoli obecných mravních zásad platných od Noema a požadovaných Bohem tak jako tak po celém lidstvu. Zastánci tohoto pohledu proto argumentují tak, že modlářství, vražda a smilstvo (porneia) v obecném slova smyslu byly tak závažnými přestupky, že by lidé, kteří by se jich dopouštěli, nemohli vůbec být přijati mezi následovníky Krista, jehož učení v těchto ohledech bylo samozřejmé. Proto postulují, že se původně skutečně jednalo o čtyři, nikoli tři (jak uvádí západní text) požadavky, a že zakázané věci byly povahy obřadní, jejichž respektování bylo vyžadováno, protože byly podstatnou a stále aktuální součástí Mojžíšova zákona.

Neboli:	„věci poskvrněné modlami,,	= maso obětované modlám
	„smilstvo,,	= sexuální styk mezi blízkými příbuznými (Lev 17 a 18)
	„krev,,	= pití krve za jakýmkoli účelem (zdravotním, mýtickým apod.)
	„zardoušené maso,,	= řádně nevykrváčené maso, které není košer

Je přitom patrné, proč se jeví jako daleko pravděpodobnější, že požadavky byly obřadní povahy, protože v prvotní církvi se od samého počátku jednalo o zachování „koinonie,, praxe společného stolu, tedy toho, že lidé věřící v Krista jsou spojeni účastí na jeho těle a krvi, kterou prakticky projevují účastí na Pánově večeři – a pokud by mezi věřícími ze židů a věřícími z pohanů nebyl soulad ve třech dietetických požadavcích, nikdy by spolu v jedné místnosti a u jednoho stolu při Pánově večeři sedět nemohli.

Lépe celé záležitosti porozumíme, vžijeme-li se do prvního století. Žid nebo židovský následovník Krista, pokud vůbec jedli maso, museli jít do chrámu Jehovy Boha v Jeruzalémě a v tomto chrámu požádat Jehovova kněze, aby zvíře obětoval, přičemž část oběti připadla na oltáři samotnému Bohu, část kněžím a zbývající část obětníkovi. Kněz přitom zabíjel živé zvíře, a navíc zcela specifickým způsobem, který zajistil jeho úplné vykrváčení. Maso, který si žid nebo židovský následovník Krista nesl domů, tak bylo součástí komplexního náboženského systému, na jehož čele stál židovský Bůh Jehova, prostředníkem k němu bylo židovské kněžstvo a účastníkem každý, kdo se jídla účastnil.

Totéž ale probíhalo v pohanském chrámu. Také zde byly obsaženy všechny prvky, které se odehrávaly v Jeruzalémském chrámu Jehovy Boha, samozřejmě ale s tím, že příjemcem části oběti byl ten který pohanský bůh, prostředníkem nad masem pohanský kněz, jemuž, obdobně jako Jehovovu knězi, připadla část oběti, a náboženským podporovatelem a konzumentem každý, kdo se na jídle zasvěceného masa podílel. Kromě toho v pohanském chrámu nebyl požadavek přinést živé zvíře a vykrváčet jej předepsaným způsobem.

Chápeme proto nyní zřejmě o něco lépe, co Jakobovi a ostatním leželo na srdci, když se tak rezolutně zastávali tak zdánlivých maličkostí (z dnešního pohledu, ovšem). Zasednout ke společnému stolu u masa neznámého původu nebo dokonce masa z pohanského chrámu skutečně znamenalo systémovou a systematickou účast při uctívání falešného božstva, se kterou židovští křesťané nechtěli mít nic společného.

Svědkové Jehovovi a otázka krve

Výše uvedené by mělo vést k hlubokému zamyšlení všechny svědky Jehovovy, kteří dnes na základě těchto veršů ještě stále zastávají učení společnosti Strážná věž o odmítání krevní transfúze, a to nejméně ze tří důvodů.

Jedním z nich je to, že jak nezaujatí laici, tak odborně zdatní bibliční učenci se ve své většině přiklánějí k tomu, že se ve výnosu jedná o obřadní záležitost, která se dotýká křesťanů ze židů v prvním století a toho, jak na jejich způsob uctívání a chování mají reagovat nově příchozí křesťané z pohanů. Ve výnosu prostě nepozorujeme žádnou univerzální a nadčasovou mravní platnost, jak tomu jako svědkové vyučujeme, ale lokální a dočasnou snahu zajistit co možná nejméně problémové spolunažívání dvou křesťanských skupin sestávajících z lidí s naprosto odlišným zázemím.

Druhý důvod má svoji váhu v tom, že i když vezmeme v úvahu menšinový pohled, podle kterého se jedná o mravní požadavek, pak žádný ze zastánců tohoto názoru ani náznakem neuvažuje tak, že by se v případě požadavku „zdržovat se krve,, mělo jednat o krevní transfúze. Pokud menšina chápe slova o krvi ve Skutcích 15 jako mravní imperativ, pak je to imperativ, který je totožný se šestým přikázáním z Desatera, a sice: „Nezavraždíš,,

a „zdržovat se krve,, znamená varovat se před Kainovým smýšlením a jednáním, tedy žárlivostí a vraždou. – Exodus 20; Ge 4

A konečně, odmítnout transfúzi v mnoha případech vede ke ztrátě života – a žádné rozhodnutí, jehož důsledkem je život nebo smrt, by nemělo být založeno na výkladu, o němž se oprávněně vede učený spor, ve kterém nelze dosáhnout jednoznačného závěru.

B: Septuaginta a Skutky 15

Když se Jakub vyjadřuje k přijetí křesťanů z pohanů mezi židovské následovníky Krista (Sk 15:15-18), obrací se přitom na starozákonní proroctví Ámose 9:11 a 12. Tento text, založený na tradičním hebrejském textu, zní v podání Překlada Nového světa (NS) a Ekumenického překladu (EP) takto:

NS, Ámos 9:11: V ten den pozvednu Davidovu chýši, která spadla, a jistě opravím jejich průlomky. A její trosky pozvednu a jistě ji vybuduji jako za dávných dnů.

EP, Ámos 9:11: V onen den postavím padající Davidův stánek a jeho trhliny zazdím, opravím, co bylo pobořeno, a zbuduji jej jako za dnů dávných.

NS, Ámos 9:12: aby vzali do vlastnictví to, co zůstalo z Edómu, a všechny národy, nad nimiž bylo vzýváno mé jméno, je výrok Jehovy, který to činí.

EP, Ámos 9:12: Podrobí si pozůstatek lidu edómského a všech pronárodů; i budou nazývány mým jménem, je výrok Hospodina, který to činí.

Jaký má Jakub důvod pro to, aby se v této historické situaci a vskutku přelomové polemice, nicméně s následným praktickým dopadem určujícím ráz prvotní církve na mnoho desetiletí, obrátil k proroctví Ámose?

Jedním takovým důvodem je bezpochyby to, že Jakub vidí vznik vlastní skupiny následovníků Krista mezi židy jako v první řadě interní židovskou záležitost, jako obnovu židovských věcí, které byly napraveny Ježíšem, předpovězeným nástupcem krále Davida, a jsou nadále napravovány židovskými následovníky a poddanými tohoto Krále z Davidovské linie. Proto čerpá z proroctví, které zřetelně oznamuje: „V onen den postavím padající Davidův stánek..... „Onen den,, obnovy je doba Ježíšova a doba po letnicích roku 33 a „Davidovým stánkem,, není myšleno nic jiného než židovský národ, jehož je Jakub součástí.

Když Jakub na sněmu cituje Ámose 9:11, drží se téměř přesně výše uvedeného tradičního hebrejského textu, jak si snadno uvědomíme, když uvedeme znění jeho slov ze Skutků 15:16:

NS, Skutky 15:16: Potom se navrátím, a znovu vybuduji Davidovu chýši, která spadla; znovu vybuduji její trosky a opět ji vztyčím.

EP, Skutky 15:16: Navrátím se zase a znovu postavím Davidův zbořený dům, z jeho trosek jej opět postavím, a zbuduji, jako byl dřív.

Nicméně, ve verši 17 nastává v myšlení Jakuba zásadní zlom, který se projevuje tím, že opouští tradiční hebrejský text a obrací se k Septuagintě, ze které nadále dokazuje, proč není nutné, aby došlo k obřízce lidí z národů, kteří se stávají křesťany. Když totiž Jakub používá 12. verš Ámose 9, cituje jej podle toho, jak je zapsán v Septuagintě, kde zní takto:

NS, Ámos 9:12, Septuaginta, poznámka pod čarou: aby zbývající z lidí a všechny národy, nad kterými je vzýváno mé jméno, [mě] mohly hledat, říká Jehova Bůh, který činí tyto věci.

A srovnajme Jakubova slova ze Skutků 15:17:

NS, Skutky 15:17: aby ti, kdo zbývají z lidí, vážně hledali Jehovu spolu s lidmi ze všech národů, kteří jsou nazýváni mým jménem, říká Jehova, který činí tyto věci.

EP, Skutky 15:17: aby také ostatní lidé hledali Pána, všechny národy, které jsem přijal za své. To praví Pán.

Tak Jakub citoval tentýž text z Ámose 9:11, 12 ze dvou odlišných zdrojů, z hebrejského textu a řecké Septuaginty.

Srovnávání, které provádíme, není v žádném případě pouhá hra se slovy, ale vysvětluje, že když se Jakub rozhodl, že na křesťany z pohanů nevloží jeho obřizky, musel použít Septuagintu místo hebrejského textu. Hebrejský text totiž zřetelně spojuje obnovu Davidova stánku (o které byl Jakub přesvědčen, že nastala v jeho době) s tím, že tato obnova bude provázena nadvládou židů nad těmi, kdo se k nim budou chtít přidat v uctívání.

Porovnejme bezprostředně mezi sebou hebrejský a řecký text:

Hebrejský text:

NS, Ámos 9:12: aby vzali do vlastnictví to, co zůstalo z Edomu.

EP, Ámos 9:12: Podrobí si pozůstatek lidu edómského a všech pronárodů.

Naproti tomu text Septuaginty sice mluví o téže a té samé době obnovy Davidova stánku, ale na rozdíl od hebrejského textu činí lidi z národů rovnocennými partnery a dotvrzuje, že jak židé, tak pohané společně a rovnocenně budou hledat a vzývat Boha:

Řecký text:

NS, Ámos 9:12, Septuaginta: aby zbývající z lidí a všechny národy, ... [mě] mohly hledat.

Jednou je tu obnova čisté víry v Boha proto, aby židé znovu začali panovat, podruhé proto, aby se spolu s ostatními lidmi z celého světa stali hledajícími partnery při uskutečňování Bohem zahájené obnovy! Jaký to rozdíl!

Jako závěrečný textový důkaz pro předložené vysvětlení můžeme předložit znění Ámose 9:11, 12 v „*TANAKU neboli v Novém překladu Svatých Písem podle tradičního hebrejského textu*“, spolu s vysvětlením v poznámce pod čarou, a to podle vydání z roku 1985, vydavatelstvím Jewish Publication Society:

Ámos 9:11, 12, TANAK: In that day, I will set up again the fallen booth of David: I will mend its breaches and set up its ruins anew. I will build it firm as in the days of old, so that they shall possess the rest of Edom. And all the nations once attached to my name **c – declares the LORD who will bring this to pass.

Note: **c – i.e the House of David shall reestablish its authority over the nations that were ruled by David.

Ámos 9:12, TANAK v mém překladu: V onen den znovu postavím zbořený Davidův stánek: Vyspravím jeho trhliny, a zbořená místa obnovím. Zbuduji jej pevný, jako za dávných dnů, takže oni vezmou do vlastnictví Edom. A všechny národy kdysi náležící k mému jménu **c – je výrok Pána, který způsobí, aby se to stalo.

Pozn: **c – to jest Davidův dům znovu obnoví svoji autoritu nad národy, nad kterými David kdysi vládl.

V roce 49 n. l. není vítězů ani poražených

Skutky 15 nám poskytují fascinující pohled do dramatického období v životě rané církve, ve kterém se rozhodovalo o směru, kterým se má nadále, asi 16 let po svém založení, ubírat. Popisují rychle rostoucí církev, která je dostatečně silná na to, aby se vyrovnala s pnutím, vyvolaným dvěma stranami se zcela odlišnými názory na její budoucnost. Na jedné straně spektra Antiochie, představovaná Pavlem a Barnabášem a zastávající názor, že pro záchranu od hříchu a smrti a pro věčný život stačí samotná víra v Ježíše Krista.

Na druhé straně zastánci tradice dlouhé téměř dva tisíce let, podle které je Boží lid charakteristický tělesnou obřízkou, dodržováním Mojžíšova zákona a vírou v Ježíše Krista.

V prvním případě pouze Ježíš, ve druhém případě Abrahám a Mojžíš a Ježíš.

Obě strany sporu souhlasí s jeho řešením v Jeruzalémě, kam se v roce 49 n. l. společně z Antiochie odeberou.

Lukáš se ve svém podrobném popisu této události zaměřuje na Jakuba, bratra Ježíše, horlivého zastávce obřízky i Mojžíšova zákona, muže hluboce respektovaného jak jeruzalémskými židy, tak židovskými křesťany v jeruzalémském sboru, tak sborem v Antiochii.

Jakub je při svém rozhodování, a ve skutečnosti při osobním rozhodnutí sporu, veden myšlenkou koinonie, jejíž podstatou je zachování společného stolu při večeři Páně. Aby toho dosáhl, Jakub rozhoduje, že je třeba vyjít vstříc oběma stranám.

Ač sám muž s bezchybnou pověstí horlivého zastávce Zákona, Jakub křesťanům z národů více než velkoryse vychází vstříc ve dvou zásadních ohledech: protože nejsou rodem židé, nemusí se podrobit Abrahámovskému požadavku obřízky, a s výjimkou čtyř bodů Mojžíšova zákona nemusí dodržovat ani Mojžíšův zákon.

Pro zastávce pravověrného židovství musí být Jakubovo rozhodnutí hlubokým zklamáním. Nicméně si jistě uvědomují, že Jakub naslouchal i jim. Stejně jako je pro ně závazné, aby nenaléhali na obřízku, je i pro křesťany z národů závazné, aby dodržovali podstatné obřadně-dietetické prvky Mojžíšova zákona, které efektivně eliminují účast na pohanském náboženství a tak zachovávají monoteistickou podstatu židovství.

Jakub dosáhl kompromisu a koinonia byla zachována. Kdyby se všechno v následujících letech odehrávalo alespoň přibližně podle tohoto scénáře, mohla být zachována židovská podstata křesťanské církve, ve které by nadále v úzkém společenství spolu žili a uctívali obřezaní a neobřezaní následovníci Ježíše z Nazaretu, které by spojovala víra v něj jako v Božího syna a Mesiáše, a z původních 613 pouhé čtyři Mojžíšovy artikuly.

Kdyby.

Literatura:

Stott, John, *Through the Bible Through the Year*, 2006, Baker Books

Dunn, James, *The Acts of the Apostles*, 1996, Epworth Press

Brown, Raymond, *An Introduction to the New Testament*, 1996, Doubleday

J. D. Douglas, *New Bible Dictionary*, 1991, Intersity Press

Insight on the Scriptures, 1988, WTBS, New York

Tanakh, Jewish Publication Society, 1985 Edition

Nelson's NKJV Study Bible, 1982 Edition

Schaff, Philip, *History of the Christian Church*, 1882, Eerdmans Publishing, 1978 Ed.

KAPITOLA VII

OPONENTI A ČTYŘI JERUZALÉMSKÉ ARTIKULY

Spor o Mojžíšův zákon po roce 49 n. l.

Rozhodnutí Jakuba, Petra, Jana a ostatních vedoucích mužů jeruzalémského sboru bylo kompromisem, který se zdál být snadným k dodržování všemi zúčastněnými. Upřesněme proto ještě jednou, v čem tento kompromis spočíval a jaké byly závazky obou stran.

Zastánci obřízky měli uznat, že podle rozhodnutí Svatého Ducha a starších sboru (Sk 15:28) obřízka není nutná pro ty, kdo se křesťany stávají jako lidé z národů. Měli být přitom spokojeni s tím, že pro všechny ostatní obřízka nadále platí. Je tedy nutné si uvědomit, že jeruzalémské rokování nikdy nezavrhl ani obřízku, ani Mojžíšův zákon. Obojí nadále zůstávalo v platnosti pro všechny, kdo se budou chtít stát křesťany ze židů. Stejně jako bylo absurdní, aby žid byl neobřezán – pokud nebyl muž obřezán, prostě nebyl žid –, tak bylo absurdní, aby se obřezaný žid stal křesťanem a přestal dodržovat Mojžíšův zákon a obřezávat své mužské potomky.

Je tedy patrné, že být neobřezaným křesťanem ze židů a nedodržovat *celý* Mojžíšův zákon byl stejný protimluv jako být neobřezaný žid. Pokud se chceme držet litery Bible, pak musíme uznat, že Svatý Duch v Jeruzalémě roku 49 n. l. rozhodl, že část křesťanské církve bude obřízku a *celý* Mojžíšův zákon nadále dodržovat.

Křesťané z Antiochie, zastupovaní Pavlem, Barnabášem a několika dalšími, nejmenovanými muži, měli naproti tomu pochopit, že zatímco Svatý Duch pro ně odstranil téměř všechny požadavky (které nicméně ponechal na křesťanech ze židů), tentýž Svatý Duch jim nařídil, aby se zcela určitě zdrželi určitých věcí, které jsou nadále pro všechny následovníky Krista nepřijatelné. O které věci se jednalo?

Čtyři jeruzalémské artikuly

Jak jsem poznamenal, v této otázce panují nejasnosti, a to z toho důvodu, že se akademická obec nemůže shodnout na tom, zda se jednalo o požadavky mravního nebo obřadního charakteru.

Nicméně, většina badatelů se přiklání k názoru, že by vůbec nebylo třeba diskutovat o tom, zda se křesťané z pohanů po svém křtu nadále beztrestně mohou dopouštět vraždy (a proto by jim bylo třeba nařizovat, aby se „zdržovali krve,“). Nebo že by bylo třeba zakazovat jim uctívat modly, to jest klekat před nimi, přinášet jim oběti a vzývat je (a proto by jim bylo třeba nařizovat, aby se v tomto smyslu „zdržovali modlářství,“). Nebo že by bylo vůbec možné, aby se křesťané z pohanů po svém křtu vědomě, hromadně a beztrestně dopouštěli smilstva (a proto by jim bylo třeba přikazovat, aby se „zdržovali smilstva,“).

Zdá se proto, že je velmi rozumné přiklonit se ke stanovisku, podle kterého křesťané z národů měli z Mojžíšova zákona poslouchat čtyři body mající ráz obřadních předpisů. Tři z nich přitom měly výrazně nábožensko-dietetický podtext a týkaly se výlučně jídla.

Trio jídelních předpisů

Nejprve, křesťané z pohanů nesmí jíst maso z pohanských chrámů (a proto jim bylo napsáno, aby se „zdržovali modlářství“).

Za druhé, křesťané z pohanů nesmí jíst maso z nevykrváčeného zvířete (a proto jim bylo napsáno, aby se „zdržovali zardoušeného“).

A za třetí, křesťané z pohanů nesmí pít krev z obětovaných zvířat (a proto jim bylo napsáno, aby se „zdržovali krve“).

Je přitom pozoruhodné, jak velkoryse Jakub vyšel vstříc křesťanům z národů nejenom v otázce obřízky, ale také v otázce stolování. Lépe si to uvědomíme, když uvážíme, že kromě tří výše uvedených požadavků byla nařízením sněmu všechna ostatní dietetická pravidla Mojžíšova zákona pro křesťany z pohanů zrušena. Je možné, že sněm při rozhodování bral v úvahu dvě okolnosti, a sice Ježíšův přístup k pokrmu, který byl podle Zákona (Mojžíšem) nebo jeho výkladu (farizeji) prohlášen za nečistý, a vidění Petra, ve kterém byla všechna zvířata prohlášena za čistá.

Ježíšův přístup k čistému a nečistému jídlu je zachován ve dvou tradicích, v Markově a Matoušově evangeliu. Jak Marek (7:1-19), tak Matouš (15:1-20) zachycují rozsáhlou diskusi, kterou Ježíš vedl nejprve veřejně s farizeji, a potom v soukromí se svými učedníky o dodržování farizejského výkladu Mojžíšova zákona, kterým podle Ježíše farizejové činí Mojžíšův zákon téměř neplatným (Mat 15:6). Pro předmět našeho rozboru, kterým je nařízení sněmu z roku 49 n. l., je třeba si uvědomit, že celá Markem a Matoušem popisovaná diskuse byla ve skutečnosti debatou o jídle, která začala tím, zda je nutné si před ním obřadně umýt ruce či ne, a jejíž veřejnou část Ježíš podle obou evangelií uzavřel prohlášením: „Člověka neposkvrňuje nic, co vstupuje do jeho úst, ale člověka poskvrňuje to, co z jeho úst vychází.“ (Mat 15:11; Mk 7:15)

Oba evangelisté ale pokračují tím, že Ježíšovi učedníci pochopili jeho prohlášení nejenom jako velmi silnou kávu pro farizeje („Víš, že farizejové klopytli, když slyšeli, co jsi řekl?..“), ale i pro sebe („I vy jste ještě bez porozumění?..“; „Také vy jste nevnímaví jako oni?..“). (Mat 15:16; Mk 7:18) Pro nás z těchto reakcí vyplývá, jak hluboce v židovské tradici bylo jídlo a obřady s ním spojené svázány s uctíváním Boha a jak jakýkoli náznak toho, že by tyto zákony nemusely být dodržovány, vyvolal silné emoce.

Ve snaze zjistit Ježíšův přístup k otázce čistého a nečistého jídla se nyní dostáváme k jedné z nejzajímavějších pasáží v evangeliích, která navíc dokumentuje, jak rozdílně mohou být reálné skutečnosti interpretovány i přímými účastníky dané situace, a to nejenom v nepřímé závislosti na jejich paměti, ale naopak v přímé závislosti na jejich teologických prioritách.

Pozorné čtení nám totiž odhalí, že ačkoli Matoušova a Markova zpráva jsou téměř naprosto identické, závěr zprávy každého z nich je diametrálně odlišný.

Matouš z rozhovoru s Ježíšem zachycuje: „Brát jídlo nemytýma rukama člověka neposkvrňuje.“ (Mat 15:20), zatímco Marek uvádí, co podle něj jednoznačně ze soukromého rozhovoru Ježíše s apoštolý vyplývalo, a sice: „Tím prohlásil všechna jídla za čistá.“ (Mk 7:19b)

To jsou ovšem naprosto odlišné závěry. I když připustíme, že Marek Ježíše přímo necituje, a tak netvrdí, že by Ježíš přímo uvedl, že všechna jídla jsou čistá, a tím zrušil nařízení Mojžíšova zákona, přesto čtenáři pod inspirací Ducha Svatého sděluje, že Ježíš tak ve skutečnosti učinil.

Naproti tomu Matouš vzbuzuje dojem, že všechno, co Ježíš kritizoval, byl nerozumný přístup farizejů k Mojžíšovu zákonu a jejich mylný výklad tohoto zákona!

Zdá se, že nejpřijatelnější vysvětlení je v tom, že Marek i Matouš psali svá evangelia z pohledů své komunity, která pro Matouše byla jasně židovsko-křesťanská (kde mnozí křesťané stále zákon dodržovali), zatímco pro Marka to byli především zákonem nikdy nesvázaní křesťané z pohanů, kterými byl obklopen a pro které také psal.

Zatímco tedy nevíme, jaký byl Ježíšův přístup k otázce čistých a nečistých jídel (to jest, teoretický přístup, protože Ježíš sám celý Mojžíšův zákon do písmene dodržoval, sr. Mat 5:17-20), je zcela zřejmé, že se svými učedníky o tomto problému diskutoval, a odtud také pochází tradice, tak jak je zachycená v obou evangeliích.

Nicméně, sněm (jehož někteří účastníci téměř jistě byli přítomni výše zmíněné diskusi) se nemusel spoléhat jenom na odlišně vzpomínanou tradici, protože měl pro své rozhodnutí i druhý podklad – Petrovo vidění 13 let předtím, ve kterém jej hlas ze samotného nebe ubezpečil, že od této chvíle již nikdo nemá nazývat nečistým pokrm ze žádného zvířete. Jak čteme: „Přestaň nazývat poskvěným, co Bůh očistil.,, (Skutky 10:15; 11:1-10)

Artikul čtvrtý – porneia

Rovněž čtvrtý požadavek, ačkoli je ve své podstatě založen na obecném mravním předpokladu, byl projevem vlivu, který na židy a křesťany ze židů vykonával Mojžíšův zákon.

Obecný mravní předpoklad zde byl dán Bohem samotným, když ještě v ráji určil zásadu monogamního manželství. Od okamžiku, kdy Bůh přivedl k Adamovi Evu a stanovil zásadu monogamního manželství jako zásadu jednoho těla (to znamená, že sexuální styk, jehož důsledkem je splnutí dvou těl v jedno, se bude odehrávat pouze v rámci manželství a pouze s jedním stálým partnerem opačného pohlaví), pro celý lidský rod platilo, že jakýkoli jiný pohlavní akt než v tomto rámci je považován za závažné mravní pochybení. Toto mravní pochybení je v řečtině označeno jako porneia a do různých jazyků je překládáno jako smilstvo.

Porneia neboli smilstvo je tak souhrnným označením pro jakýkoli nezákonný pohlavní styk. Dvěma zcela zřejmými projevy pornei jsou jak vlastní smilstvo, tedy pohlavní styk mezi neoddanými osobami, tak cizoložství, ke kterému dochází tehdy, jestliže jeden nebo oba účastníci jsou vázáni v jiném manželství.

Mojžíšův zákon, přestože se od Boží původní normy odchýlil a umožnil polygamii, nadále jednoznačně zakazoval jak smilstvo, tak cizoložství, ke kterým přidal i nepřipustnost homosexuálního nebo lesbického pohlavního styku a pohlavního styku se zvířaty.

Kromě těchto obecně platných mravních norem však Mojžíšův zákon ještě specifikoval dalších 16 nezákonných svazků, které rovněž zahrnul do definice smilstva (porneia). Jednalo

se o zákony o incestu (pohlavním styku mezi blízkými příbuznými), které tak rovněž spadají do definice smilstva (porneia).

Podle Hlubšího pochopení písem, heslo „manželství,, se izraelský muž nesměl oženit:

se svou matkou, nevlastní matkou nebo vedlejší manželkou svého otce (3Mo 18:7, 8; 20:11; 5Mo 22:30; 27:20); se svou sestrou nebo nevlastní sestrou (3Mo 18:9, 11; 20:17; 5Mo 27:22); se svou vnučkou (3Mo 18:10); se svou tetou (ať už šlo o sestru matky či o sestru otce) (3Mo 18:12, 13; 20:19); se svou tetou, která se do rodiny přivdala (ať už šlo o manželku otcova bratra nebo o manželku matčina bratra) (3Mo 18:14; 20:20); se svou snachou (3Mo 18:15; 20:12); se svou dcerou, nevlastní dcerou, dcerou nevlastní dcery, dcerou nevlastního syna, tchýní (3Mo 18:17; 20:14; 5Mo 27:23); s manželkou svého bratra (3Mo 18:16; 20:21) s výjimkou levirátního manželství (5Mo 25:5, 6); se sestrou své manželky, dokud byla jeho manželka naživu (3Mo 18:18).

Badatelé, kteří zastávají názor, že v případě jeruzalémského výnosu se při uvedení zákazu smilstva jednalo především o obřadní ustanovení Mojžíšského zákona, uvádějí právě tato zakázaná manželství mezi pokrevními příbuznými jako příklad smilstva (porneia), které měli Jakub a ostatní přední křesťané ze židů na mysli (např. Dunn, 205).

Ostatně, jeden z nejznámějších novozákonních příběhů potvrzuje, jak závazná byla tato ustanovení o incestu pro ty, kdo se v tomto ohledu Mojžíšova zákona zastávali. Jan Křtitel neváhal kritizovat svého vlastního krále za to, že si vzal manželku svého bratra, ačkoli to vedlo nejprve k jeho uvěznění, a poté ke ztrátě života. – Mat 14:1-13; Le 18:16. Problém přitom nebyl v tom, že by šlo o porneiu ve smyslu smilstva nebo cizoložství (Herodiada byla rozvedená a Herodes Antipa si ji oficiálně vzal za manželku), ale v tom, že byl porušen Mojžíšův zákon ohledně sňatků mezi blízkými příbuznými.

Obdobně, pobouření, které pociťoval Pavel, když se dozvěděl o závažném mravním pochybení v korintském sboru, nebylo proto, že by šlo o smilstvo (ve smyslu pohlavního styku mezi neoddanými osobami) nebo cizoložství (ve smyslu pohlavního styku osob vázaných v jiném manželství). Muž, kterého se Pavlova výtka týkala, pochybil v tom, že porušil ustanovení Mojžíšova zákona o incestu tím, že si vzal svoji *nevlastní* matku.

Nejednalo se tak o skutečný pokrevní incest, protože žena, kterou si vzal, pro něj nebyla skutečnou matkou, a z hlediska pokrevní dědičné příbuznosti pro něj nic neznamenal (jak Nelsonova studijní Bible, tak Studijní Bible krále Jakuba, obě křesťanské konzervativní publikace, se shodují v tom, že šlo o nevlastní matku a o „řádné,, manželství; Nelson, str. 1919, Jakub studijní, str. 1769. Jakub studijní dále uvádí, že slovní spojení „mít ženu,, [,„have a woman,,] vždy znamená „oženit se,, a odkazuje na stejný výraz u Mat 14:4, 22:28 a 1 Kor 7:2, 29).

Kromě toho, když Pavel uvádí, že něco takového „není ani mezi národy,, nemyslí tím, že by onen muž měl nemravný pohlavní styk se svojí vlastní matkou (jak se mnozí křesťané domnívají, že tomu bylo), ale to, že ani římský zákon neumožňoval vzít si bývalou manželku svého bratra (Nelson, str. 1919).

Akademie a život

Jak vyplývá z našeho rozboru, při čtení Bible a činění závěrů o tom, co pro náš život má toto čtení znamenat, je životně důležité, abychom zjistili co nejvíce o situaci, do které je ten který

biblický text zasazen. Pokud tak neučiníme, můžeme při čtení věty ze Skutků 15:20 (NS) – „...napsat jim, aby se zdržovali věcí poskvrněných modlami, smilstva, toho, co je zardoušené a krve,„ – usoudit, že Jakub měl na mysli doslovné klanění se modlám a druh smilstva, jak je chápeme dnes, to znamená pohlavní styk osob, které nejsou sezdány. Nicméně, není tomu tak. Jakub ve skutečnosti vyjadřoval myšlenku, že se nemá jíst maso z pohanských chrámů a že je nepřijatelné, aby si (například) muž vzal bývalou manželku svého bratra.

Obdobně je tomu s texty o krvi, které se rovněž vyskytují ve Skutcích 15:20. Oba dva texty, jak zmínka o zardoušeném zvířeti, tak o odmítání krve, nemají v jeruzalémském výnosu jiný důvod pro svoji existenci než to, že jsou uvedeny v Mojžíšově zákoně, který určoval, jak se má nakládat s krví zvířete, které člověk zabije, aby mu sloužilo jako pokrm. V konkrétní situaci prvního století tyto biblické texty nemají žádnou přímou souvislost ani s mravním zákazem vraždy, ani se smlouvou, kterou Bůh po potopě uzavřel s Noemem. Jejich suma se týká pouze vzájemného soužití dvou odlišných skupin v nově vzniklém křesťanském sboru.

Nemohu než v souvislosti s tímto podrobným rozbořem výnosu jeruzalémského sněmu opět apelovat na Svědky Jehovovy, aby ve světle výše předložených bodů uvážili, jak nedostatečný biblický podklad má jejich rozhodnutí nepřijímat krevní transfúze. Teprve potom se může stát, že tak jako v prvním století jeruzalémský výnos pro křesťany znamenal osvobození od utiskujících pravidel, tak i v případě svědků jeho správné pochopení bude pro ně znamenat svobodu od zotročujícího nařízení a od „kamene klopýtání,„ založeného nikoli na „myšlení Božím,„ ale „lidském,„ (Matouš 16:23)

Zůstává tedy skutečností, že rozhodnutí Jakuba a ostatních vedoucích představitelů jeruzalémského sboru bylo velmi velkorysé a téměř naprosto osvobozující od jakýchkoli břemen spojených s Mojžíšovým zákonem, ať již s některými jeho doslovnými nařízeními či s jeho sporným výkladem zastávaným náboženskými puristy své doby. Ponechány pro dodržování byly pouze čtyři body, které de facto byly (stejně jako čtyři pražské artikuly z července roku 1420) politickým a programovým prohlášením, jež mělo umožnit koexistenci dvou odlišných stran v jednom hnutí. Neboli jak to v pojednání o jeruzalémském sněmu výmluvně vyjádřil John Stott (332):

Jeruzalémský sněm dosáhl dvojího vítězství – vítězství pravdy tím, že potvrdil evangelium milosti, a vítězství lásky tím, že zachoval křesťanské společenství, protože citlivým přístupem vzal v úvahu právo židovských křesťanů na osobní námitky jejich svědomí.

Teorie a praxe

Vydat výnos je jedna věc, zajistit, aby byl v pořádku doručen na místo určení a správně interpretován je druhá věc, a třetí, nejsložitější záležitostí obvykle bývá úspěšné uvedení výnosu v běžnou praxi. Samotnou kapitolou pak může být, když se někdo, kdo nebyl událostem přítomen, rozhodne napsat, jak to bylo. Pak se může dostat do potíží, jako se to stalo Lukášovi, a to zvláště tehdy, existuje-li o stejné situaci zpráva očitého svědka, v tomto případě apoštola Pavla, která navíc – jak se to stalo již několikrát – s Lukášovým vyprávěním úplně nesouhlasí. Věnujme se proto nejprve Lukášovu vylíčení událostí po synodu v Jeruzalémě.

Podle Lukáše vše probíhalo hladce, a to až do doby, než se Pavel nepohodl s Barnabášem, a to kvůli tomu, že měli rozdílný názor na spolehlivost Jana Marka. Tak to alespoň můžeme číst ve Skutcích 15:30-41, jejichž úvodní verše v volném shrnutí vypadají takto:

Bratři v Jeruzalémě neponechávají nic náhodě a ze svého středu vybírají dva muže, proroky Judu a Silase, kteří v Antiochii předávají dopis z Jeruzaléma. Bratři v Antiochii se radují z toho, co čtou, cítí se velmi povzbuzeni a Silas a Juda po určité době odjíždějí nazpátek do Jeruzaléma „k těm, kteří je vyslali,, (v. 33).

Odjel Silas, nebo ne?

V tomto bodě Lukáš ve svém záznamu vytváří problém, kterého si možná ani není vědom. Nebo alespoň dostává do nesnází celou řadu svých raných čtenářů, z nichž někteří se budou snažit pomoci budoucím generacím, a my si s tím dnes musíme lámat hlavu.

Problém je totiž v tom, že zatímco Lukáš ve verši 33 ze svého vyprávění propouští jak Judu, tak Silase, a posílá je do Jeruzaléma, v okamžiku, kdy popisuje roztržku mezi Pavlem a Barnabášem, jakoby mávnutím kouzelného proutku Silase přivolává, a činí jej Pavlovým partnerem na cestách (v. 40).

Vysvětlení by nebylo tak obtížné – Silas se buď vrátil, nebo vůbec neodcestoval, a Lukáš nepovažoval za důležité se o tom zmínit – pokud by neexistovaly starobylé a hodnověrné rukopisy, jmenovitě například Efraimský kodex z 5. století a Bezův kodex z 5. nebo 6. století, které ve 34. verši uvádějí, že se Silas rozhodl zůstat.

Proto také dnes máme „inspirovaný,, text v tomto konkrétním místě v několika podobách, a to v závislosti na tom, jaký mají překladatelé názor na textové rozpory, které existují mezi ranými rukopisy (např. Vatikánský ze 4. století, Sinajský rovněž ze 4. století a Alexandrijský kodex z 5. století 34. verš nemají).

Podle KB 34. verš zní „ Ale Silovi se vidělo, aby tu zůstal,, podle Nové smlouvy [„Silas se však rozhodl zůstat,,], podle NBK „Silas se tam ale rozhodl zůstat,,. Naproti tomu Ekumenický překlad a Překlad Nového světa v hlavním textu verš 34 zcela vynechávají a dodávají příslušný verš, případně komentář k němu, v poznámce pod čarou.

Badatelé, kteří verš 34 v hlavním textu vynechávají, tak činí s odvoláním na to, že tři nejstarší dochované rukopisy, Vatikánský, Sinajský a Alexandrijský verš 34 neuvádí, a proto pravděpodobně v původním textu nebyl. Potíž je ale v tom, že všechny tyto tři manuskripty pocházejí ze stejné textové rodiny, alexandrijské, a proto skutečnost, že jsou tři, nehraje významnou roli. Je pouze možné říci, že alexandrijská škola verš 34 v původní (a téměř jistě nikoli již originální) předloze textu verš neměla.

Efraimský kodex nelze jednoznačně zařadit do textové rodiny, zatímco Bezův kodex patří do západní rodiny textů. V podstatě tak proti sobě stojí manuskripty úctyhodného stáří, ve skutečnosti naše nejlepší a nejstarší dochované manuskripty, které se ale v tomto místě (verš 34) výrazně odlišují.

Otázka tedy zní, zda si Lukáš uvědomoval, že čtenáři jeho knihy mohou mít otazníky nad plynulostí textu, ale nepovažoval toto místo za nutné nějak blíže vysvětlit, nebo zda si nepovšiml, že jeho text může snadno navodit dojem rozporu. Dunn (210) se přiklání k názoru, že Lukáš si neuvědomoval, jaké otazníky může vyvolat, a že původně verš 34 v textu nebyl. Proto také mohli první opisovači Skutků ve snaze „správného,, znění textu danou pasáž upravit vsunutím 34. verše.

V Antiochii krátce po výnosu: „A tak došlo k ostrému výbuchu hněvu,, (Sk 15:39)

Lukáš se vzhledem k tomu, jak byl ve sboru v Antiochii uplatňován apoštolský výnos z roku 49 n. l., zmiňuje o tom, že stěžejní úlohu v počáteční fázi hráli Silas a Juda, kteří oba patřili k předním mužům jeruzalémského sboru a kteří nepochybně byli vysláni, aby dohlédli na správný průběh celého procesu. Nelsonův komentář k Bibli (1848) se více zabývá národností obou mužů a uvádí, že Juda byl židovský křesťan, zatímco Silas patřil ke křesťanům z židovské diaspory. Jestliže přistoupíme na myšlenku, že Juda po určité době odjel a Silas zůstal, pak v tom okamžiku nastává situace, kdy ve sboru v Antiochii opět chybí zastánce jeruzalémského křesťanství, které je tak charakteristické lpěním na Mojžíšově zákonu.

Můžeme proto dovozovat, že až do odjezdu Judy byl jeruzalémský výnos prováděn důsledně, a to tak, že ačkoli žádný z nově pokřtěných křesťanů z národů se *nemusel podrobit obřízce* a ani nemusel respektovat žádné ze stovek dalších nařízení Mojžíšova zákona, přesto každý ve sboru *musel dodržovat čtyři jeruzalémské artikuly*, na kterých se všichni v roce 49 shodli.

Někdy v této době, ať již během pobytu Judy a Silase, nebo již po Judově odjezdu, do sboru v Antiochii přichází Petr. Neboli podle Pavlových slov z Galat'anům 2:11: „Kéfas přišel do Antiochie,,.

V rámci objektivit je nyní nutné poznamenat, že někteří významní badatelé, jako například F.F. Bruce (283), kladou příchod Petra do Antiochie a příchod „jistých lidí od Jakuba,, a následný konflikt popisovaný v Gal 2:11-14 jako spor, který předcházel sněmu v roce 49 n. l. Na druhé straně současní, o jednu generaci mladší významní badatelé v oblasti novozákonní historie – podle mého soudu oprávněně – kladou Gal 2:11-14 do období, které následovalo *po* jeruzalémském sněmu (srovnej Brown, 308, 309).

Výchozí bod mé následující úvahy je tedy ten, že když Pavel píše o Petrově příchodu do Antiochie, má na mysli období krátce po roce 49 n. l.

Po určité období se situace v Antiochii zdála velmi idylická. Místní „proroci a učitelé,, (Sk 13:1) spolu s Pavlem, Barnabášem, Silasem, Petrem a do určité doby i s Judou neměli žádné problémy s tím, aby se celý sbor scházel k lámání chleba i ke zcela běžnému společnému a společenskému křesťanskému stolování.

K prudkému zhoršení celé situace došlo až v okamžiku, kdy podle Pavla v Galat'anům 2:12 do Antiochie přišli „jistí muži od Jakuba,,. Jejich příchod podle téhož autora znamenal jeho veřejný a prudký střet s apoštolem Petrem, a podle Lukáše v téže době dochází i k tomu, že se Pavel, rovněž veřejně, a neméně prudce, střetává také s Barnabášem. Jak Lukáš nijak neskrývá, mezi Pavlem a Barnabášem „došlo k ostrému výbuchu hněvu. (Skutky 15:39)

„Jistí muži od Jakuba,,

Naše první otázka by pravděpodobně měla být: Znamená „jistí muži od Jakuba,, že příchozí z Jeruzalémského sboru byli posláni Jakubem (a byli tedy jeho ideologickými partnery, to jest konzervativními ježíšo–mojžíšovskými křesťany) nebo to byli muži přišedší o své vlastní vůli, extrémně napravo od Jakuba a Pavlovi přímí antagonisté?

Máme dva dobré důvody se domnívat, že příchozí byli posláni Jakubem a byli jeho spolupracovníky. První je podrobně rozebírán Schaffem a týká se rozboru samotného řeckého textu z Galat'anům 2:12.

Schaff (sv. 1, 354, pozn. pod čarou) uvádí rozbor řeckého výrazu v Galat'anům 2:12, který je v základním tvaru podán slovy *tis apo Iakobos* (jistí muži od Jakuba), a dává tento výraz do spojení s Matoušem 24:47 a Janem 3:2. Na tomto základě pak dovozuje, že je pravděpodobnější, že muži byli přímo posláni Jakubem, než že by pouze byli ze sboru, jemuž Jakub předsedal, protože pak by byl text v řečtině uveden v jiném znění.

Schaff kromě toho ještě předtím na základě kontextu celého výnosu vysvětluje (352, 353), že „jistí muži od Jakuba,“ nesmí být zaměňováni s ultraortodoxní frakcí jeruzalémského sboru (která zřejmě i nadále vyžadovala obřízku jako podmínku členství ve sboru), a že jimi zastávaný a prosazovaný názor byl zcela v souladu s dohodou z Jeruzaléma.

Druhý důvod proto, že nešlo o zástupce křídla nutnosti obřízky pro křesťany z pohanů, ale o zástupce konzervativního středu kolem Jakuba, je uvedený v samotném biblickém textu. Ten vypovídá, že příčina sporu nespočívala ve vynechání obřízky nebo v tom, že se Petr a ostatní stýkali s neobřezanými křesťany z národů, ale v tom, že s nimi *jedli*. (Galat'anům 2:12)

Jestliže přitom pozorujeme, že obřízka nebyla příčinou sporu, protože „jistí muži od Jakuba,“ *respektovali* jeho rozhodnutí v této otázce, pak zcela jistě *respektovali* i jeho rozhodnutí, že je možné, aby se křesťané ze židů a křesťané z pohanů scházeli ke společnému lámání chleba nebo běžnému společnému stolování.

Jádro sporu

Naše druhá otázka by proto měla znít: Proč „jistí muži od Jakuba,“ vůbec přišli a co neshledali v pořádku?

Přišli proto, že po odjezdu Judy nebylo v Antiochii žádného zastávce palestinského křesťanství? Nebo proto, že chtěli mít jistotu, že čtyři schválené požadavky jsou uplatňovány? Nebo proto, že ve sboru v Antiochii chtěli poukazovat na *možnost* nechat se obřezat, a to i tehdy, není-li uchazeč o křest ze židů?

Důvod jejich příchodu již asi nezjistíme, kromě jiného i proto, že Bible se o něm nezmiňuje. Je ale zřejmé, že podle jejich soudu věci v Antiochii v pořádku nebyly, a to výlučně co se týkalo tří ze čtyř závazných bodů z Jeruzaléma. Je také zřejmé, že podle metru tohoto výnosu měli pravdu, protože pokud by se mýlili, nepřidal by se na jejich stranu ani Barnabáš, ani Petr, ani celý sbor v Antiochii, a Pavel by nezůstal zcela osamocen.

Opět: stejně jako neznáme důvod příchodu „jistých mužů od Jakuba,“, tak ani nevíme, co přesně ve sboru v Antiochii nebylo v souladu s rozhodnutím jeruzalémského koncilu. Co ale víme s rozumnou jistotou je to, že tito „muži od Jakuba,“ nevyžadovali obřízku a nenamítali nic proti mravnímu aspektu dodržování výnosu v Antiochii.

Důvodem jejich námitek evidentně nebylo modlářství, protože je nepředstavitelné, že by se Petr, Pavel a Barnabáš na nějaké formě modlářství prostřednictvím jídelních zvyků podíleli. To znamená, že důvod jejich námitek byl výhradně obřadně-dietologický.

Neboli jejich výčitkou nebyl ani neobřezaný stav křesťanů z pohanů, ani to, že by křesťané z pohanů neusilovali, v souladu s výnosem, o dodržování jídelních předpisů Mojžíšova zákona. Je opravdu těžké si představit, že by se v Antiochii za účasti Petra, Pavla, Barnabáše,

Silase a zpočátku i Judy naprosto ignorovala podstatná část rozhodnutí z Jeruzaléma, která navíc ve sboru byla k dispozici v písemné podobě!

Podle všeho ale muži od Jakuba zřejmě namítali, že způsob, kterým se tak děje, není dostatečný, a tak znemožňuje křesťanům ze židů s nimi zasednout u jednoho stolu.

Určité vedení nám poskytuje Pavlova poznámka o Petrovi, podle které Petr „před příchodem jistých mužů od Jakuba totiž *jídával* s lidmi z národů„. A Petr, a potažmo Barnabáš i sám Pavel, by nejedli s křesťany z národů, pokud by společné jídlo mělo být projevem očividného, neskrývaného modlářství. Na druhou stranu mohli, a také to dělali, brát v úvahu celkové prostředí, ve kterém se pokyn měl provádět.

Ne tak „jistí muži od Jakuba„.

Bylo kamenem klopýtání pro konzervativní křesťany ze židů to, že zvířata nebyla zabita a vykrvácena židovským řezníkem, protože tento šochet odmítl porážet zvířata pro lidi z „té Cesty?„. Nebo snad to, že ačkoli zvířata nebyla obětována na pohanském oltáři, přesto byla poražena v místě, které ještě bylo pokládáno za pohanské chrámové území? Nebo snad to, že maso bylo kupováno na tržišti, a že již proto nebylo možné zjistit, zda má nebo nemá modlářský původ? Těchto a podobných důvodů mohla být celá řada – jak ostatně píše Schaff:

„Tato ... omezení [z roku 49 n. l.] měla svůj jasný původ v židovském odporu k modlářství a ke všem věcem s ním spojeným, a se zákazy v Levitiku. Jeruzalémská církev by nikdy na kompromis nepřistoupila, pokud by do dohody nebyly začleněny. Nicméně, jejich dodržování bylo téměř nemožné, pokud měly být uplatňovány ve smíšeném sboru nebo ve sboru, který se skládal výlučně z křesťanů z pohanů; v důsledku by to znamenalo, že by se tito křesťané museli zcela vzdát společenského styku se svými na víru neobrácenými příbuznými a přáteli, a navíc, jako židé, mít své vlastní prostory, výlučně vyhrazené pro porážení zvířat, tak jako je měli židé, kteří z obavy z modlářství by maso na veřejném trhu nikdy nekoupili (347).

Jeruzalémský kompromis, jako každý kompromis, byl zatížen možností dvojího výkladu, a tak měl sám v sobě zárodky budoucích svárů ... . Liberální výklad byl založený na duchu, jenž se zdál požadovat plnou účast všech na společném jídle ... . Konzervativní výklad byl neoblomný ... (352, 353).

Můžeme tedy předpokládat, že „jistí muži od Jakuba„, měli pravdu a že nedostatky, které vytýkali, byly skutečné. Totiž skutečné z hlediska Mojžíšova zákona a rozhodnutí jeruzalémského sboru v otázce obřizky a dodržování čtyř artikulů. Jaké další prvky v biblickém sdělení mohou vést k takovému závěru?

Domnívám se, že můžeme s jistotou říci, že jak reakce Petra a Barnabáše, tak „učitelů a proroků„, ve sboru v Antiochii svědčí o tom, že „jistí muži od Jakuba„, byli podle litery výnosu v právu. To neznamená, že Pavel se mýlil. To neznamená, že přistoupením na jejich požadavky nebyla vážně ohrožena křesťanská koinonia – byla, jak dosvědčuje Galat'ánům 2:13.

Ale znamená to, že Pavel byl a zůstal ve svém názoru zcela sám.

Petrova a Barnabášova reakce. Reakce sboru v Antiochii

Petrova reakce

Zaměříme se nejprve na to, že Petr dal za pravdu mužům od Jakuba, nikoli Pavlovi, jehož reakce byla nečekaně prudká, veřejná a neúspěšná. Proto jeho hořká slova (Pavlův dopis Galat'ánům je obecně pokládán za dopis napsaný v hluboké depresi) lze jenom stěží pokládat za objektivní zhodnocení celé situace.

Takto znějí Pavlova slova, která se týkají Petra:

„Když však Kéfas přišel do Antiochie, odporoval jsem mu tváří v tvář, protože stál odsouzen. Před příchodem jistých lidí od Jakuba totiž jídával s lidmi z národů; ale když přišli, odtahoval se a odděloval se ze strachu před těmi z třídy obřezaných.,,
(Galat'ánům 2:12)

Čtenáře Bible snad může napadnout, že Petr třikrát zapřel Krista, protože měl strach z lidí. To je pravda, ale toto zapření se odehrálo před 16 lety! Mezitím Ježíš Petrovi odpustil, ujistil ho o své podpoře a od té chvíle Bible popisuje zcela jiného Petra. Petra zbaveného jakéhokoli strachu z lidí. Petra, který veřejně káže Krista na chrámovém území. Petra, který se nechá uvěznit. Petra, který se nechá bičovat. Petra, kterému pro jeho činnost hrozí jistá smrt z ruky krále Heroda. Petra, který je mluvčím apoštolů. Petra používajícího svěřené klíče království. Petra, který do křesťanského sboru uvádí Kornélia. Petra, který v Jeruzalémě obhajuje přijetí křesťanů z pohanů bez nutnosti obřizky. Petra po 16 letech statečné křesťanské služby. Těžko se pak přijímají Pavlova slova o tom, že Petr, který v roce 44 n. l. neměl strach ze smrti z ruky Heroda, měl o 5 let později strach ze židovských křesťanů, kterým bez velkých rozpaků již čelil nejméně dvakrát, poprvé v době následující po křtu Kornélia, a podruhé v době jeruzalémského sněmu.

Daleko spíše to bylo tak, že Petr uznal, že on i Pavel se mýlí a že je třeba uznat námitky „mužů od Jakuba.,,

Barnabášova reakce

Jako pro Petra, ani pro Barnabáše Pavel nenachází příznivá slova. Píše o něm: „Ostatní židé se k němu [Petrovi] také připojili, takže i Barnabáš se jimi dal svést k jejich předstírání.,,
(Galat'ánům 2:1)

Pokud kdy měl Pavel většího zastánce než byl Barnabáš, tak to byl pouze samotný Ježíš Kristus. Byl to Barnabáš, kdo uvedl Pavla do jeruzalémského sboru, když všichni ostatní se Pavla báli a „předstírali.,, že neexistuje. Byl to Barnabáš, který se o své vlastní vůli, bez ohledu na „strach.,, z apoštolů v Jeruzalémě rozhodl, že do Antiochie povolá neoblíbeného Pavla z Tarsu. Byl to Barnabáš, který tohoto neoblíbence doprovázel do Jeruzaléma v roce 49 n. l. a bok po boku s ním hájil právo pohanů stát se křesťany bez nutnosti obřizky! Byl to Barnabáš, kdo rok nebo dva před střetem s Pavlem neochvějně čelil židovským a pohanským davům v jižní Galícii. Byl to Barnabáš, který, na rozdíl od Ananiáše, nepředstíral, že prodal celé své pole, ale vskutku se ho vzdal a celý výtěžek „složil k nohám apoštolů.,, (Skutky 4:37)

Skutečně, Barnabáš je povahou tak daleko od někoho, kdo se přiklání k „předstírání.,, jako je Pavel v dopise Galat'ánům daleko od objektivního zhodnocení situace v Antiochii!

Daleko spíše to bylo tak, že Barnabáš, který byl „dobrý muž, plný svatého ducha a víry,“ (Sk 11:24), uznal, že on i Pavel se mýlí, že je třeba uznat námitky „mužů od Jakuba,“ a že dokud nedojde k dalšímu vyjasnění situace, je třeba dodržovat dohodu z Jeruzaléma. A podle této dohody je lámání chleba a účast u společného stolu, tedy koinonia židovských křesťanů a křesťanů z pohanů, možná pouze tehdy, budou-li se křesťané z pohanů řídit jejími příslušnými ustanoveními.

Reakce sboru v Antiochii

Na závěr důkazů o tom, že hodnocení Pavla v dopise Galatánům je daleko více obrazem subjektivního pohledu nepochopeného Božího služebníka než obrazem skutečnosti, můžeme uvést, jak se k Pavlově stanovisku postavil samotný sbor v Antiochii. Když Lukáš popisuje, jak se Pavel vydal na svoji „druhou,“ misionářskou cestu, nemůžeme než si nepovšimnout rozdílů v pozhledání, kterým sbor v Antiochii Pavla doprovázel. Vždyť srovnáme, jak byl Pavel vyslán na „první,“ misionářskou cestu: „Když veřejně sloužili Jehovovi a postili se, svatý duch řekl: „ze všech mi vyčleňte Barnabáše a Saula pro dílo, ke kterému jsem je povolal. Potom se postili, modlili, vložili na ně ruce a propustili je.,“ (Skutky 13:2, 3) Zatímco o asi tři roky později to bylo takto:

„A tak došlo k ostrému výbuchu hněvu, takže se od sebe oddělili; a Barnabáš vzal s sebou Marka, a plavil se na Kypr. Pavel si vybral Silu a odešel, když ho bratři světili Jehovově nezasloužené laskavosti.,“ (Skutky 15:39, 40)

„Světili Boží nezasloužené laskavosti, – bez půstu, bez modlitby a bez vkládání rukou! Tak nám Lukášova slova o tom, že Pavla „bratři světili,“ do Boží péče, spíše připomínají, jak jinde bratři Pavla „v noci vysadili otvorem ve zdi a spustili ho v koši,“ (Sk 9:25) a ještě jinde „dovedli ho do Césareje a poslali do Tarsu,“ (Sk 9:30), tedy vynucené a urychlené odchody Pavla z míst, kde se stal personou non grata.

Ani v nejmenším nezamýšlím prosazovat negativní pohled na apoštola Pavla. Vzhledem k němu se cítím přesně tak, jako se Jan Křtitel cítil k Ježíši: nejsem hoden Pavlovi ani rozvázat řemínky u jeho sandálů. Ale jakkoli jsem v poli běžců daleko za Pavlem, i pro něj platí, co o 1900 let později řekl anglický arcibiskup William Temple o sobě a o člověku obecně: „Je jenom jedna věc, kterou mám, a kterou mohu dát jako příspěvek k mé záchraně. A sice hřích, ze kterého potřebuji být vykoupen.,“

Pavel by byl první, kdo by s tímto výrokiem souhlasil. (Římanům 7:24)

A zatímco se někteří hříšní lidé – Pavel mezi nimi – mocně napřahují po svatosti již během svého života, jsou i chvíle, kdy se hněvají, ztrácí objektivitu a jejich hodnocení situace a druhých lidí pokulhává ve světle jiných zpráv – zvláště dohlíží-li nad patřičným záznamem Boží Svatý Duch.

Kromě toho si myslím, že Pavel měl z dlouhodobého hlediska na celou situaci kolem dodržování Mojžíšova zákona zcela správný názor; totiž že nic z jeho obřadních předpisů nemá být předmětem nařízení. Dobrovolného zastávání, ano. Ohleduplného dodržování s ohledem na druhé, je-li třeba, ano. Ale pryč se slovem „musíš,“

Nicméně, stále ještě jsme v Antiochii kolem roku 50 n. l., a v Jeruzalémě se dohodlo, že „musíš,“ nadále bude platit ve čtyřech věcech. A tak zatímco „jistí muži od Jakuba,“ nevymáhali obřízku (to neznamena, že ji nedoporučovali), vyžadovali zřejmě „musíš,“

v obřadních a dietologických předpisech i tam, kde Pavel, Petr a Barnabáš tolerovali odlišnosti dané místními podmínkami – možná dokonce došlo k tomu, že v důsledku obtížného plnění těchto tří bodů, Pavel, Petr, Barnabáš a spolu s nimi sbor v Antiochii usoudili, že se vlastně vůbec nemusí dodržovat! Proto když na tento nedostatek byli upozorněni, poslední dva zmínění muži uznali, že namítající strana má pravdu. A podřídili se, ne ze strachu a z předstírání, ale protože tak se všichni v Jeruzalémě dohodli.

Ne tak Pavel. A cena, kterou za trvání na svém přesvědčení zaplatil, byla v té chvíli až obrovská. Pavel kvůli tomu jednak ztratil Barnabáše. Když Skutky 15:38, 39 popisují, jak mezi Pavlem a Barnabášem „došlo k ostrému výbuchu hněvu,„ neuvádí, že názor na způsobilost Jana Marka byl hlavní příčinou jejich nesmiřitelných stanovisek. Při pečlivém čtení textu (a není důležité, jaký překlad máme) si totiž můžeme povšimnout, že osoba Jana Marka byla pouze bezprostředním podnětem, rozbuškou, která vedla k fatálnímu vzplanutí doutnajících vášní. Za všechny překlady můžeme správnost tohoto pohledu demonstrovat na Ekumenickém překladu, který zní: „Vznikla z toho taková neshoda, že se spolu rozešli,„ (v. 39). „Z toho,„ znamená, že Pavel a Barnabáš se začali přít o kvalitách Jana Marka, a odtud pokračovali dalšími spornými body, z nichž zásadním jistě byl i rozdílný přístup obou mužů k tomu, jak důsledně po intervenci „jistých mužů od Jakuba,„ budou prováděny čtyři body z Jeruzaléma.

Ale Pavel neztratil jenom Barnabáše. Jak naznačeno výše, Pavel ztratil dřívější bezvýhradnou podporu církve v Antiochii. Tento názor shodně zastávají jak Brown (309), tak zejména Dunn (209-211), zatímco Bruce (305) se více zastává myšlenky, že Antiochie přestává hrát v životě Pavla podstatnou úlohu proto, že zatímco byla velmi vhodná svojí polohou pro rané misijní zaměření na oblast Sýrie, Galácie a Kilíkii, pro pozdější misie v oblasti Egejského moře a Malé Asie byla vhodnější jiná střediska, především Korint a Efez. Bruce tak vidí zmenšený význam Antiochie v důsledku zeměpisném.

Bible v každém případě ukazuje, že Antiochie bezprostředně po konfliktu ustupuje do pozadí, a to jak v Lukášově vyprávění, tak v životě Pavla. Zatímco v kapitolách 11-15 se Antiochie v biblickém textu v různých souvislostech vyskytuje na 15 místech, v následujících kapitolách je to již pouze jednou, a sice ve Skutcích 18:22 – přičemž Lukáš nechává Pavlova poslední návštěvu v jeho domovském sboru proplynout zcela bez komentáře.

Literatura:

Stott, John, *Through the Bible Through the Year*, 2006, Baker Books

Dunn, James, *The Acts of the Apostles*, 1996, Epworth Press

Brown, Raymond, *An Introduction to the New Testament*, 1996, Doubleday

J. D. Douglas, *New Bible Dictionary*, 1991, Intervarsity Press

The King James Study Bible, 1988, Liberty University

Insight on the Scriptures, 1988, WTBS, New York

Tanakh, Jewish Publication Society, 1985 Edition

Nelson's NKJV Study Bible, 1982 Edition

Bruce, F.F., *New Testament History*, 1969, Doubleday, 1980 ed.

Schaff, Philip, *History of the Christian Church*, 1882, Eerdmans Publishing, 1978 ed.

KAPITOLA VIII.

Vyvolená nádoba

Syrská Antiochie sehrála klíčovou roli při šíření křesťanské zvěsti. Tady poprvé ve velkém měřítku začali být oslovováni lidé z národů, ať již samotní Řekové nebo řecky mluvící lidé z ostatních národů země (Sk 11:20). Tady na práci původních evangelistů z řecky mluvících židovských následovníků Krista navázali Barnabáš a Pavel, přičemž jejich kazatelská a pastorální činnost měla takový ohlas a byla takového druhu, že zde to „bylo poprvé, kdy učedníci byli božskou prozřetelností nazváni křesťané (Sk 11:26). A odtud také vycházely impulzy, které nemohly uniknout jeruzalémskému sboru, který do Antiochie opětovně vysílal své zástupce, aby jeho vedoucí představitelé byli informováni o směru, kterým se antiochské křesťanství vydává.

Antiochie se nakonec stala i dějištěm dočasného, byť dlouhodobého, osobního rozchodu Pavla s Petrem, Barnabášem a Janem Markem. Ani místní sbor se za Pavla nepostavil, a Pavlovi vlastně nezbylo nic jiného, než se vydat na další z méně slavných odchodů z místa jeho působení.

Nicméně, jak uvádí Brown (309)

„kombinace Jeruzalémského výnosu, který sborům umožnil svobodně přijímat lidi z národů, a roztržky v Antiochii, ze které Pavel vyšel zcela osamocen, zřejmě posloužily jako katalyzátor pro nejpłodnější období jeho života,.. Dunn (213) souhlasí a označuje následující roky Pavlovy služby jako „ústřední období jeho misionářské činnosti,..

Z Bible samotné je pak patrné, že jak množstvím lidí, které oslovil, tak i stále intenzivnějším uplatňováním teologie evangelia milosti Pavel v této době položil pevný základ křesťanství, jak jej známe a vyznáváme až dodnes.

Bude proto praktické se před pojednáním o tomto zásadním období Pavlova života, které následovalo po hádce v Antiochii, pozastavit a ve stručném shrnutí předložit tři oblasti, bez jejichž pochopení by bylo obtížné dalších osm let jeho heroické služby ocenit. Jedná se o shrnutí křesťanské části Pavlova života a jeho dosavadní (do roku 49 n. l.) kazatelské praxe a názorů, dále o místa a židovské následovníky Krista, ve kterých a ke kterým až do této chvíle kázal, a nakonec o charakteristiku jeho současných a budoucích odpůrců.

A: „Nebot' jest on má nádoba vyvolená,, – Skutky 9:15 (KB)

Třikrát, v 9., 22. a 26. kapitole, se Lukáš v knize Skutků vrací ke zlomovému okamžiku Pavlova života, ke chvíli, kdy mu „zazářil Kristus,, a probudil jej k novému životu (Ef 5:14). Součástí Pavlova dramatického setkání s Kristem byl i Pánův pokyn, podle něhož se Pavel měl stát apoštolem pro „národy, i krále i syny izraelské,, a tak se vlastně stát „svědkem přede všemi lidmi o tom, co ... viděl a slyšel,, – Skutky 9:15; 22:15; 26:16, 17.

Pro plné pochopení obsahu Pavlova poselství je přitom nesmírně důležité si uvědomit, že Pavel považoval toto setkání za okamžik, ve kterém byl jednak ke službě osobně pověřen Kristem, a jednak mu i Kristus ve vidění sdělil („máš být ... svědkem toho, co jsi viděl a slyšel,,), (Sk 22:15), jaký druh evangelia má kázat.

Pavel tedy nikdy sám sebe neviděl jako člověka, který by byl pověřen apoštolý v Jeruzalémě, a z téhož důvodu ani nevnímal jejich mojžíšovský druh evangelia za závazný pro sebe.

Jediným, komu podle Pavla byl Pavel zodpovědný za to, co Pavel káže, byl sám Pavel a Pavel pak Kristu.

Pouze tehdy, uvědomíme-li si revoluční dosah této myšlenky, můžeme plně docenit Pavlova slova o tom, že je to *jeho* zpráva, kterou káže a kterou nyní v Jeruzalémě předkládá. Nebo o tom, že apoštolové jsou sice vynikající muži, ale *jemu* nemohou sdělit nic nového nebo něco, čím by se *on* musel řídit. Nebo o tom, že „Ten, kdo dal Petrovi potřebnou moc k apoštolátu pro ty, kteří jsou obřezaní, dal také *mně* moc pro ty, kteří jsou z národů,„ – Galat'anům 2:2, 6, 8.

Srovnáním tří výše zmíněných kapitol Skutků a dopisu Galat'anům dále také zjistíme další podrobnosti ohledně Pavlovy služby z doby, která proběhla mezi jeho obráčením v roce 33 n. l. a okamžikem, kdy kolem roku 50 n. l. opouští Antiochii a stává se zcela nezávislým kazatelem v oblasti Egejského moře.

Pavel krátce po svém obrácení

Pavel „ihned,“ po svém obrácení káže v Damašku, že „On [Kristus] je Boží syn,“ a v tomto bodě tedy oznamuje totéž poselství, které zaznívá z Jeruzaléma a které vyčleňuje židovské následovníky Krista od jejich spoluvěrců, jež v Krista nevěří. – Skutky 9:20. Poté, podle své autobiografie, odchází do Arábie (Gal 1:17). Bruce (242, 243) ve svém komentáři k této Pavlově cestě rozvíjí myšlenku, že podobně jako Mojžíš a Eliáš před ním, i Pavel se určitou, blíže neurčenou dobu, v osamění v poušti meditací připravoval na svoji službu.

Lukáš nás pak upozorňuje, že po návratu do Damašku Pavel „uváděl ve zmatek židy,“ a že „židé se společně uradili, že ho usmrtí,“ a že proto Pavlovi „učedníci jej tedy vzali, v noci ho vysadili otvorem ve zdi a spustili v koši,“ (Sk 9:22-25) Bruce v této souvislosti velmi zajímavě připomíná verše ze 2. Korint'anům 11:32, 33, které se nepochybně týkají téhož období a těžce události, a dovozuje, že se mohlo stát, že si Pavel svojí kazatelskou činností určenou nabatejským „pohanům,“ vysloužil negativní pozornost nabatejského krále Arety (jeho dcera byla manželkou Heroda Filipa), který pak svému místodržiteli v Damašku vydal pokyn k odstranění Pavla.

Je to samozřejmě jenom dohad, a Bible zde mlčí. Nicméně, je to možné, a pokud tomu tak bylo, pak by to znamenalo, že Pavel začal uplatňovat svoje pověření kázat pohanům daleko dříve, než se domníváme. Vzhledem k rozporu, který se pak zdá být mezi tím, kdo vlastně chtěl Pavla zabít, zda židé nebo Nabatejci, je tentokrát snadné uvést, že buď na jeho odstranění mohly mít zájem obě strany, anebo židé, jako mnohokrát potom, využili svého vlivu k tomu, aby vedli ruku, jenž Pavla měla zabít. – sr. např. Skutky 13:50; 14:19; 17:5; 23:15.

Pavel po odchodu z Damašku

Pavel tak po třech letech strávených částečně v Damašku a částečně v Arábii odchází v roce 36 n. l. do Jeruzaléma, kde po Barnabášově pomoci nachází na 15 dnů ubytování u Petra, setkává se s Jakubem a krátce káže řecky mluvícím židům. – Skutky 9:26-29. Daleko později v toku vyprávění, a sice až ve Skutcích 22:17-21 se překvapivě a s náležitým účinkem

dozvídáme, že Pavel při této své návštěvě uctíval Boha v chrámu v Jeruzalémě! a že zde dokonce ve vytržení mysli *znovu viděl Krista*, který s ním rozmlouval!

Kristova slova Pavlovi jsou zde přítom ozvěnou Jeho slov ze Skutků 9:15, avšak s tím rozdílem, že vzkříšený Ježíš se jenom letmo zmiňuje o židech (že nebudou naslouchat), a hlavní důraz klade především na lidi z národů, a tak znovu potvrzuje Pavlův jedinečný mandát. Lukáš nám tedy znovu připomíná, co si přeje, abychom od samého začátku o Pavlovi pochopili: apoštolové a přední muži z Jeruzaléma nemají nad Pavlem žádnou moc; ten, komu Pavel přímo zodpovídá, je král Ježíš Kristus. – Skutky 22:17-21.

Po svém krátkém patnáctidenním pobytu v Jeruzalémě, skličujícím z hlediska lidské důvěry, ale uchvacujícím z hlediska vidění v chrámu, Pavel s pomocí některých *bratrů* (zřejmě ne apoštolů, kteří nejsou jmenováni, ale těch *bratrů*, na které byl o letnicích vylit Svatý Duch, sr. Sk 1:15,), uniká do Tarsu v římské provincii Kilikii, do svého rodného a „neznámého města,“ (Sk 9:30; 21:39), aby tady, ale nejenom zde, nýbrž v obou provinciích, Sýrii a Kilíkii, ohlašoval „dobrou zprávu o víře, kterou kdysi pustošil,“ – Skutky 9:30; Galat'anům 1:21-24; 2:7-9.

Jakkoli se můžeme dohadovat o rozsahu Pavlovy kazatelské činnosti v této době (řada komentátorů přisuzuje tomuto časovému úseku část z utrpení, které Pavel popisuje ve 2. Korint'anům 11:21-27), skutečností zůstává, že Bible zde mlčí, a že jediné, co můžeme říci, je to, že ani v Lukášových Skutcích, ani v Pavlově autobiografických dopisech o této části Pavlova života nemáme žádné podrobné zprávy a že proto zcela musíme souhlasit s tím, že se jedná o asi deset let, které kdosi kdysi vhodně nazval „Pavlova neznámá léta,“ – tedy období mezi léty 36 a 45 n. l., na jejichž konci Barnabáš Pavla vyhledává v Tarsu, aby jej v roce 45 n. l. přivedl do Antiochie.

Pavlova „neznámá léta,“ ovšem neznamenají, že bychom o Pavlovi „neznali,“ jak byl pro službu židům i pohanům formován. Co především téměř „křičí ze střeš,“ (Mat 10:27) je to, že od samotného počátku jeho pověření kázat lidem z národů bylo přímo od Ježíše Krista, nikdy ne od lidského činitele, a že Pavel pokládal za svoji vlastní věc, jak toto pověření uvede v život. Je proto docela dobře možné, že Pavel kázal pohanům v Nabatejském království a v Damašku a pohanům v krajích Sýrie a Kilíkii a že již tehdy kázal tak, že nikdo z pohanů nemusí být obřezán a dodržovat jakékoli ustanovení Mojžíšova zákona proto, „aby se pevně chopili skutečného života,“ kterým je „život věčný,“ k němuž byl každý z nich „povolán,“ – 1 Tim 6:12, 19.

B: Pavlova služba před jeruzalémským rokováním a před rozchodem s Antiochií

Pavlova služba pohanům před rokem 49 n. l.

Druhou otázkou, na niž hledáme odpověď, je to, jaká místa Pavel navštívil z pověření sboru v Antiochii a jakým skupinám obyvatel v době před „nejplodnějším období jeho života,“ (Brown) a před „ústředním obdobím jeho misionářské činnosti,“ kázal. Zde nám postačí, jestliže se vrátíme k několika bodům z V. kapitoly, zejména k podnadpisu „K židům a lidem z národů bez rozdílu,“

Odtud snadno zjistíme, že prvním ovocem Pavlovy a Barnabášovy cesty byl „pohan,“ římský prokonsul Sergius Paulus na ostrově Kypru, který se „stal věřícím,“ poté, co byl svědkem Pavlova nadpřirozeného ukáznění židovského kouzelníka a falešného proroka, Barjezuse. – Skutky 13:4-12.

V Pisidské Antiochii, po roztržce mezi židy a Pavlem a Barnabášem, oba misionáři zaměřili svoji pozornost na *lidi z národů*, a to s tímto výsledkem: „Když to uslyšeli *ti z národů*, radovali se a oslavovali Jehovovo slovo a všichni, kteří byli správně nakloněni k věčnému životu, se stali věřícími., – Skutky 13:13-52.

Další zastávkou byla tři města v tehdejší římské provincii Galácii, Ikonium, Lystra a Derbe. Po kázání v synagóze v Ikoniu se „velké množství židů a *Řeků* stalo věřícími.,, a vzhledem k Derbe můžeme pak říci, že zde Pavel a Barnabáš „učinili celkem dost učedníků.,, z nichž někteří s největší pravděpodobností byli z lidí z národů. – Skutky 14:1-23.

Oba misionáři se pak z přístavu v Atalii plavili domů do syrské Antiochie, aby svůj domovský sbor se svojí činností seznámili takto: „Když přišli a shromáždili sbor, začali vyprávět o mnoha věcech, které Bůh učinil jejich prostřednictvím, a že otevřel *národům* dveře k víře.,, – Skutky 14:24-28.

Je pak patrné, že ani Sergius Paulus na Kypru, ani „*ti z národů*,, v Antiochii, ani „velké množství *Řeků*,, v Ikoniu nedostali od Pavla pokyn, že pokud jsou muži, musí se nechat obřezat, nebo že by Pavel v této počáteční fázi své služby národům po svých mužských a ženských konvertitech z těchto národů vyžadoval, aby se řídili Mojžíšovým zákonem.

Proto také Pavel, když psal Galat'anům o této době, která předcházela roku 49 n. l., mohl uvést, že v Jeruzalémě apoštolům „předložil ... dobrou zprávu, kterou kážu mezi národy ....., – Galat'anům 2:2. Tato 'dobrá zpráva, kterou Pavel kázal mezi národy', mezi nimiž byli především příjemci dopisu, samotní Galat'ané, byla ovšem jiná, než dobrá zpráva, která vycházela z Jeruzaléma. Jiná v tom, že nevyžadovala ani obřízku, ani Mojžíšův zákon.

Lukáš nás tak nenechává na pochybách o tom, že Pavel byl od samého počátku vyvolen nikoli lidským činitelem, nýbrž Kristem, a že byl tímto Kristem pověřen, aby podle evangelia, které mu Kristus zjevil, kázal dobrou zprávu lidem z národů, a to ať již v rodné Kilíkii, nebo na misiích v Galácii nebo v domovském sboru v Antiochii. Lukáš zároveň ukazuje, že Pavel nebyl vázán nutností kázat obřízku nebo dodržování předpisů Mojžíšova zákona, a že *privilegium* takto *přizpůsobit* evangelium, které vycházelo z Jeruzaléma, bylo Pavlovi nejméně dvakrát zjeveno Králem Králů a Pánem Pánů, Ježíšem Kristem. – Galat'anům 1:1.

B1: Místa a lidé, kterým Pavel kázal před rokem 49 n. l.

Obecný úvod – stručná charakteristika Pavlových eklézií

Pavel předtím, než přišel do syrské Antiochie, oznamoval dobré poselství ve svém rodném městě, Tarsu, dále v celé provincii, kam Tarsus patřil, Kilíkii, a také v částech provincie Sýrie, které bezprostředně souvisely s Kilíkií. – Skutky 9:30; Galat'anům 1:21. Když pak byl kolem roku 48 n. l. vyslán sborem v syrské Antiochii na svoji „první,, misionářskou cestu, pohyboval se kromě ostrova Kypru převážně v několika dalších římských provinciích, a to v Pamfýlii, Pisidii, Frýgii a Lykaónii, jejichž části souhrnně vytvářely římskou provincii Jižní Galácii.

Lukáš, který ve Skutcích 13 a 14 shrnuje Pavlovu a Barnabášovu činnost v těchto územích a městech, uvádí, že zde oba misionáři vytvářeli sbory a v těchto sborech jmenovali starší muže, presbytery (Sk 14:21-23).

Tato zpráva vytváří dojem značného množství organizované křesťanské činnosti, a jako taková neunikla podrobné analýze, ze které vyplývá, že Lukáš v tomto verši s největší pravděpodobností shrnuje období mnoha let a má na mysli spíše stav uspořádání, které v těchto a jiných sborech panovalo mezi roky 60-85 n. l., kam je psaní Skutků obvykle datováno, než období před rokem 49 n. l.. Totéž platí i pro podobný verš, tentokrát ze Skutků 20:17. Jako příklad názoru celé řady badatelů můžeme uvést Bankse (3):

Tematická látka ze Skutků, která se vztahuje k Pavlovým aktivitám při zakládání křesťanských komunit, je obsažena v hlavním textu. Vzhledem k této činnosti Lukášova práce obsahuje cenné informace, ačkoli vždy musí být brán v úvahu jeho sklon k idealizování tehdejší situace, a také výskyt občasných anachronizmů v jeho práci.

Jedním z důvodů a příkladů pro tento názor je například to, že v Pavlových autentických dopisech (Římanům, 1. a 2. Korint'ánům, 1. Tesaloničanům, Galat'ánům, Filipánům a Filemonovi), které Pavel v letech 50 až 61 n. l. napsal sborům v těchto oblastech, ani jednou nenacházíme výraz „starší muž,, (presbyteros). Jedinou výjimkou je dopis Filipánům (1:1), kde se ale vyskytují výrazy (episcopos) dozorce a diákon nebo (diakonos) jáhen (Dunn, 193). Tyto výrazy jsou navíc chápány jako vyjádření úcty, tedy ve smyslu čestného a důvěryhodného postavení, které dotyčný získává v očích druhých na základě svého osobního nasazení ve prospěch ostatních, a nikoli ve smyslu organizačního postavení na sborové úrovni (Banks, 147).

Kromě toho všechny církve, kterým Pavel píše, mají charakter domácích církví. Ty na nás jednak jistě nepůsobí dojmem hierarchického uspořádání, a jednak umožňují, aby jejich členové nadále byli součástí židovského systému (podobně jako v Jeruzalémě), a nevytvářeli proto vlastní sbory v pozdějším (od konce prvního století) nebo dnešním slova smyslu. – Ří 16:5; 1. Kor 1:11; 16:19; Kol 4:15; Filem 2.

Přesvědčivým důkazem v této souvislosti je také to, že ani sbor v Antiochii, který Pavel pomáhal spoluvytvářet a jenž je v Bibli velmi podrobně popsán, nezná hierarchickou funkci starších (presbyterů) nebo dozorců (biskupů) – Skutky 13:1.

Nic z výše uvedeného neznamena, že by se následovníci Krista nescházeli ke společnému uctívání. Naopak. Jednou takovou příležitostí ke společnému shromažďování byl první den v týdnu, neděle, kdy se mohli setkávat u společného jídla a u Pánovy večeře. – 1. Kor 11:20; Skutky 20:7. Přípomínka Kristovy výkupní oběti je charakterizovala jako církev, to jest „společné shromáždění osob za určitým účelem,,. (Banks, 26-45) To vše se ale odehrávalo v rámci židovského systému, nikoli v rámci samostatných „křesťanských sborů,, a to nejméně až do doby, než během Pavlova pobytu v Korintu a v Efezu skutečně došlo ke vzniku oddělených křesťanských eklézií. – Sk 18:7,8; 19:9.

Připomeňme situaci v Efezu předtím, než Pavel a jeho následovníci opustili místní synagógu. Pavel se v Korintu seznámil s Akvilou a Priscilou, Kristovými následovnicemi z Říma, a spolu s nimi uctíval Boha v synagóze, kde také přednášel o Kristu. Na tomto základě zde pak vznikla oddělená církev, eklézia. Nicméně, když se Akvila a Priscila spolu s Pavlem přesunuli do Efezu, všichni šli znovu do synagógy. Pavel pak odjel na několik měsíců do Antiochie a Priscila a Akvila nadále uctívali v synagóze, tentokrát v Efezu, a to až do té doby, než se Pavel vrátil. Je přitom možné, že již v té době se v jejich domě, kde upřesnili víru i Apollovi (Sk 18:26), scházelo více křesťanů, a vytvářelo tak domácí církev (1. Kor 16:19) integrovanou do židovského systému věcí, protože ani další tři měsíce po příjezdu Pavla synagógu žádný z učedníků neopustil (viz též Dunn, 251).

Příklad Akvily a Priscily je výraznou ukázkou toho, jaký obsah bychom měli přikládat Lukášovu zevšeobecňujícímu tvrzení ve Skutcích 14:21-23, které zřejmě platí na daleko pozdější dobu, a obdobně tomu je nejspíše i ve Skutcích 20:17. Je velmi pravděpodobné, že v době Pavlovy misijní činnosti, s výjimkou jejího samotného závěru, neexistovaly žádné křesťanské sbory, natož jmenovaní starší, kteří by je spravovali.

První misionáři; místa zasažená dobrou zprávou bezprostředně po roce 33 n. l.

Dále je třeba vzít v úvahu, že Pavel a Barnabáš přicházejí s poselstvím o Ježíši, které v krajích, kde kázali, mnohdy není ničím novým. První „misionáři“, mohli být buď z místních židů, nebo ze židů cestujících za obchodem po celém tehdy známém světě. Mnozí z nich totiž byli v Jeruzalémě přítomni vylití Svatého Ducha o letnicích roku 33 n. l. – Skutky 2:1-11. Nepřijeli ovšem původně kvůli Kristu, ale kvůli účasti na židovských svátcích. A zatímco z celkového počtu 3000 nebo 5000 mužů, kteří se stali Kristovými následovníky, mnozí mohli natrvalo zůstat v Jeruzalémě, převážná většina z nich se vrátila domů ke svým rodinám. – Sk 2:41; 4:4. Řada z nich pak opustila Jeruzalém v době prvního pronásledování. – Sk 8:1; 11:19,20. Jako typický příklad takového „misionáře“, můžeme uvést Aquilu, rodáka z Pontu, který se volně pohyboval mezi Pontem, Římem, Korintem a Efezem, a všude se podílel na oznamování Krista. – Sk 18:1,2.

Celé rozsáhlé oblasti byly takto zasaženy dobrým poselstvím – s určitostí můžeme mluvit o těch, které jsou v Písmu přímo vyjmenovány: Partsko, Médie, Elam, Mezopotámie, Kapadocie, Pontus, oblast Malé Asie, Frýgie, Pamfýlie, Egypt, Lybie, Kyrené, Kypr, Kréta a Arábie. – Sk 2:9-11; 1 Petra 1:1.

Pavel a Barnabáš se přitom o 15 let později, kolem roku 48 n. l., pohybovali právě v oblastech, o kterých se dozvídáme, že židé z nich byli v Jeruzalémě a přijali Svatého Ducha. Lépe to uvidíme, když vyjmenujeme města, kde kázali, a přiřadíme je do římských provincií, do kterých v této době patřily:

Attalia a Derbe byly v Pamfýlii, Antiochie a Ikonium byla někdy označována jako města ve Frýgii, jindy jako města v Pisidii, respektive v Lykaonii (sr. Hlubší pochopení, sv. 2, str. 637, angl.), a Lystra a Derbe byly v Lykaonii, přičemž Lykaonie byla jižní součástí římské provincie Galácie. Zcela jednoduše můžeme říci, že rozsáhlá římská provincie Galácie v době, o které mluvíme, zahrnovala provincie Frýgii, Pisidii a Lykaonii (sr. Hlubší pochopení, sv. 1, str. 879, angl.). Zvěst o Kristu tak do těchto provincií a měst dorazila o 15 let dříve, než přišli Pavel s Barnabášem.

Velmi známým historickým příkladem, který potvrzuje aktivní činnost židovských následovníků Krista již mnoho let předtím, než do jejich území dorazila organizovaná mise, je samotný Řím.

Bible se o Římu jmenovitě vůbec poprvé zmiňuje právě při popisování situace o letnicích roku 33, když nás informuje, že mezi těmi, kdo obdrželi Svatého Ducha, byli i židovští následovníci Krista z tohoto věčného města. A je velmi zajímavé, že další zmínka Písma o Římu je v souvislosti s horlivými kazateli evangelia, Priscilou a Akvilou, kteří se s Pavlem setkávají v Korintu, kam odešli po vykázání ze Říma vydaném císařem Klaudiem, pravděpodobně v roce 49 n. l. – Skutky 18:1, 2.

Domácí církve stále v rámci synagóg

Ještě zajímavější je ovšem důvod, proč Klaudius židy z Říma vyhnal. Slavný římský historik Suetonius v jedné z nejznámějších a nejcitovanějších pasáží píše (Claudius, 25.4), že Klaudius 'vyhnal židy z Říma, protože se neustále dopouštěli výtržností kvůli (z popudu) Chresta'. Badatelský svět pak má všeobecně zato, že 'Chrestus' znamená 'Kristus', a že Klaudius má na mysli neutuchající šarvátky a rozbroje, ke kterým docházelo v římské židovské komunitě, když Kristovi místní židovští následovníci kázali Krista svým soukmenovcům, kterých v té době v Římě bylo asi 40000.

Vyhnání židů, kromě výpovědi o aktivní činnosti Kristových učedníků, inspirované Svatým Duchem, pro nás má ještě jeden důležitý aspekt, který přidává na váze výše uvedené myšlenky, že v době cest apoštola Pavla ještě neexistovaly samostatné křesťanské sbory, ale pouze domácí církve, které byly běžně chápány jako součást židovského uspořádání. Klaudius totiž, potažmo vojáci a úředníci, kteří mu o rozbrojích podávali zprávu, nerozlišují mezi židovským a „křesťanským“, náboženstvím, ale chápou nepokoje jako projev vnitřních svárů uprostřed židů. Tento přístup potom naznačuje, že v Římě roku 49 n. l. rozdíl mezi oběma náboženstvími nebyly tak velké, aby je vládní moc zaznamenala. – sr. též Skutky 16:20.

Na oprávněnou námitku, že šetření mohlo být povrchní, můžeme předběžně poukázat na biblický záznam, podle kterého se tentýž proces opakoval i ve dvou dalších velkých střediscích, ve kterých se mísili židé s následovníky Krista, v Korintu (Sk 18:15) a v Efezu. Navíc v Efezu „vřava“, vzniká kvůli té „Cestě“, to znamená kvůli následovníkům Krista. Nicméně, když je vybrán nikoli následovník Krista, ale žid Alexandr, aby vysvětlil židovský postoj k té „Cestě“, je to tentokrát, na rozdíl od vlády, rozrušený dav, který ho má za křesťana, a na dvě hodiny jej nepustí ke slovu. – Skutky 19:23, 33, 34.

Ačkoli je opět možno popravdě říci, že dav lidí postrádá rozlišovací schopnost, stejně jako je možné pravdivě poukázat na vládní povrchnost, není na druhou stranu možné tyto zprávy bez hlubšího zkoumání odbýt.

Snad nejpůsobivější důkaz v této souvislosti přináší Skutky 11:26, kde Lukáš uvádí historický fakt, podle kterého „v Antiochii to bylo poprvé, kdy učedníci byli božskou prozřetelností nazváni křesťané“. Nazváni „křesťané“, ano, ale kým?

Ačkoli většina příkladů vynechává, že to bylo „božskou prozřetelností“, (Překlad Nového světa je zde naprosto ojedinělý), Hlubší pochopení na straně 440, angl., pod heslem „křesťan“, dosti přesvědčivě obhajuje znění Překlada Nového světa. Ale bez ohledu na to, zda to bylo nebo nebylo „božskou prozřetelností“, nějaký lidský činitel musel být první, kdo tak de facto nahlas učinil.

Dunn (156) si tohoto bodu podrobně všímá a vyzdvihuje fakt, že název *křesťané* má svůj původ v latinském „*Christiani*“, (stejně jako „*Herodiani*“, u Marka 3:6 a 12:3). Následně dovozuje, že úřady v Antiochii, díky pohanskému světu otevřenému charakteru místní církve, měly dobrou představu o tom, že zde existuje společenství lidí, pro něž ústředním důvodem jejich setkávání je víra v Ježíše Krista, jehož se snaží napodobovat. A stejně jako stoupenci Heroda byli v latině nazváni „*Herodiani*“, stoupenci Krista byli nazváni „*Christiani*“, . Dunn zároveň potvrzuje, že jako ani „*Herodiani*“, nebyli pokládáni za sílu v opozici vůči židovství, nýbrž za jeho součást, tak tomu bylo i se skupinou lidí nazvanou „*Christiani*“, která byla pokládána za novou a aktivní frakci v rámci celého židovského náboženského systému.

Jistě tedy můžeme předběžně připustit myšlenku, že (s výjimkou syrské Antiochie, která od počátku vzdorovala jak obřízce, tak dalším prvkům Mojžíšova zákona) to nebylo pouze vládní nebo davovou nevědomostí, že následovníci Krista nebyli rozlišitelní od židů, nýbrž že to bylo tím, že rozdíl ve formě uctívání v této době a v těchto místech byly vskutku nepatrné nebo žádné – jediný rozdíl byl ve víře v Krista jako Mesiáše, který již přišel. Jak uvidíme, tato myšlenka se stále více bude prokazovat jako biblická skutečnost, které si v dalším čtení nelze nepovšimnout.

Uvedme tedy názor, podle kterého od roku 33 n. l. židovští následovníci Krista v různých částech římské říše (s výjimkou syrské Antiochie) vyznávali druh „křesťanství“, který se téměř nelišil od způsobu vyznání, praktikovaného těmi židy, kteří Mesiáše nepřijali. Jeruzalémský vzor, jehož podstatou bylo začlenění Ježíše do soustavy Mojžíšova zákona, se stal normou, na kterou Pavel znovu a znovu narážel, protože se mezi svými posluchači rozhodl „neznat nic jiného, kromě Ježíše Krista, a to Krista přibitého na kůl,“ – 1. Korint’anům 2:2.

Revolučnost Pavla tak od počátku jeho misionářské služby, to jest od roku 48 n. l. až do jeho příjezdu do Říma o asi 10 let později, spočívala v tom, že *všechny* stoupence jím kázaného evangelia jednak osvobozoval od Mojžíšova zákona, a jednak je vybízel ke společnému shromažďování a uctívání vzkříšeného Krista – k vytváření do té doby neexistujících křesťanských církví, eklézií.

Teprve v rámci této historické situace můžeme hlouběji pochopit, proč byl Pavel všude všemi také považován za rušitele ustanoveného pořádku.

„Dal jsem tě za také za světlo národům,“ – Izajáš 49:6

Pavel a Barnabáš tak na své první cestě oslovovali 4 skupiny budoucích učedníků: (1) židy, kteří nevěřili v Ježíše, spolu se (2) židy, kteří uvěřili v Ježíše, a (3) proselyty, tedy obřezané pohany, kteří přijali židovství (Sk 13:43), a nakonec (4) „pohany,“ kteří sestávali jednak z „lidí bojících se pravého Boha,“ tedy z mužů a žen, kteří byli z různých národů, ale již sympatizovali se židovstvím, jednak z lidí židovstvím nijak nezasažených, vyznávajících různá božstva (Sk 13:16; 14:1).

Naznačil jsem, že mezi povědomostí o Ježíši, tak jak ji na základě vylití Ducha a krátkého pobytu v Jeruzalémě zřejmě šířili věřící židé, a podrobným svědectvím Pavla a Barnabáše, musel být značný rozdíl. Důsledek tohoto rozdílu se kromě jiného projevil tím, že se do té doby synagogální židovští následovníci Ježíše začali spolu scházet a začali tak vytvářet křesťanská společenství.

Je rovněž pravdou, že intenzita kázání, nasazení a úspěch obou misionářů navodily situaci, která by jinak nenastala a která znamená zásadní teologický posun, který Lukáš zachycuje ve Skutcích 13:44-47 takto:

Bylo nutné, aby Boží slovo bylo nejprve proneseno k vám. Poněvadž je od sebe odstrkujete a nepovažujete se za hodné věčného života, pohleďte, obracíme se k národům. Jehova nám vskutku uložil příkázání těmito slovy: Ustanovil jsem tě za světlo národům, abys byl záchranou až na nejzazší konec země.

Pavel a Barnabáš zde v reakci na příkré odmítnutí evangelia většinou antiochských židů citují Izajáše 42:6 a 49:6, a pro dějiny křesťanství je tento bod klíčovým, protože slovo o Bohu a jeho nabídce věčného života bude od této chvíle *programově* (ne jako v případě Kornélia, kde šlo o *jednotlivce* a jeho domácnost, a ne jako v případě syrské Antiochie, kde se jednalo o *spontánní* přizpůsobení se vzniklé situaci) kázáno také jiné skupině než původnímu vyvolenému národu – bude kázáno *celému světu*.

Neměli bychom si ale myslet, že v praxi ihned došlo k nějaké výrazné změně, to jest, že by se nějak změnil Pavlův systematický přístup ke kázání, který až do konce jeho kariéry vždy znamenal, že kázal nejprve v synagógách, a že teprve po zřetelném odmítnutí židy přešel na kázání lidem z národů. – Skutky 13:14; 14:1; 16:13; 17:1, 2, 10, 17; 18:4, 19; 19:8.

Rovněž bychom si neměli myslet, že by nově vznikající eklézie byly nějak veliké a že by v tomto ohledu připomínaly dnešní sbory. Domácí církve v té době, a ve skutečnosti ještě téměř dvě století poté, obvykle neměly více než kolem tří nebo čtyř desítek členů – více by místnosti ke shromažďování, které byly v domech bohatějších křesťanů, ani nepojmuly. Dokladem zde budiž například zpráva o větším shromáždění v Troadě v roce 56 n. l., kde z nedostatku prostoru se účastníci museli spokojit i s nebezpečným bidýlkem na okenní římsě. – Skutky 20 7-12.

Pro celkový obraz této doby si také můžeme připomenout, že slova „křesťan,, („křesťané,,) a „křesťanství,, jsou pojmy, které sice od určité doby až dodnes hromadně používáme na následovníky Krista a jeho učení, nicméně je skutečností, že v Novém zákoně se podstatná jména „křesťan,, a „křesťané,, vyskytují pouze třikrát (Sk 11:26; 26:28 a 1. Petra 4:16), a název „křesťanství,, bychom zde hledali marně. Navíc, obě knihy, ve kterých se tyto termíny nacházejí, totiž Skutky, a zejména 1. Petra, jsou nesporně pozdějšího data než události, ke kterým došlo před rokem 49 n. l.

C: Pavlovi odpůrci do roku 49 n. l.

Pavlovi oponenti v tomto období pocházejí zásadně z místních židovských komunit. Buď byli jeho přímými pronásledovateli, nebo pronásledování vyvolali. Pohané, pokud se vůbec pronásledování účastnili, byli pouhými nástroji.

Prvním takovým odpůrcem byl židovský kouzelník a falešný prorok Bar Jesus v Páfu na ostrově Kypru (Sk 13:6). V Antiochii to byli místní židé (Sk 13:45) a z jejich podnětu i pohané (Sk 13:50), a stejný proces se opakoval i v Ikoniu (Sk 14:2, 5) a v Lystře (Sk 14:19).

Období do roku 49 n. l. – prolog k Pavlově službě mezi národy

Třináctá kapitola Skutků začíná tím, jak asi 15 let po Pavlově obrácení Svatý Duch odděluje Pavla a Barnabáše pro službu mezi národy, a naplňuje tak slova, která při Pavlově obrácení pronesl Kristus o tom, že Pavel je pro něj *vyvolenou nádobou*, aby nesl jeho jméno k národům. – Skutky 13:2; 9:15. Tato služba mezi národy je ale neodmyslitelně spojena se službou židům, a to jak před zlomovým okamžikem popsáním ve Skutcích 13:46-48, tak i po všechna léta Pavlovy služby, která potom následovala. Pavel nikdy nekázal jenom národům; vždy kázal nejprve židům, a pak národům.

Pavlovo poselství přitom mělo jedinečný nádech, ať již kázal židům nebo lidem z národů. Tato jedinečnost, kterou Pavel znovu a znovu zdůrazňoval, byla dána tím, že jej ke službě

pověřil sám Ježíš Kristus, který mu při vidění na cestě do Damašku a potom v jeruzalémském chrámu zároveň sdělil obsah evangelia, které Pavel má kázat. Podstatnou součástí Kristova evangelia v Pavlově podání přitom bylo, že nikdo z národů, kdo přijímá Ježíše, nemusí ani podstoupit obřizku, ani dodržovat žádná ustanovení Mojžíšova zákona. To bylo ale výrazně jiné poselství, než které do té doby Kristovi následovníci v Jižní Galácii nebo kdekoli jinde na světě (s výjimkou syrské Antiochie), oznamovali.

Naprostá většina Skutků 13 a 14 proto zaznamenává, že Pavel a Barnabáš se při svém kázání v roce 48 n. l. v jižní Galácii setkávali s odporem, jehož zdrojem nebyli pohané, ale židé, a tak nás Skutky vedou k závěru, že i dobrá zpráva v této době zasahovala pohany v menší míře než židy. Evangelium o Kristu bylo nadále předmětem sporu především v rámci židovské komunity.

Lukáš shrnuje toto období Pavlovy činnosti optimisticky: Pavla a Barnabáše vyslal do služby Svátý Duch za spoluúčasti proroků a učitelů ve sboru v syrské Antiochii. Do tohoto sboru, v němž „byli předtím svěřeni Boží nezasloužené laskavosti pro dílo, které plně vykonali,, se také Pavel a Barnabáš zhruba po roce vracejí; sbor se shromažďuje a Barnabáš a Pavel začínají vyprávět, že „Bůh otevřel národům dveře k víře,,.

Všichni se mají rádi, a všichni členové církve, bez ohledu na židovský nebo pohanský původ, spolu tráví „nemálo času,, – Sk 14:24-28.

Literatura:

- Stott, John, *Through the Bible Through the Year*, 2006, Baker Books
- Meeks, Wayne, *The First Urban Christians*, 2003, Yale University Press
- Dunn, James, *The Acts of the Apostles*, 1996, Epworth Press
- Brown, Raymond, *An Introduction to the New Testament*, 1996, Doubleday
- Banks, Robert, *Paul's Idea of Community*, 1994, Hendrickson Publishers, LLC
- J. D. Douglas, *New Bible Dictionary*, 1991, Intervarsity Press
- The King James Study Bible*, 1988, Liberty University
- Insight on the Scriptures*, 1988, WTBT, New York
- Nelson's NKJV Study Bible*, 1982 Edition
- Bruce, F.F., *New Testament History*, 1969, Doubleday, 1980 ed.
- Schaff, Philip, *History of the Christian Church*, 1882, Eerdmans Publishing, 1978 ed.

KAPITOLA IX.

Pavlovi oponenti a přátelé; Lukáš, milovaný lékař

Stejně jako si nelze představit službu apoštola Pavla bez věrných následovníků, jimž píše, že „kdyby to bylo možné, byli byste pro mě obětovali vlastní oči,“ (Gal 4:15, EP), tak si ji nelze představit bez jeho ideologických oponentů. Poprvé jsme se o nich zmínili v souvislosti se křtem Kornélia, podruhé při jeho shrnutí Pavlovy služby do roku 49 n. l. V dalších letech se řady těchto nepřátel neztenčily, ba naopak. Ale obdobně jako v době, kdy cestoval s Barnabášem, Bible ukazuje, že i pozdější Pavlovo pronásledování bylo především důsledkem židovské reakce na evangelium milosti, a teprve ve druhé řadě důsledkem nepřátelství ze strany pohanských vlád nebo pohanských davů. Pohanské vlády jsou naopak vyzdvihovány jako ochránci nově se rodící víry.

Pozornost, kterou židovským náboženským odpůrcům Pavla věnujeme, se tak zdá být oprávněnou.

Je přitom hodné zamyšlení, že židovští odpůrci Pavla pocházeli nejenom ze židů, kteří Krista nepřijali, ale i ze židů, kteří v Krista jako Mesiáše uvěřili. A zatímco je snadno pochopitelné, proč se Pavla chtěli zbavit židé, kteří Ježíše zavrhl, je složitější porozumět tomu, proč existovala taková hluboká propast mezi Pavlem a většinou židovských křesťanů jeho doby.

Židovské křesťany, kteří neměli Pavla v lásce, přitom nemůžeme hodit do jednoho pytle a na něj nalepit všechny vášnivé a „nekřesťanské,“ nálepky, kterými je Pavel častoval. Ano, někteří byli jistě právem označeni jako „lidé, kteří působí těžkosti,“ nebo „falešní bratři,“ – Skutky 15:24; Galat'ánům 2:4. Zda si ale všichni zasloužili, aby na ně Pavel uvalil kletbu (Gal 1:8, 9) nebo všechny nesnášel do té míry, aby o nich z hloubi duše mohl v Galat'ánům 5:12 prohlásit, že si vzhledem k nim přeje, aby se „dokonce dali vykleštit,“ – to je dnes předmětem diskuse, která pro Pavla nevyznívá tak příznivě, jako tomu bylo kdysi.

Připomeňme si, co víme o židech, kteří se stali Kristovými následovníky. Ještě několik let po Ježíšově smrti si všichni, a to bez výjimky, nedokázali představit, že by Bůh mohl uvažovat o lidech z národů jako o jejich rovnocenných partnerech. Když kolem roku 36 n. l. Bůh a Svatý Duch rukou společnou *přiměli* Petra, aby v tomto ohledu změnil své stanovisko, bylo s ním šest mužů, kteří jsou ve Skutcích 10:45 označeni jako „ti, kteří byli z obřezaných,“ – *ek peritome*. Lukáš o nich mluví jako o „věrných,“ mužích, „kteří byli z obřezaných,“ a kteří „byli ohromeni, protože velkorysý dar Svatého Ducha byl vyléván také na lidi z národů,“

Vzhledem k tomu, že téměř všichni věřící židé v Jeruzalémě v té době byli „věrní,“ a „z těch obřezaných,“ musíme se ptát, proč autor Skutků pro své čtenáře tento verš vůbec zaznamenává a co je jeho bezprostředním sdělením.

Nebudeme pak daleko od pravdy, když řekneme, že Lukáš zde mistrně vystihuje vnitřní boj, který od této chvíle nastal pro všechny židovské následovníky Krista: jak zůstat věrnými tisíciletému náboženství svých předků a přitom reagovat na očividnou skutečnost, podle níž je třeba základní věci v tomto náboženství změnit.

Povšimněme si přitom, že verš zdůrazňuje věrnost (NS) nebo víru: „ti, kteří z obřezaných věřící byli,“ (KB). Může být pro nás velmi praktické, když si při každém nepříznivém označení těchto mužů, se kterým se v Pavlových dopisech setkáme, tuto skutečnost uvědomíme. Ostatně, Lukáš ve Skutcích ukazuje, že *ek peritome* opravdu nevytvářeli monolit

nepřátelství všeho dobrého, ale že mezi nimi došlo k rozdílnému přístupu k otázce nutnosti obřízky pro křesťany z pohanů a společenského styku s nimi.

Na tomto základě, to jest na základě víry a věrnosti náboženství zjevenému na Sinaji, je dále můžeme rozdělit do dvou skupin: na ty židovské křesťany, kteří přijali nutnost změny, a na ty, kteří se rozhodli této změně zabránit.

Druhá skupina, která změnám bránila a která je Lukášem ve Skutcích 11:2 označovaná opět jako *ek peritome*, ale podle kontextu překládaná již nikoli jako „ti věrní z obřezaných,,“, ale jako [zastánci] obřízky, je mnohými čtenáři Bible automaticky spojována s lidmi, o kterých Lukáš dále píše ve Skutcích 15:1, 15: 5 a 15:24, a ti jsou zase téměř automaticky dávání do souvislosti s „jistými lidmi od Jakuba,, z Galatánům 2:12. Tento myšlenkový řetězec pak obvykle končí u „dávejte si pozor na psy, dávejte si pozor na ty, kteří škodí, dávejte si pozor na ty, kteří mrzačí tělo,, – Filipánům 3:2.

Skutečnost, jak by nás asi ani nemělo překvapit, byla zřejmě daleko složitější.

A: Provázanost Skutků 15:1 a 15:24

Na jednu stranu je velmi pravděpodobné, že existuje přímé spojení mezi Skutky 15:1 a 15:24. Tedy přímé spojení mezi „A nějací muži přišli z Judeje a vyučovali bratry: „Pokud se nedáte obřezat podle Mojžíšova zvyku, nemůžete být zachráněni,, (15:1) a „Protože jsme slyšeli, že vám někteří z nás řečmi způsobili těžkosti a pokoušeli se podvrátit vaše duše, ačkoli jsme jim k tomu nedali žádné pokyny,, (15:24). Jinými slovy, předtím, než došlo k jednání mezi jeruzalémským a antiochským sborem, někteří obřezaní křesťané z Jeruzaléma dorazili do Antiochie a kázali zde Mojžíše.

Čtyři věci zde stojí za vyzdvižení. Předně, tito věřící židé přišli do Antiochie *předtím*, než bylo vyneseno rozhodnutí o tom, jak se v otázce obřízky chovat. Je očividné, že teprve v důsledku jejich činnosti oba sbory začaly jednat o náležitém postupu.

Za druhé, tito lidé přišli o své vlastní vůli. To vypovídá o dvou skutečnostech – ačkoli nebyli zástupci jeruzalémského sboru, byli aktivními a horlivými zastánci formy následovnictví Krista, kterou vyznávali. Nebyli pasivními konzumenty víry. Za jiných okolností bychom je pravděpodobně chválili za horlivou činnost.

Za třetí, Jakub nijak nepopírá ani jejich příslušnost k jeruzalémskému sboru, ani nezpochybňuje jejich názor. Vyjádření „někteří z nás,, může znamenat buď to, že byli z Jeruzaléma, nebo to, že Jakub a ostatní jsou s nimi zajedno, nebo to může znamenat obojí – jsou z Jeruzaléma a Jakub a ostatní jsou téhož názoru. Ani výrokem „způsobili vám těžkosti,, nutně nemusí kritizovat pohled příchozích na danou problematiku, nýbrž pouze může kritizovat jejich ukvapenost a nezávislé a nezodpovědné jednání při zastávání jejich názoru. Obdobně, vyjádření, že jim nebyly dány „žádné pokyny,, od sboru nemusí znamenat, že by ve sboru panoval jiný názor, ale jenom to, že sbor nestál za jejich příchodem.

Za čtvrté, tito obřezaní věřící vyžadovali *jak* obřízku, *tak* dodržování celého Mojžíšova zákona.

A za páté, ačkoli tito kazatelé obřízky způsobili v Antiochii značný neklid, protože byli významní a sebejistí, a slovo *muset* „muselo,, být jejich častým termínem, nepředstírali, že mohou rozhodnout. Nevydávali nezvratné pokyny nebo nevzali nůž, aby obřezali; jejich síla

spočívala ve váze jejich autority, v jejich argumentech („řečmi způsobili těžkosti,“) a v jejich jistotě, že se nakonec stejně bude postupovat tak, jak oni budou chtít.

B: Provázanost Skutků 15:5 a Galat'anům 2:12

Na druhou stranu je velmi nepravděpodobné, že by Skutky 15:5 a Galat'anům 2:12 přímo souvisely se Skutky 15:1 a 15:24, a že by se proto mělo jednat o dvě stejné skupiny lidí.

Ve Skutcích 15:5 čteme, že „...někteří z těch ze sekty farizejů, kteří uvěřili, obhajovali při rokování obřízku a celý Mojžíšův zákon, a v Galat'anům pak čteme o příchodu „jistých lidí od Jakuba,“ kteří způsobili rozdělení mezi Pavlem a ostatními. Opět zde můžeme vyzdvihnout některé důležité okolnosti, tentokrát ve třech bodech.

První bod se dotýká časové posloupnosti. „Jistí lidé od Jakuba,“ přicházejí do Antiochie *poté*, co se odehrálo setkání jeruzalémského a antiochského sboru. Mohli to být právě farizejové, kteří na setkání obhajovali určitý názor, z něhož byla část schválena.

Druhý bod je výmluvný v tom, že tentokrát se zdá být zřejmým, že na rozdíl od předešlých mužů, Jakub tyto muže (farizeje) poslal – důvody pro toto stanovisko viz kapitola VII, „Jistí muži od Jakuba,“

A jako třetí bod můžeme uvést, že předmětem sporu zachyceného v Galat'anům 2:12 již není obřízka, ale „*pouze*“, dodržování určitých částí Mojžíšova zákona.

Zdá se tedy, že je přinejmenším problematické přímo spojovat skupinu obřezaných zelotů (věřících židů) ze Skutků 15:1 a 15:24 se skupinou obřezaných věřících židů ze Skutků 15:5 a Galat'anům 2:12 – přinejmenším co se náplně jejich činnosti týká – a pak rychle učinit nepodložený skok k jejich odsouzení.

Je pravdou, že se *personálně* tyto skupiny mohly prolínat, to jest že někteří věřící židé, kteří přišli, se přeli s Petrem a pak šli do Antiochie před sněmem, byli i ve skupině, která tam přišla po sněmu. Nicméně, oprávněnost požadavků těchto dvou skupin byla zcela rozdílná, protože vycházela ze zcela jiného časového období a měla i odlišnou podporu ze strany jeruzalémského vedení.

A zavilí zastánci starého řádu a urputní dogmatici z Filipánům 3:2 vytvářeli svoji vlastní kategorii.

Věnoval jsem tolik pozornosti Pavlovým oponentům, protože se stali takovou neodmyslitelnou součástí jeho služby, že si ji bez nich nelze ani představit. Znovu a znovu o nich ve Skutcích píše Lukáš, a mnohé dlouhé úseky (např. 2. Kor 11:12-33) Pavlových dopisů nebo dokonce celé jeho dopisy (Galat'anům) jsou jim věnovány. Je patrné, že spíše než z pohanů pocházeli především z Pavlových soukmenovců, kteří přijali Krista. Pokud pocházeli z těch, kteří Krista přijali, můžeme je volně rozdělit na ty, kteří již byli v místních sborech, když tam Pavel přišel, a které si znepřátelil, a dále na ty, kteří měli podporu Jakuba a jeruzalémského vedení a kteří cestovali za Pavlem a stali se mu neodbytnou připomínkou toho, že dohody se mají dodržovat.

Samostatnou skupinu pak vytvářeli nesmiřitelní zastánci obřízky a plnění Mojžíšova zákona i pro křesťany z pohanů. Její příslušníci neoprávněně jednali o své vůli, ať již před rokem 49 n. l., nebo po něm.

Je také patrné, že tvrdá slova, která Pavel používal, se mohou oprávněně vztahovat pouze na posledně zmíněné, totiž na ty z věřících židů, kteří i po roce 49 n. l. v rozporu s dohodou z Jeruzaléma vynucovali obřizku a dodržování celého Mojžíšova zákona na křesťanech z pohanů.

Ale i tehdy se nad některými Pavlovými slovy musíme pozastavit.

Jeruzalémský výnos – jeho místní omezení

Konec 15. a začátek 16. kapitoly Skutků nám také umožňuje poslední podrobnější pohled na Jeruzalémský výnos, a tento pohled bude zároveň dalším bodem pro potvrzení názoru, že tato dohoda měla celkově omezenou platnost.

Jak jsem výše uvedl, při posuzování platnosti dohody z Jeruzaléma jsou brána v úvahu dvě hlediska, a sice zda jeho tvůrci měli na mysli univerzální hodnoty nebo dílčí pravidla, která byla zcela konkrétní pro danou dobu a situaci. Zmínil jsem se zároveň o tom, že většina badatelů se přiklání k tomu, že se jedná o pravidla daná konkrétní historickou situací. Skutky 15:41 až 16:4 jsou dalším důvodem pro příklon k tomu, že výnos byl časově a lokálně vymezenou dohodou.

Nejprve si můžeme připomenout, že důvodem k setkání v Jeruzalémě byla Pavlovo kázání v Kilíkii v době po jeho obrácení (Sk 9:30; Gal 1:21), potom Barnabášova a Pavlova činnost v syrské Antiochii a nakonec jejich společná služba v jižní Galácii. Ve všech těchto oblastech se k víře v Krista obrátila řada pohanů a z jejich konverze se vyvinula palčivá otázka obřizky a dodržování Mojžíšova zákona.

Povšimněme si tedy, že problém byl místního charakteru. Autoři výnosu si toho byli vědomi, a svůj dopis proto adresovali výlučně „bratrům v [syrské] Antiochii, Sýrii a Kilíkii,“ (Skutky 15:23).

Lukáš dále upřesňuje, že výnos byl čten v (syrské) Antiochii (Sk 15:31) a že Pavel a Síla měli výnos u sebe, když cestovali Sýrií a Kilíkií a jižní Galácii, kde „předávali k zachování výnosy, o nichž rozhodli apoštolové a starší muži v Jeruzalémě,“ – Skutky 15:41; 16:1, 2, 4. Důsledkem práce s výnosem v těchto územích bylo, že „sbory se tedy opravdu upevňovaly ve víře den ze dne a početně vzrůstaly,“ – Skutky 16:5. Nikde jinde ve Skutcích již nečteme, že by výnos byl uplatněn na jiném místě, než v těch, které jsou vyjmenovány mezi verši 15:41 a 16:4, a to je také pochopitelné, protože právě situace v těchto místech byla důvodem pro jeho napsání.

To neznamená, že by zásady uvedené ve výnosu přestaly platit. Naopak, dohoda byla učiněna proto, aby všude, kde v budoucnosti bude docházet k soužití mezi křesťany ze židů a křesťany z pohanů, bylo zřejmé, jak postupovat pro zachování jednoty. To je možné odvodit i ze situace, která v Jeruzalémě nastala o 7 let později (kolem roku 56 n. l.), během níž se představitelé jeruzalémského sboru na dohodu znovu odvolávají a docela dobře mohou mít na mysli její nedostatečné plnění ve sborech v Evropě a v Malé Asii. – Skutky 21:25. Ale spor, na jehož základě bylo třeba vůbec zásady vydat, se týkal konkrétních území, tedy Kilíkie, Sýrie a Antiochie a území, které bylo činností Antiochie nejvíce zasaženo, jižní Galacie. Jakmile zde byly zásady z výnosu uvedeny v život, výnos splnil svůj bezprostřední účel a nadále měl již sloužit jenom jako vodítko.

Jeruzalémský výnos – jeho časové omezení

Lze ovšem také argumentovat tím, že mezi sbory v 1. století bylo běžné, aby si dopisy mezi sebou vyměňovaly, a že v proudu času adresátem ve skutečnosti byla celá řada sborů (Kol 4:16). To je jistě pravda. Nicméně, v případě Jeruzalémského výnosu k takovému budoucímu sdílení s největší pravděpodobností nedošlo a výnos se nikdy nedostal na oběžnou mezisborovou dráhu. K takovému závěru vede i vlastní problematická povaha dosaženého kompromisu, která již v samotné Antiochii ukázala svoji nedostatečnost. Kromě toho v pojednání o Pavlovi a jeho uplatňování jednotlivých bodů uvidíme, že Pavel tam, kde mohl, nařízení výnosu pro své konvertity nerespektoval – někteří komentátoři se dokonce domnívají, že o něm ani nevěděli!, protože jinak by nemohl vydávat písemné pokyny, které i při zohlednění zásady z 1. Korint'ánům 9:22 nelze vysvětlit jinak, než ve zřejmém protikladu vůči dokumentu z roku 49 n. l.

Lukáš, milovaný lékař a křesťanský historik

Teprve 16. kapitola Skutků nám také poskytuje informaci o tom, jak Lukáš mohl získat podklady pro svoje vyprávění o rozmachu „křesťanství“, v 1. století našeho letopočtu, a tím také vysvětluje, proč někdy nacházíme rozdíly mezi vyprávěním Pavla v jeho dopisech a Lukášovým popisem té samé události nebo období.

Zdá se totiž, že Lukáš, ačkoli s Pavlem strávil řadu let, nebyl očitým svědkem mnoha událostí. Toto hodnocení vyplývá z toho, když si povšimneme, že osobně se do děje Skutků zapojuje pouze v těchto pasážích: Skutky 16:10-17; 20:5-21:18 a 27:1-28:16. Na základě těchto textů můžeme, vzhledem k Lukášově osobní přítomnosti na popisovaných událostech, následně volně rekonstruovat, že:

Lukáš do děje Skutků vstupuje až v jejich druhé polovině, těsně před plavbou Pavla do Evropy, v přístavu v Troadě, kde podle desátého verše v 16 kapitole sám sebe poprvé zahrnuje do vyprávění – *my* „jsme se snažili vydat do Makedonie,..“ Ve Filipech je svědkem křtu prvního nežidovského následovníka Krista na evropské půdě, kterým, mimochodem, byla žena – Lýdie, prodavačka purpuru z města Thyatiry. Lukáš je rovněž svědkem toho, jak Pavel vyhnal démona věštby ze služebné, jejíž majitelé jeho a Sílas kvůli tomu uvrhli do vězení, jejich zázračného osvobození, a křtu žalářníka a jeho domácnosti. Zatímco Pavel a jeho společníci odcházejí do Tesaloniky, Lukáš opouští děj Skutků ve Filipech. Asi po šesti letech se v tomto městě opět připojuje k Pavlovi (Sk 20:6), aby jej přes Milet doprovodil k Jakubovi do Jeruzaléma (ačkoli je možné, že se s Pavlem v Miletu nezdržel, a nebyl ani očitým svědkem jeho setkání se staršími z Efezu– v takovém případě je posledním osobním veršem v této části vyprávění Skutky 20:15 – srovnej Sk 20:38: „doprovodili *ho* tedy k lodi,..“ nikoli „doprovodili *nás* k lodi,..“). V každém případě ve Skutcích 21:8 je již s Pavlem u evangelisty Filipa v Césareji, a rovněž Pavla doprovází k Jakubovi a starším do Jeruzaléma (Sk 21:18), kde se od něj ale na dva roky odděluje (a není tak přímým svědkem událostí v tomto městě). V roce 56 n. l. se pak k Pavlovi znovu připojuje v Césareji, odkud jej doprovází do Říma, kde podle 16. verše Pavla definitivně ve vyprávění Skutků opouští.

Tak se Lukáš při popisu mnohdy musel spoléhat buď na paměť jiných Pavlových spolupracovníků, například Jana Marka pro příběh o Petrově zázračném vysvobození (Sk 12:12) nebo evangelisty Filipa pro události popsané ve Skutcích 6 a 8 (srovnej Skutky 21:8)

nebo na paměť celé řady dalších svědků. Z nutnosti spolehnout se na druhé a z dlouhých období své nepřítomnosti na Pavlových cestách vyplývají některé otázky, na něž není lehké dát odpověď. Za všechny je možné se zmínit o dvou z nich: Jak je možné, že Lukáš neví nic o Pavlových dopisech? A jak Lukáš mohl přesně zachytit Pavlova slova, když mnoha jeho slavným proslavím vůbec nebyl přítomen? Věnujme se nejprve prvnímu bodu.

Věděl Lukáš o Pavlových autentických dopisech?

Jednou z největších zvláštností Skutků je to, že zcela mlčí o dopisech, které Pavel napsal do sborů, jejichž založení Skutky popisují.

Je přitom pravda, že Skutky nejsou (podrobnou) Pavlovou autobiografií a že během dlouhých časových úseků Pavel a Lukáš nebyli spolu, zejména v oněch asi šesti letech, kdy Lukáš (snad celou dobu?) zůstal ve Filipech, a kdy Pavel napsal Tesaloničanům, Galat'ánům, Římanům, Filipánům Filemonovi a oba dopisy Korint'ánům. Nicméně, je obtížné si představit, že Pavel Lukášovi během mnoha důvěrných chvil, které spolu *potom* strávili, o této své činnosti neřekl. Téměř neuvěřitelné je to zvláště v případě dopisu do Filip, a to bez ohledu na to, jakou teorii doby a místa napsání zastáváme. Jestliže se domníváme, že Pavel Filipánům napsal během svého tříletého pobytu v Efezu, pak se Lukáš teoreticky měl nacházet ve Filipech, když tam dopis dorazil, nebo se jistě mohl seznámit s dopisem na konci šesti let, kdy na Pavla ve Filipech určitě čekal. Nic se nezmění, pokud zastáváme teorii, že Lukáš zůstal s Pavlem v Římě a dopis Filipánům byl napsán až odtud a až kolem roku 61 n. l. V obou případech je zarážející, že by Lukáš o dopisu nevěděl.

Není to přitom jenom akademická debata, a to z toho důvodu, že Pavlovy dopisy působí dojmem, že Pavel nic nevěděl o kompaktátech z Jeruzaléma, jinak by je nebral na tak lehkou váhu a tak vehementně se nezastával toho, že Zákon nic neznamená, pokud naše svědomí dosvědčuje opak.

Lukáš a slavné proslovy jeho hrdinů

Druhou nevyřešenou oblastí jsou mnohé proslovy v knize Skutků.

Lukáš velmi zvyšuje dramatickost určitých situací tím, že ve svém vyprávění používá přímé řeči. Ve skutečnosti, 25 až 30 procent, obvykle se udává asi jedna třetina z celého textu Skutků, jsou slavné proslovy Lukášových hrdinů, především Petra a Pavla, a nezapomenutelná jsou rovněž slova Štěpána nebo Jakuba.

Nicméně, faktem je a zůstává, že Lukáš nebyl přítomen u naprosté většiny situací, které nám zprostředkuje v přímé řeči. Tato skutečnost je tak očividná, že žádný z předních konzervativních (o liberálních nemluvě) komentátorů nepovažuje tyto proslovy za autentické, ale za Lukášem stvořené (Brown 318, Dunn xvii-xix, Stott 297), přičemž se ztotožňují také v tom, že podstatná část rané křesťanské teologie, a mnohé historické údaje, jsou obsaženy právě v těchto proslovech.

Jak tedy máme k těmto pasážím přistupovat?

Jak Brown, tak Dunn se přiklánějí k názoru, že Lukáš pracoval v rámci tradiční dějepisné praxe, která se velmi odlišuje od dnešního přístupu. Podle tehdejších (a staletí předtím) převládajících norem platilo, že historik (s větší či menší přesností) nejenom uvedl výroky, které daná osoba řekla, ale i to, co on si myslí, že řečník při takové příležitosti mohl pronést.

Do protikladu se přitom dávají dva významní řečtí historikové, písíci v tomto rámci, Herodotos (484-425 př. n. l.), jehož údaje se mnohdy zdají problematické, a Thukydidés (460-395 př. n. l.), který má pověst dějepisce, který se usilovně držel faktů.

Lukáš má bezpochyby pověst velmi přesného historika, nicméně i on pracoval v rámci tehdejších konvencí, které Thukydidés v „Dějínách války Peloponéské,“ vyjádřil takto:

Vzhledem k proslovům, proneseným před válkou nebo v jejím průběhu, bylo velmi náročné, jak pro mě, tak pro ostatní, kteří mně obsah těchto proslovů zprostředkovali, abychom si přesně vybavili pronesená slova. Vložil jsem tedy do úst každého řečníka výrazy, o kterých jsem si myslel, že by je v dané situaci použil, a vyjádřil jsem je tak, jak jsem se domníval, že by to učinil on. Přitom jsem velmi usiloval o to, abych v obecné rovině vyjádřil, co zřejmě bylo při té které příležitosti konkrétně řečeno. (Dunn, xviii)

Z tohoto důvodu rovněž John Stott (1921), britský anglikánský duchovní pokládaný za zakladatele a vůdce světového hnutí evangelikálních křesťanů (srovnej David Brooks v New York Times z listopadu 2004: „Kdyby evangelikálové volili papeže, pravděpodobně by zvolili Stotta) jasně vyjadřuje, že dnes si snad již nikdo nemyslí, že by proslovy ve Skutcích byly doslovným přepisem toho, co vše bylo při dané příležitosti řečeno, a jako jeden z důvodů uvádí, že například Petrovo kázání o letnicích 33, tak jak jej zaznamenává Lukáš, by trvalo asi pouhé tři minuty (Stott, 297).

Při studiu (a nemusí být nijak podrobné) proslovů ve Skutcích také pozorujeme, že ačkoli je pronášejí různí lidé, všechny nesou jeden a tentýž styl, který je „Lukášův a zase Lukášův,“ (Dunn xviii).

Toto poznání a vědomí je pro konzervativního čtenáře Bible mincí, která má své dvě pověstné strany. V jednom ohledu může zažít zklamání, protože až do této chvíle bral všechny proslovy jako autentické výroky Štěpána, Petra, Pavla a dalších a spojoval je s inspirací Bible. Nemusí však být svým přesnějším poznáním nijak zneklidněn: stále platí, že Lukáš byl u řady událostí přítomen (například lámání chleba v Troadě a Eutychovu vzkříšení), s mnoha očitými svědky mluvil a rovněž bedlivě studoval celou řadu písemných podkladů (Lukáš 1:2 a 3 platí i pro knihu Skutků). A zásadním faktorem je celkové působení Svatého Ducha při vedení autorů jednotlivých knih kánonu – nelze ani na minutu pochybovat, že pokud Svatý Duch usoudil, že Lukáš naprosto přesně a doslova zachytí určité výroky hlavních postav svého vyprávění, že se tak stalo.

Je ovšem také pravda, že pokud je teologie Skutků, tedy teologie nejranějších křesťanských prohlášení a učení, ve značné míře vyjádřena v proslovech Lukášových hlavních postav, a pokud platí, že tyto proslovy musíme nemalým dílem vnímat jako výraz Lukášova tvůrčího úsilí (byť ovlivňovaného Svatým Duchem), pak také platí, že zde máme zachycenu teologii, která je odrazem Lukášova vlastního přístupu k závažným otázkám jeho doby a že z tohoto vymezení na ni také musíme nahlížet.

Obdobné platí i pro Lukášův pohled na některé historické události. Za zřejmý příklad konkrétního spolupůsobení a vzájemného ovlivňování jeho teologického a historického přístupu můžeme uvést jmenování „starších,“ ve sborech v jižní Galácii a v Efezu, kde je patrná snaha integrovat původní činnost Pavla a vznik a organizační uspořádání jeho církví do doby daleko pozdější. – Skutky 14:23; 20:17; sr. 1. Kor 1:11; 16:19.

Jednou z Lukášových historicko-teologických priorit byla také snaha neustále vyzdvihovat kontinuitu nově vznikajícího Ježíšova hnutí s původním vyvoleným národem Izraele, to jest kontinuitu mezi židovsko-křesťanskými a pohansko-křesťanskými ekléziemi, vzniklými jako důsledek Pavlova způsobu kázání, jímž vždy bylo pořadí synagóga nejdříve, národy posléze.

Ačkoli na Lukášovy Skutky apoštolů musíme nahlížet v těchto širších souvislostech, nijak to nezmenšuje naši důvěru k jeho dílu ani náš obdiv k autorovi samotnému. Ba právě naopak. Inspirace Skutků a osobnost Lukáše, našeho milovaného lékaře, jsou pro nás skutečností, kterou s důvěrou přijímáme.

Literatura:

Stott, John, *Through the Bible Through the Year*, 2006, Baker Books

Meeks, Wayne, *The First Urban Christians*, 2003, Yale University Press

Dunn, James, *The Acts of the Apostles*, 1996, Epworth Press

Brown, Raymond, *An Introduction to the New Testament*, 1996, Doubleday

Banks, Robert, *Paul's Idea of Community*, 1994, Hendrickson Publishers, LLC

J. D. Douglas, *New Bible Dictionary*, 1991, Intersity Press

The King James Study Bible, 1988, Liberty University

Insight on the Scriptures, 1988, WTBS, New York

Nelson's NKJV Study Bible, 1982 Edition

Bruce, F.F., *New Testament History*, 1969, Doubleday, 1980 ed.

Schaff, Philip, *History of the Christian Church*, 1882, Eerdmans Publishing, 1978 ed.

KAPITOLA X.

Pavlova služba v oblasti Egejského moře

Pavlova služba v oblasti Egejského moře, Brownem označená jako „nejplodnější období jeho života,, a Dunnem, jako „ústřední období jeho misionářské činnosti,, se odehrávala během šesti let, od roku 50 n. l. do roku 56 n. l.. Začala doručením výnosu z Jeruzaléma do sborů v Sýrii a Kilíkii (Skutky 15:41-16:5) a de facto také skončila v Jeruzalémě (Sk 24), ačkoli k ní volně můžeme připočítat i Pavlovo svědectví (v letech 56-58 n. l.) před vrcholy moci v této oblasti: římskými guvernéry Felixem a Festem a posledním židovským králem, Herodem Agrippou II. Z mnoha témat, které je možné z doby tak nabitě událostmi vybrat, jsem se zaměřil na vývoj a vztahy mezi souběžně vznikajícími židovsko-křesťanskými a pohansko-křesťanskými ekléziemi, vzniklými jako důsledky Pavlova způsobu kázání, jímž vždy bylo pořadí synagóga nejdříve, národy posléze, a na Pavla a jeho přístup k Mojžíšovu zákonu.

(1) Synagóga nejdříve, národy posléze

Ve světle Pavlova pověření kázat lidem z národů (Skutky 9:15; 13:46,47; Gal 2:7; Řím 11:13) nás musí vést k zamyšlení, že Pavel nikdy nešel k národům, aniž by předtím v daném místě oslovil židovské krajany a byl jimi pronásledován. Vždy to bylo stejné: Pavel dorazil do města, kázal v synagóze, židé jej buď přímo pronásledovali nebo pronásledování vyvolali a Pavel odešel, často v tom samém městě, kázat pohanům. Znovu a znovu, v každém místě, lhostejno zda před rokem 49 n. l. v jižní Galácii nebo od roku 50 do roku 56 n. l. v oblasti Egejského moře, Pavel, ačkoli věděl, že mu to může přinést jediné problémy (Sk 17:5; 18:5, 6; 19:9), nevyhnutelně vždy začínal v synagóze, a pokud v místě nebyla, hledal veřejné místo, kde se snad židé mohli shromažďovat k modlitbě, jako tomu bylo ve Filipech. – Skutky 16:13; 17:1-3; 10; 18:4; 19:8.

Není tak obtížné rozpoznat základní důvody Pavlova jednání. Ať již to bylo proto, že si uvědomoval původní povolání židovského národa (Řím 11:1) a spoléhal se přitom na to, že „ostatek,, z nich bude pozitivně reagovat (Řím 11:4, 5), nebo proto, že cítil nutnost být „čistý od krve všech lidí,, (Sk 18:6; 20:26), nebo proto, že jej s nimi spojovalo hluboké pouto, na jehož společném základě mohl rozvinout biblický rozhovor v jejich rodném jazyce (Sk 22:2,3; 23:6-9), Pavla vždy zpočátku nacházíme obklopeného židy.

Je také možné, že Lukáš nás takto schématicky seznamuje se svým teologickým zaměřením, jehož jedním z ústředních bodů bylo vyzdvižení provázanosti mezi náboženstvím Mojžíše a Ježíše a výslednicí sice nesnadná – ale přeci jenom – koexistence obou komunit v rámci židovského systému věcí. Podívejme se proto zpět do jednotlivých měst a sledujme, zda se tento předpoklad potvrdí. V následujících odstavcích budeme danou premisu sledovat vždy ze dvou hledisek: z hlediska vzájemného poměru křesťanů ze židů a křesťanů z pohanů v nově vzniklé eklézii (nově vzniklých ekléziích v případě, že se evidentně jednalo o větší množství), a z hlediska oddělení se této eklézie (eklézií) od synagogálního systému.

Eklézii v této souvislosti definuji jako *he kat oikon ekklesia* plus jméno dotyčného, tedy v běžném překladu jako *shromáždění/sbor/církev scházející se v domě/domácnosti toho kterého muže nebo té které ženy* (Meeks, 75). Jedná se přitom o skupinu několika desítek následovníků Krista, v počtu obvykle ne větším než 30 osob. Ačkoli může pojem „eklézie,, znít nezvykle, budu jej v této části důsledně používat, a to především proto, že všechna

ostatní slova, která běžně používáme, ať již „sbor„ nebo „církev„, v naší mysli nezbytně vyvolávají asociace, které jsou skutečnosti prvního století velmi vzdálené.

Filippy, Tesalonika, Atény

Ve Filippech, italské legionářské kolonii, bylo židů minimálně (důvodem mohlo být to, že Filippy nebyly obchodním, ale agrárním střediskem, Meeks, 43), a nedosahovali ani počtu deseti mužů (od 13 let výše), aby zde mohli založit synagógu. Lýdie sama nebyla židovka (Sk 16:14), a proto nejspíše nebyli židé ani lidé v její domácnosti, a stejně tomu bylo i v případě žalářníka a jeho domácnosti (Sk 16:33). Je tak pozoruhodné, že Pavlův nejmilejší, nejštědřejší a nejvěrnější sbor, a vůbec první evropský sbor, byl převážně tvořen křesťany z národů. – Skutky 1:5; 4:1; 14-16. Spolu s Efezem to také bylo jediné místo, kde Pavel nebyl pronásledován židy, ale pohany, přičemž důvodem nebylo náboženství, ale peníze. – Sk 16:16-24; 19:23-41. A třebaže i tady Pavel v dopise musí upozorňovat na nebezpečí ze strany zastánců obřízky, věnuje problému málo místa a nezdá se, že by ve Filippech byl v tomto ohledu výraznější problém. – Filipánům 3:2.

Z hlediska oddělení se nově vzniklé eklézie od židovského systému je patrné, že se tato eklézie v důsledku neexistence synagógy ve Filippech neměla od čeho oddělit, byla od svého počátku samostatným sborem křesťanů z národů, prvním samostatným křesťanským dítětem (sr. 1. Kor 4:15) Pavlova apoštolátu pro národy. – Gal 2:8. Možná i proto se dá o dopise Filipánům napsat, že „dýchá láskou„ (Hlubší pochopení, 631, angl.).

V Tesalonice byla silná židovská komunita, která se scházela v místní synagóze, kde také Pavel o sabatech kázal tři týdny za sebou. Když Lukáš popisuje reakci jeho posluchačů, upozorňuje nás na to, že „někteří„ ze židů se stali Kristovými následovníky (v. 4). „Někteří„ navozuje dojem malého množství, což Lukáš potvrzuje, když tento počet v tom samém verši dává do kontrastu s „velkým množstvím Řeků, kteří uctívali Boha, a zároveň upřesňuje, že mezi nimi bylo „nemálo předních žen„.

Z hlediska oddělení se nové eklézie můžeme proto usoudit, že v Tesalonice vznikla jedna nebo více domácích církví, že křesťané z pohanů v tomto městě byli v převaze nad křesťany ze židů a že mezi věřícími zde ženy hrály důležitou úlohu. Jedna z domácích církví, eklézií, zřejmě byla v domě Jásona (v. 5), který se spolu s dalšími bratry také stal předmětem židovského pronásledování, na kterém se kromě nich podílel i jimi podněcený pohanský dav. – Skutky 17:1-9; 1. Tes 2:13-16.

Pavel i Sílās se v noci a během následujícího dne nebo dvou přesunuli do Beroje (z Tesaloniky to bylo asi 100 km), kde navzdory předcházející zkušenosti opět vešli do synagógy, a protože místní židé zde „smýšleli ušlechtileji než tamti v Tesalonice„, „mnozí z nich se stali věřícími„, a spolu s nimi „i nemálo vážených řeckých žen a mužů„, (Sk 17:12). V Beroji tak vznikla jedna nebo více domácích církví, eklézií, kde křesťané ze židů a křesťané z pohanů mohli být ve vzájemné rovnováze.

Do jaké míry zde došlo k rozchodu s tradičním uspořádáním nemůžeme posoudit. Davové pronásledování pohany, vyvolané židy z Tesaloniky, kteří kvůli tomu vážili cestu dlouhou kolem sta kilometrů, mohlo vést k oddělení křesťanské skupiny, ale ne nutně, protože se zdá, že bylo především zaměřeno na Pavla (Timoteus i Sílās zůstali v Beroji, možná i několik týdnů, sr. Sk 17:14 a Sk 18:4, 5), který před ním unikl do Atén.

V Aténách Pavel neomylně směřoval nejprve do synagógy (Sk 17:17a), ale dominantní je zde jeho aktivita zaměřená na lidi z národů, ať již na městském tržišti nebo na Areopágu. Z Pavlovy činnosti mohly v Aténách vzniknout eklézie skládající se z křesťanů z pohanů, scházející se v domácnostech soudce Dionýse a zámožné Damaris. Lukáš se nezmiňuje o tom, že by Pavlovo přesvědčování v synagóze mělo nějaký úspěch, a na tomto základě lze říci, že aténské eklézie, podobně jako domácí církve (církve) ve Filippech, vytvářely samostatné křesťanské jednotky. – Skutky 17:34. Je ale docela možné, že v Aténách evangelium vůbec nezapustilo kořeny a že „Dionýsos ..., Damaris a jiní kromě nich,, zůstali osamoceni, splynuli se synagógou a nevytvořili samostatnou křesťanskou eklézii. Až na nic neříkající poznámku v 1. Tes 3:1 se Atény z Nového zákona zcela vytrácejí (ve Skutcích 18:1 je o nich poslední zmínka) a Štěpán z Korintu je navíc Pavlem označen jako „první ovoce v Achaji,, (1. Kor 16:5).

Další dvě města, Korint a Efez, byla ohnisky Pavlovy činnosti v Achaji (Řecku) a Malé Asii. Na jejich příkladu nejlépe uvidíme, jaký složitý vztah panoval mezi nově vznikajícími Pavlovými církvemi a jejich židovskými mateřskými organizacemi, synagógami.

Korint

Lukášova zpráva ve Skutcích 18:1-18 a dva Pavlovy dopisy Korint'ánům jsou nejpodrobnější zprávou o založení a růstu křesťanské eklézie, kterou máme k dispozici.

Pavel v Korintu nejprve postupoval podle svého zaběhnutého scénáře, a „každý sabat přednášel v synagóze a přesvědčoval židy a Řeky,, („Řeky,, znamená všechny pravidelné účastníky sabatních shromáždění z různých národností, kteří se „báli pravého Boha,, samozřejmě včetně lidí řecké národnosti,). – Skutky 18:4. Na rozdíl od ostatních měst v Korintu nedochází k fyzickému pronásledování Pavla a jeho společníků; židé se pouze „staví proti a mluví utrhačně“. Přesto se obě strany nemohou domluvit, a Pavlova reakce přichází jak v rámci slov, tak v rámci činu. Verbálně Pavel pronáší druhé oficiální odmítnutí židů (první bylo ve Skutcích 13:46, a třetí bude ve Skutcích 28:25-28), které Lukáš zachycuje ve verši 6: „Když se však dále stavěli proti a mluvili utrhačně, vytrásl své oděvy a řekl jim: „Ať přijde vaše krev na vaši vlastní hlavu. Já jsem čistý. Od nynějška chci jít k lidem z národů,,.

Toto verbální prohlášení je ale, opět na rozdíl od všech předcházejících situací, následováno konkrétním přesunem Pavla do sousední budovy. Ta patří Božímu ctiteli, to jest původně pohanskému návštěvníkovi synagógy, nyní ale již křesťanskému učedníkovi, Titiovi Justovi.

Podstatné, zásadní a rozhodující je, že Pavel a Justus neodcházejí sami, ale spolu s nimi odchází i „Krispus, předsedající úředník synagógy, který se stal věřícím v Pána, a celá jeho domácnost a „mnozí z Korint'ánů [kteří dříve byli součástí synagógy, židé i „lidé bojící se pravého Boha,,] kteří slyšeli, uvěřili a byli pokřtěni,,. Ve skutečnosti dochází ke zcela revoluční události, dochází k tomu, že se ze židovského shromáždění odděluje jeho značná část, která vytváří novou křesťanskou eklézii!, kde jedním z křtitelů je kdysi Saul, nyní apoštol pro národy, Pavel z Tarsu. – Skutky 18:6-8; 1. Kor 1:14.

Lukáš nás přitom nenechává na pochybách, že vznik první křesťanské eklézie, která se přímo oddělila od ušlechtilého kmene židovského olivovníku a začala růst zcela samostatně na vinné révě Kristova těla, byl schválen Bohem:

Pán nadto v noci řekl Pavlovi skrze vidění: Neměj strach, ale dále mluv a nemlč, protože jsem s tebou a nikdo tě nenapadne, aby ti uškodil; mám totiž v tomto městě mnoho lidí. – Skutky 18:9-10.

A na potvrzení slov Pána je opět porušeno zaběhnuté schéma, podle kterého by nyní Pavel měl být kamenován nebo přinejmenším z Korintu vyhnán pod pohrůzkou smrti.

Jak ale čteme: „Zůstal tam tedy rok a šest měsíců a vyučoval mezi nimi Boží slovo,„ – Skutky 18:11. A protože mu Bůh řekl, že má „mnoho lidí ve městě,„ Korintu, dá se rozumně předpokládat, že noví následovníci Krista přicházeli jak ze židů, tak z lidí z národů, a že eklézie v Korintu byla smíšenou církví, tvořenou věřícími ze židů i z národů. Tento počáteční předpoklad potvrzují i pozdější dopisy Pavla do Korintu, protože v nich na mnoha místech Pavel řeší otázky a problémy, které vznikají právě ve smíšené eklézii, to jest v eklézii, kde spolu bok po boku ve vyrovnaném počtu žijí a slouží jak křesťané ze židů, tak křesťané z národů. – 1. Korintánům 8-10.

Když židé v Korintu nemohli ani zabránit odchodu svých členů do nové eklézie, ani použít zákulisní taktiku (Sk 13:50; 14:5), ani popudit dav či sami se stát pronásledovateli (Sk 14:19; 17:5, 13), chopili se poslední možnosti, která jim ještě zbývala: zabránit ztrátám podáním žaloby u vládní moci tvrzením, že Pavel „přemlouvá lidi, aby uctívali Boha v rozporu se zákonem,„ – Skutky 18:12,13, EP.

Je těžké určit, zda židé měli na mysli rozpor s římským zákonem (a tak chtěli použít stejnou taktiku, která vedla k odsouzení Ježíše), nebo si stěžovali, že Pavel a jeho žáci porušují židovský zákon. Velmi důležité ale bylo rozhodnutí státní moci, která prostřednictvím prokonzula Galia (bratra Neronova učitele Seneky) rozhodla, že se jedná o vnitřní spor v rámci židovské komunity: „Poněvadž se to však týká sporů o slova či nějaká jména a váš vlastní zákon, vyříd'te si to sami mezi sebou. – Skutky 18:14-16.

Což poražení židé také udělali, a to „po svém,„: „Tu se všichni chopili představeného synagógy, Sosthena, a bili ho přímo před zraky soudce; ale Galio tomu nevěnoval pozornost. – Skutky 18:17, EP.

S notnou dávkou černého humoru se dá říci, že to neměli, protože tak ztratili druhého předsedajícího úředníka synagógy během roku a půl, protože i Sosthenes reagoval „po svém,„ a stal se dalším korintským křesťanem. – 1. Kor 1:1.

Dunn (245) rozhodnutí prokonzula Galia, nejvyšší autority v Achaji, přikládá značný význam. Vidí v něm precedent s dalekosáhlými důsledky, které shrnuje do dvou bodů:

(1) Z hlediska právního a politického došlo k tomu, že rané křesťanské církve byly osvobozeny od zásahů státní moci a byly tímto rozhodnutím zahrnuty do ochrany, které se podle římského práva těšilo starobylé židovské náboženství. (2) Z hlediska společenského a teologického byly nové eklézie uznány jako součást diasporálního židovstva. Rodící se křesťanství tak ještě nebylo vnímáno jako dítě odcizené svému rodiči, ale naopak, jako stále integrální součást širokého spektra židovského náboženství.

Ať již to byla jednoznačná skutečnost, nebo si náš milovaný lékař Lukáš přál, abychom tomu tak rozuměli, a celou situaci nám podal ze svého teologického náhledu, my dnes na základě jeho zprávy nemůžeme jinak, než uznat, že podle ní dny samostatného křesťanství byly ještě několik desítek let daleko – a to dokonce i v případě jedné z nejprogressivnějších a křesťansky nejplodnějších oblastí.

Pavel se po vítězství v Korintu ještě nějakou dobu ve městě zdržel, ale pak se vydal přes Efez, Césareu a Jeruzalém na usmiřovací pouť do Antiochie. (Skutky 18:18-22; shromážděním ve výrazu „pozdravil sbor„ se obecně chápe sbor v Jeruzalémě; viz např. Sk 18:22 v překladu Nové smlouvy). Jaký byl výsledek v Antiochii nevíme, protože Lukáš je zde velmi lakonický, a s ohledem na 21. kapitulu Skutků se můžeme dohadovat, že Pavel se v Jeruzalémě spíše pohyboval v noci než ve dne, protože Lukáš neuvádí, že by se ho zde někdo během jeho pobytu snažil zabít.

Spíše si proto povšimněme Skutků 18:19, kde vidíme Pavla, jak v synagóze rozmlouvá se židy, a zde ho také po tajuplném intermezzu v Antiochii a Jeruzalémě opět v Lukášově vyprávění nacházíme, a to ve Skutcích 19:8. Znamená to sice dlouhý, nicméně praktický skok přes dvě epizody zachycené mezi Skutky 18:23 až 19:7, rovnou k našemu bezprostřednímu námětu, kterým je prolínání synagógy a nově se tvořících eklézií.

Efez

Pavel se do synagógy v Efezu vrátil buď ještě v tom samém roce, kdy ji navštívil poprvé, a to ke konci roku 52 n. l. nebo na začátku roku 53 n. l. Lukáš přitom zaznamenává, že Pavel „vstoupil do synagógy a tři měsíce mluvil se smelostí, přednášel a přesvědčivě hovořil o Božím království„ – Skutky 19:8.

Tři měsíce je značně dlouhá doba, která nám ukazuje, že Pavel našel zaujaté posluchače mezi převážnou částí svého publika. Všimáme si, že Lukáš nás na tuto situaci připravoval dlouho dopředu, protože z jeho popisu prvního setkání Pavla se židy v Efezu vyplývá, že již tehdy mezi Pavlem a mnohými členy synagógy vznikl přátelský vztah. – Skutky 18:19-21. Tato domněnka je dále potvrzena tím, že (obdobně jako v Korintu) ani v Efezu nedochází k hrubému pronásledování ze strany židů, a rovněž tím, že se pouze *někteří* z nich zatvrzovali, nevěřili a před *množstvím* urážlivě mluvili o té *Cestě*„ – Skutky 18:9a. Pavel na urážlivé jednání *některých* reagoval tím, že odešel, ale přitom s sebou odvedl řadu učedníků, evidentně z onoho *množství* lidí, kteří se na urážlivých řečech nepodíleli, ba naopak, Pavla již dávno „prosili, aby zůstal na delší dobu„ (Sk 18:21).

Podle biblického textu to bylo takto: Pavel „se od nich vzdálil, oddělil od nich učedníky a denně přednášel v posluhárně Tyrannovy školy„ – Skutky 19:9b.

Tak v Efezu dochází k vystupňování převratné události, která se odehrála v Korintu. Z události v Korintu vyplývá, že Pavla následovala řada lidí ze synagógy, ale v Efezu je Pavel již aktivně *odděluje* a vytváří z nich křesťanskou eklézii. Zda Tyrannos byl věřící učedník, který pro nové společenství dal k dispozici svůj dům (a tak u něho vznikla domácí církev), nebo zda Pavel pouze jeho posluhárnu pronajímal jako přednáškový sál, ze zprávy nevyplývá.

V Efezu ale, a to je pozoruhodné, nedochází k otevřenému nepřátelství mezi židy a novou eklézií; spíše než o *konfrontaci* se jedná o *koexistenci* obou skupin, které jsou nadále okolním světem vnímány sice jako odlišné, ale stále ne jako dvě odlišná náboženství.

Nejprve si povšimněme, jak Lukáš obě skupiny od sebe začíná oddělovat, a to tak, že zavádí do té doby ve své práci nepoužívaný termín. Půdu si pro něj připravuje již v Korintu, ve Skutcích 18:25, 26, kde nás seznamuje s Apollem, který sice „byl poučován o Jehovově *cestě*„, ale Akvila a Priscila jej berou k sobě do eklézie v jejich domě, aby mu tady „Boží *cestu* přesněji objasnili„. Potom, v Efezu, základním důvodem oddělení se Pavla a jeho

učedníků je to, že někteří židé v synagóze „urážlivě mluvili o té *Cestě*„, a ještě později v celém městě „vzniklo nemalé rozrušení kvůli té *Cestě*„. Pečlivou volbou slova, které nás vede zpět k Ježíši a jeho podobenství o úzké a široké *cestě*, Lukáš zřetelně vyjadřuje, že židé i pohané jsou schopni novou a úzkou *Ježíšovu cestu* rozpoznat a vydat se po ní, a to nemůže uniknout pozorovatelům ani z řad židů, ani z řad pohanů, ať již jsou stříbrotepci nebo prokurátory. – Skutky 18:25, 26; 19:9, 23; 22:4; 24:14; 24:22 (sr. též Jan 14:6, ač o řadu desítek let později).

Zmíněná *Cesta* je ale stále v sepětí se židovským náboženstvím, které je její obecně uznávanou kolébkou, z níž milovaný lékař nechce, aby se kdy nějak výrazně oddělila. Proto také, když Lukáš na jednu stranu vyjadřuje, že Demetrios chápe, že „tento Pavel přesvědčil značný zástup a obrátil je k jinému názoru„, musí tím mít na mysli, že Demetrios chápe, že se jedná o jiný zástup, než ten synagogální, se kterým Demetrios a spol. dosud dobře vycházeli (ačkoli židé samozřejmě byli proti modlářství) – totiž „křesťanský zástup„, nebo zástup kandidátů k té *Cestě*, kteří kvůli tomu pálí magické knihy a odmítají kupovat si stříbrné a jiné napodobeniny Artemidina chrámu. – Skutky 19:19; 23-28.

Na druhou stranu, když Lukáš pokračuje ve vyprávění příběhu, nechává padnout do rukou davu křesťany Gaia a Aristarcha a nedovoluje mluvit Pavlovi, který se nabízí k jejich obhajobě. Tu naopak ponechává na židu Alexandrovi s tím důsledkem ovšem, kterého si čtenář má všimnout, že když srocní lidé poznali, že Alexandr „je žid, všichni jako jeden asi po dvě hodiny křičeli: Velká je Artemis Efezanů!„. Jaký závěr máme tedy učinit z toho, že křesťany má hájit žid? Jaký závěr máme učinit z toho, že lidé nebyli schopni rozlišit, že je rozdíl mezi Gaiem a Aristarchem, kteří jsou z té *Cesty*, a židem Alexandrem?

Jinými slovy se tady dozvídáme, že ačkoli je zřejmé, že ta *Cesta* má konkrétní obrysy, které ji odlišují od cesty Zákona, rozdíly nejsou nesmiřitelné, a vůči světu jako takovému se stále jedná o to, že matka i dcera vytvářejí jednu rodinu.

Vzhledem ke složení nové eklézie je zajímavá skutečnost, že Lukáš se vůbec nezmiňuje o tom, že by v synagóze v Efezu byli přítomní „lidé bojící se pravého Boha„, a tak se zdá, že nová eklézie byla zpočátku tvořena dominantně z křesťanů ze židů. Tato situace ale nezůstala dlouho, a to především proto, že po dva (Sk 19:10) nebo dokonce tři roky (Sk 20:31) jak židé, tak Řekové (opět, lidé z různých národů, včetně Řeků) z Efezu i z oblasti Asie „slyšeli Pánovo slovo„, a „jméno Pána Ježíše bylo dál velebeno„, a „mnozí se stávali věřícími„, a „Jehovovo slovo tedy mocně rostlo a získávalo převahu„. – Skutky 19:10, 17, 18, 20. Podle těchto veršů se zdá, že křesťané ze židů a křesťané z pohanů přibývali přibližně stejnou měrou. Rozhodně na nás zpráva z Efezu nepůsobí tak, že by vzniklá eklézie postrádala židovský element. Je proto důvodem k zamyšlení, když si uvědomíme, že dopis Efezanům vyznívá tak, že v době jeho psaní (která je předmětem sporu, stejně jako i autorství dopisu, komu byl napsán a místo psaní) v eklézii v Efezu již byla naprostá většina (možná všichni) křesťany z pohanů. – Efezanům 2:11-19.

V souvislosti se závěrem výše uvedeného odstavce se dostáváme do dalekosáhlé problematiky autorství 13 Pavlových dopisů, z nichž pouze sedm je dnes pokládáno za skutečně autentické, napsané opravdu Pavlem (Římanům, 1. a 2. Korint'ánům, Filipánům, Filemonovi, Galat'ánům a 1. Tesaloničanům). Vzhledem k našemu detailnímu zkoumání Lukášových Skutků bude nyní lépe možné posoudit jeden z důvodů, proč se moderní badatelé v naprosté většině (Brown na straně 621 udává 80%) domnívají, že Pavel dopis Efezanům nenapsal.

Připomenu, že Lukáš vůbec nemluví o křesťanech z pohanů jako zakládajících členech nové eklézie. Všichni zakládající křesťané jsou bývalí členové synagógy a není jich málo. Podle Skutků tak základem sboru museli být křesťané ze židů. A jak jsme viděli, v následujících dvou nebo třech letech se rovnoměrně přidávali věřící jak ze židů, tak z národů. Sbor v Efezu tak v letech následujících krátce po Pavlově odjezdu musel mít rovnoměrně zastoupeny obě skupiny.

Podle tradiční chronologie měl Pavel dopis Efezanům napsat z Říma v letech 60-61 n. l., tedy tři nebo čtyři roky poté, co z Efezu odešel – zde se všichni shodují v tom, že Pavel v Efezu působil v letech 53 až 56 nebo 54 až 57 n. l. Jak potom vysvětlit, že autor dopisu se ani jednou nezmiňuje o židech, a v Efezanům 2:11 mluví o příjemcích dopisu tak, že „dříve byli podle těla lidmi z národů ... nazýváni neobřízka,“ a v Efezanům 2:12 jim říká, že „...byli odcizeni izraelskému státu a cizinci vůči smlouvám slibu,“? Obrázek, který tak dopis Efezanům vytváří, naprosto neodpovídá situaci, kterou Lukáš popisuje ve Skutcích.

Kromě toho je patrné, že Pavel si všude, kde působil, vytvořil úzké osobní vztahy, které zpětně můžeme sledovat ve všech jeho autentických dopisech. A je proto téměř neuvěřitelné, že by po třech letech působení v Efezu nenašel v osobním přátelském dopise do tamního sboru ani jednoho křesťana, jehož by pozdravoval, nebo že by v dopise zcela chyběla osobní vzpomínka na prožitá léta. Navíc, v Efezanům 1:5 pisatel říká: „jakmile jsem *slyšel* o víře, kterou máte v Pána Ježíše ...,“ a o něco později, v Efezanům 3:2, se znovu vyjadřuje tak, „že příjemci měli *slyšet* „o správcovství ..., které mi bylo dáno vzhledem k vám,“ – Pavel ale *byl přítomen* růstu víry Efezanů, a ti zase sami na sobě Pavlovo správcovství dva nebo tři roky den co den zažívali.

Jestliže k výše zmíněnému připočteme skutečnost, že celá řada velmi důležitých a velmi starých rukopisů (Chester Beatty Papyrus, 200 n. l.; Sinajský a Vatikánský kodex, 4. století) nemá v Ef 1:1 slovo „v Efezu,“, nemůžeme se divit, že jak pisatel, tak adresáti dopisu „Efezanům,“ spadají do kategorie nejasných.

(2) Pavel a jeho přístup k Mojžíšovu zákonu

Lukáš ve svém vyprávění o Pavlově životě v knize Skutků celkem třikrát zaznamenává setkání Pavla se vzkříšeným Ježíšem na cestě do Damašku, převratnou událost, která naprosto změnila život Saula z Tarsu a učinila z něj apoštola pro židy a pro národy. Ačkoli byly všechny tři zprávy napsány stejným autorem, Lukášem, nacházíme v nich rozdíly, ze kterých je patrná určitá volnost, se kterou Lukáš psal. Dvě základní skutečnosti se ale v každé zprávě vytrvale opakují, a sice: Pavel se setkal přímo s Ježíšem (Sk 9:4-6; 22:7-10; a 26:14-16) a Ježíš Pavla pověřil, aby kázal dobrou zprávu nejprve židům, a potom národům. – Skutky 9:9:15, 16; 22:15, 18, 21; a 26:16:16-18, 20, 23. Pavel sám shrnul Ježíšovo pověření v řeči, kterou pronesl před posledním židovským králem Herodem Agrippou II. takto:

„A tak jsem se, králi Agrippu, nemohl postavit proti nebeskému vidění, a kázal jsem nejprve obyvatelům Damašku a Jeruzaléma a po celé judské zemi, a pak i pohanům, aby se v pokání obrátili k Bohu, a podle toho žili,“ – Skutky 26:19, EP.

Zatímco ze Skutků 26:20 vyplývá, komu měl Pavel kázat, ze Skutků 26:16 vidíme, že Ježíš Pavlovi rovněž zjevil, co má kázat, a o čem a o *kom* má svědčit: „neboť proto jsem se ti ukázal, abych tě ustanovil *svým* služebníkem a svědkem těch věcí, které jsi viděl, i těch, které ti ještě ukážu,“ (Nová smlouva); („co ti dám vidět ohledně *sebe*,“, NS). Co přesně bylo ‘věcmi’, které Pavel v roce 33 n. l. na cestě do Damašku (nebo během dalších okamžiků, kdy

se dostával do stavu vytržení, sr. 2. Kor 12:1-6) viděl, nám není známo, ale bylo to během těchto mimořádných situací, kdy Ježíš Pavlovi formoval obsah evangelia, které Pavel posléze kázal. A jak jsme již uvedli, toto evangelium se od svého samotného počátku výrazně lišilo od představ jak židů, tak židovských následovníků Krista tím, že za jedinou cestu k záchraně považovalo víru ve vzkříšeného Ježíše Krista. Jak ostatně napsal Pavel do Říma:

„Ze skutků zákona tedy před ním nebude prohlášeno za spravedlivé žádné tělo, neboť prostřednictvím zákona je přesné poznání hříchu. Ale nyní byla Boží spravedlnost učiněna zjevnou *odděleně od zákona*, jak se o tom vydává svědectví v Zákoně a Prorocích, ano, Boží spravedlnost *skrze víru v Ježíše Krista* pro všechny, kteří mají víru. – Římanům 3:20-22.

Je pochopitelné, že židé, kteří vůbec nepřijali Krista, pokládali Pavla za heretika. Ale za pomýleného kazatele jej také museli pokládat ti křesťané ze židů, kteří nepochopili, že Mojžíšův zákon a Proroci svědčí o tom, že „Boží spravedlnost byla učiněna zjevnou *odděleně od zákona*,, a plnění Mojžíšova zákona nadále vyžadovali – a takovým zastánci celého Mojžíšova zákona pro židy z křesťanů byli všichni následovníci Krista z jeruzalémské církve, včetně Jakuba a celého vedení.

Ale nejenom to. Ačkoli Jeruzalém sice zrušením obřizky a stovek dalších požadavků učinil ohromný ústupek vůči křesťanům z pohanů, tím, že pro ně vybral čtyři požadavky z Mojžíšova zákona zároveň potvrdil, že ani pro křesťany z pohanů neplatí, že „Boží spravedlnost byla učiněna zjevnou *odděleně od zákona*,,

Pavlova setkání se vzkříšeným Ježíšem a vidění, kterých se mu při nich dostalo, naopak byla zdrojem jeho hlubokého přesvědčení, že okamžikem Ježíšova přibití na kůl byl na kůl přibit i Mojžíšův zákon a v tom okamžiku také přestal být závazným pro kohokoli, kdo hledá Boha, jak pro žida, tak pro Řeka. – Kolosanům 2:14.

Nemůže být, a ani není, žádných pochyb o tom, že Pavel měl toto poznání od okamžiku svého obrácení. Pro něj evangelium vždy bylo evangeliem o Kristu, nikdy ne evangeliem o Kristu a Mojžíšovi. Názornou ukázkou je i jeho testament, závěrečná řeč, kterou pronesl v Miletu (Sk 20:17-35) a ve které shrnuje celé svoje působení v oblasti Malé Asie. Je nanejvýš poučné, když si uvědomíme, že zatímco se v ní ani jednou nezmínil o Mojžíši nebo jeho Zákonu, o Ježíši a víře v něj se zmiňuje pětkrát:

- ve verši 19: „sloužil jsem jako *otrok pro Pána* s největší ponížeností myslí, se slzami a zkouškami, které mě postihly pro židovské úklady,,;
- ve verši 21: „Ale důkladně jsem vydával svědectví Židům i Řekům o pokání před Bohem a víře v *našeho Pána Ježíše*,,;
- ve verši 24: „Přesto si vůbec necením svou duši jako drahou, jen když budu moci dokončit svůj běh a službu, kterou jsem *přijal od Pána Ježíše*, abych vydal důkladné svědectví o dobré zprávě o Boží nezasloužené laskavosti,,;
- ve verši 28: „Dávejte pozor na sebe a na celé stádo, v němž vás Svatý Duch ustanovil jako dozorce, abyste pásli Boží sbor, který *vyplatil krví svého vlastního [Syna]*,,;
- ve verši 35: „Ve všem jsem vám předvedl, že takovou usilovnou prací máte pomáhat těm, kdo jsou slabí, a mít na mysli *slova Pána Ježíše*, který sám řekl: ‚Více štěstí je v dávání než v přijímání,,

„Izraelští muži, pomozte! To je ten muž, který všude vyučuje proti lidu, Zákonu a tomuto místu,,

Znamená to tedy, že bylo pravdivé jedno z obvinění, která proti Pavlovi v Jeruzalémě vznášeli jak křesťané ze židů (Sk 21:21), tak v daleko větší zášti židé z Asie (Sk 21:27, 28)? Je pravda, že Pavel vyučoval nezávislosti na Mojžíšově zákonu jenom křesťany z pohanů? A je pravda, že této nezávislosti věřící ze židů nikdy nevyučoval? Nebo je pravda, že kdykoli mohl, vyučoval nezávislosti na Mojžíšovi jak židy, tak křesťany z pohanů a křesťany ze židů?

Abychom mohli lépe posoudit, zda se Pavel v místech kde působil, snažil spolu se závislostí na Ježíši vytvářet i nezávislost na Mojžíši, uveďme nejprve rozhodující přístup, který Pavel vždy a všude projevoval při své kazatelské činnosti. Je dobře zachycen v 1. Korintánům 9:19-23:

Vždyť ačkoli jsem svobodný ode všech, učinil jsem se otrokem všech, abych získal co nejvíce lidí. A tak jsem se Židům stal jako Žid, abych získal Židy; těm pod zákonem jsem se stal jako pod zákonem, ačkoli sám nejsem pod zákonem, abych získal ty pod zákonem. Těm bez zákona jsem se stal jako bez zákona, ačkoli nejsem bez zákona vůči Bohu, ale [jsem] pod zákonem vůči Kristu, abych získal ty bez zákona. Slabým jsem se stal slabým, abych získal slabé. Stal jsem se lidem všeho druhu vším, abych rozhodně některé zachránil. Ale všechno činím kvůli dobré zprávě, abych se na ní stal podílníkem s [jinými].

Pavel byl od okamžiku setkání s Ježíšem na cestě do Damašku svobodný od Mojžíšova zákona a to mu umožnilo, aby ho *do*držoval spolu s těmi, kteří této svobody ještě nenabývali (židé a Kristovi následovníci ze židů), a *ne*dodržoval spolu s těmi, kteří buď nikdy pod Zákonem nebyli (věřící z pohanů) nebo s těmi křesťany ze židů (a nejenom v jím založených ekléziích), kteří, podobně jako Pavel, již této svobody také dosáhli. To je patrné například na dopisu do Říma (na jehož založení se Pavle nepodílel), kde vedle sebe žili jak věřící ze židů, tak z národů. Můžeme v této souvislosti uvést dva Pavlovy verše. První z nich Zákon chválí: „A tak Zákon sám o sobě je svatý a přikázání je svaté a spravedlivé a dobré,, zatímco druhý jej prohlašuje za věc minulosti: „Vždyť Kristus je konec Zákona,, – Římanům 7:12; 10:4.

Z tohoto pohledu se zdá, že židé z Asie a židovští křesťané v Jeruzalémě měli pravdu. Nebylo totiž třeba, aby Pavel veřejně vystupoval proti Mojžíšovu zákonu, a nikdo nepochybuje o tom, že Pavel si Zákona vážil a že podle něj také žil. Nicméně, Pavel přestupoval Mojžíšův zákon vždy, když jedl s pohany nebo s křesťany z pohanů, případně s těmi židovskými křesťany, kteří již úzkostlivě nedbali na to, odkud jejich jídlo pochází. A Pavel tento přístup vyučoval nejenom svým osobním příkladem, ale i v dopisech, které do jednotlivých domácích církví posílal, jako třeba v dopise do Říma.

Podívejme se nyní podrobněji na Pavlův první dopis do Korintu, kde ve třech! kapitolách (8-10) detailně rozebírá spornou otázku, kterou dnes máme sklon přelétnout, která ale v prvním století otrásla mnohými ekléziemi: dodržování dohody z Jeruzaléma z roku 49 n. l. o tom, za jakých podmínek se spolu na Pánově večeři i při společném jídle mohou stýkat křesťané ze židů a křesťané z národů. Nezapomeňme, že eklézie v Korintu byla Pavlovým dílem a že v ní byli zastoupeni věřící ze židů i z národů – a že se proto Pavlova slova rozhodně týkají i křesťanů ze židů, kteří do té doby, než opustili synagógu, svědomitě dodržovali všechna ustanovení Mojžíšova zákona. Stále také přitom mějme na paměti, že se snažíme posoudit, zda obvinění Pavla z opuštění Zákona a nabádání druhých k témuž, má nebo nemá solidní podklad.

„Jestliže vás někdo z nevěřících pozve ..., jezte všechno, co vám předloží,, – 1. Kor 10:27

Maso se v Korintu, stejně jako v ostatních městech Římské říše, prodávalo buď v pohanských chrámech, nebo odtud putovalo na místní masné trhy. – 1. Kor 10:25. V každém případě, pokud nepocházelo ze synagogy, kde šochet, školený židovský řezník, nechal zvíře správně vykrvácet, a kde zaručeně nedocházelo k obětování části nebo celého kusu masa pohanským bohům, kupující neměl žádnou záruku, že maso je z hlediska modlářství košer, tedy v pořádku a připravené ke konzumaci správným způsobem. Je tak zcela pochopitelné, že Jakub a starší muži v Jeruzalémě postupovali v naprostém souladu s literou i duchem Mojžíšova zákona, když pro Pánovu večeři i společná jídla židovských věřících a křesťanů z národů vyžadovali, aby se nejedlo žádné maso, u kterého byly pochybnosti o jeho doslovné, dietetické i symbolické obřadní čistotě.

Ne tak Pavel. Ačkoli kolem roku 50 n. l. prodělal bolestnou zkušenost v Antiochii, kde si lze představit, že košer požadavek byl argumentem, který uznal Petr, Barnabáš a nakonec i celý sbor, Pavel o 5 let později píše v této věci do Korintu:

„A pokud jde o jídla obětovaná modlám: Víme, že všichni máme poznání,, (8:1).

Jaké poznání?

„Vzhledem k jedení jídel obětovaných modlám víme, že modla není ve světě nic a že není žádný Bůh kromě jednoho,, (8:4).

Mají opravdu všichni křesťané takové poznání?

„Ne všichni ovšem mají toto poznání,, (8:7).

Jak nedostatek tohoto poznání ovlivňuje ty, kteří ho nemají?

„Někteří, protože jsou až dosud zvyklí na modlu, jedí jídlo jako něco obětovaného modle, a jejich svědomí, protože je slabé, se poskvřňuje,, (8:7).

Proč se jejich svědomí poskvřňuje? Protože nemají poznání, že modla nic neznamená. Jakou radu ale dává Pavel jim i těm, kteří jsou si naopak jasně vědomi, že modla není nic?

„Ale jídlo nás nedoporučí Bohu; jestliže nejíme, o [nic] nepřicházíme, a jestliže jíme, nemáme pro sebe žádnou zásluhu,, (8:8).

Jinými slovy: modla opravdu nic není; proto vás jedení masa obětovaného modlám k Bohu ani nepřiblíží, ale ani vás od něj nevzdálí.

Jaký jediný důvod mají ti, kdo vlastní poznání, aby maso obětované modlám nejedli?

„Ale stále bděte, aby se tato vaše autorita nějak nestala kamenem klopýtání pro ty, kdo jsou slabí. Kdyby totiž někdo viděl tebe, který máš poznání, jak spočíváš u jídla v modlářském chrámu, nebude budováno svědomí toho, který je slabý, do té míry, že by jedl jídla obětovaná modlám? Tvým poznáním je skutečně ničen ten, kdo je slabý, [tvůj] bratr, za něhož zemřel Kristus,, (9-11).

Proti komu by tak ti, kdo mají poznání, hřešili, kdyby maso jedli? Proti Mojžíšovu zákonu? Proti Bohu?

„Když však takhle hřešíte proti svým bratrům a zraňujete jejich svědomí, které je slabé, hřešíte proti Kristu,, (12)

Ani proti Bohu, ani proti Mojžíšovu zákonu, ale proti Kristu. Jak mohou hřešit proti Kristu? Tím, že přivádí ke klopýtání svého slabého bratra, za kterého Kristus zemřel (13).

A není v tom právě ten zásadní rozdíl mezi Pavlem a Jakubem? Mezi Pavlem a Jeruzalémem? Mezi Pavlem a Mojžíšem? A neznamená to, že Pavel vysvětluje, že není třeba brát ohled na Mojžíšův zákon, ale na Krista? Neznamená to, že Pavel doslova a dopísmene vyučuje, že v tomto případě Mojžíšův zákon ztrácí svoji platnost? A neznamená to, že v tomto bodě je obvinění z Jeruzaléma naprosto odpovídající?

Nelze obejít skutečnost, že Pavel v osmé kapitole dopisu Korint'ánům v naprostém protikladu k názoru jeruzalémského sboru a také ve zřetelném protikladu k ústní a písemné dohodě z roku 49 n. l. zcela jasně říká křesťanům v eklezii v Korintu, to jest křesťanům ze židů i křesťanům z národů, že pokud tím nepřivedou ke klopýtání svého bratra a pokud je samotné jejich svědomí neobviňuje, že potom mohou koupit maso obětované modlám a jíst ho.

Osmá kapitola sama o sobě výmluvně ukazuje, jaký byl Pavlův názor na dodržování Mojžíšova zákona vzhledem k masu obětovanému modlám.

Ale v desáté kapitole jde Pavel ještě dál, když udílí svoje osobní schválení každému, kdo usoudí, že modla pro něj nic neznamená: „Jezte všechno, co se prodává na masném trhu, a nedotazujte se kvůli svému svědomí, neboť „Jehovovi patří země a to, co ji naplňuje.,, (10:25, 26)

A skutečně nepředstavitelné a „*nestravitelné*„ jsou pro naprostou většinu křesťanů z Jeruzaléma následující verše, ve kterých Pavel posílá své konvertity (ale nejenom je) i do domu nevěřících pohanů a říká jim, že i tam mohou jíst vše, co je jim předloženo, pokud jim to svědomí dovolí:

„Jestliže vás někdo z nevěřících pozve a vy si přejete jít, jezte všechno, co je vám předloženo, a nedotazujte se kvůli svému svědomí. Ale kdyby vám snad někdo řekl: „To je něco obětovaného jako oběť.,, nejezte kvůli tomu, kdo to odhalil, a kvůli svědomí. Říkám „svědomí.,, ne tvé vlastní, ale toho druhého. Vždyť proč by měla být má svoboda souzena svědomím někoho jiného?., (10:27-30)

Opět: jediným důvodem, který nás může zastavit od konzumace masa obětovaného modlám, není Mojžíšův zákon, ale svědomí bratra, kterého by to přivedlo ke klopýtání.

Abychom plně docenili, co Pavel říká, nesmíme zapomenout, že v Jeruzalémě se teprve řeší to, zda je možné, aby židé z křesťanů mohli zasednout ke společnému stolu s křesťany z pohanů, a dochází se zde k názoru, že ano, ale pouze tehdy, pokud se bude dodržovat určitá část Mojžíšova zákona.

Oproti tomu Pavel říká, že je nejenom jedno, co jíme, ale že je dokonce úplně jedno, zda ten, se kterým jíme, je nebo není věřící křesťan!

Je možné se divit, že vztahy mezi Pavlem a Jeruzalémem nemohly být jiné, než napjaté?

Víme přitom, že Pavel přitom výše uvedené převratné pokyny dával svým konvertitům s cílem, aby, ať již jí nebo pijí, „vše dělali k Boží slávě.,, a nestali se „příčinami ke klopýtání židům stejně jako Řekům a Božímu sboru.,, a že sám sebe viděl jako toho, kdo „se ve všem líbí všem lidem, nehledá svoji výhodu, ale výhodu mnohých, aby byli zachráněni.,, – 1. Korint'ánům 10:31, 32. A že doufal, že ostatní o něm nebudou „mluvit utrhačně.,, kvůli věci, kterou činí s čistým svědomím vůči Bohu. – 1. Korint'ánům 10:30.

Za několik měsíců po odeslání dopisu z Efezu se v Jeruzalémě mohl přesvědčit o tom, jak daleko předběhl svoji dobu.

Literatura:

- Stott, John, *Through the Bible Through the Year*, 2006, Baker Books
- Meeks, Wayne, *The First Urban Christians*, 2003, Yale University Press
- Dunn, James, *The Acts of the Apostles*, 1996, Epworth Press
- Brown, Raymond, *An Introduction to the New Testament*, 1996, Doubleday
- Banks, Robert, *Paul's Idea of Community*, 1994, Hendrickson Publishers, LLC
- J. D. Douglas, *New Bible Dictionary*, 1991, Intersity Press
- The King James Study Bible*, 1988, Liberty University
- Insight on the Scriptures*, 1988, WTBT, New York
- Nelson's NKJV Study Bible*, 1982 Edition
- Bruce, F.F., *New Testament History*, 1969, Doubleday, 1980 ed.
- Schaff, Philip, *History of the Christian Church*, 1882, Eerdmans Publishing, 1978 ed.

KAPITOLA XI.

Pavlův marný boj s Jeruzalémem

Již jsme si mohli povšimnout, že vzhledem k jeruzalémské církvi apoštol Pavel žil od samého počátku své křesťanské dráhy v neustálém napětí. Lukáš, jehož důležitou historicko-teologickou prioritou bylo zdůrazňování souladu mezi ekléziemi ze židů a ekléziemi z pohanů, nakonec v případě Pavla kapituluje a v šesti kapitolách Skutků (21-26) ukazuje marnost Pavlova úsilí o zachování dobrých vztahů s mateřskou církví.

Ještě předtím, než k této závěrečné a svým způsobem tragické fázi Pavlovy služby přistoupíme, můžeme krátce připomenout, že po své konverzi se Pavel (podle podání ve Skutcích) dostal do Jeruzaléma celkem čtyřikrát, a nikdy to tam neměl snadné. Při první návštěvě byl zprvu místními následovníky Krista odmítnut, a když se je snažil přesvědčit o svém opravdovém obrácení tím, že se přel s řecky mluvícími židy, dostal se do ohrožení života. – Skutky 9:26-30. O jeho druhé návštěvě (Sk 11:29, 30; 25) ví pouze Lukáš sám, a téměř ji nelze skloubit s Pavlovou vlastní vzpomínkou z Galat'anům 2:1. Nabízí se proto otázka, proč se Pavel o této návštěvě nezmiňuje, jak se mu při této návštěvě (pokud se vůbec uskutečnila) dařilo a jak jeho úsilí přispět k finanční stabilitě jeruzalémských bratrů bylo pochopeno. Potřetí se Pavel dostává do Jeruzaléma ne o své vůli, ale tehdy, když je k tomu přinucen („šel jsem však kvůli zjevení,, „mně ti vynikající muži nepředali nic nového,, Gal 2:2, 6) a počtvrté Jeruzalém v Lukášově zprávě ani není jmenován, ačkoli se domníváme, že tam Pavel téměř jistě byl, aby „pozdravil sbor,, – Skutky 18:22.

Je pravdou, že Pavlův těžký čas v Jeruzalémě má různé příčiny. Při první návštěvě místní následovníci Krista měli pochopitelnou hrůzu z muže, který je předtím fanaticky pronásledoval a který si i dalším kázáním ihned učinil nepřátele na život a na smrt. Při druhé návštěvě se k jeho kontroverzní pověsti v Jeruzalémě mohla přidat zpráva, že jak v rodné Kilíkii a okolí, tak v syrské Antiochii Pavel káže jiný druh evangelia, než jakému se věří v Jeruzalémě. Třetí návštěva, u příležitosti synodu v roce 49 n. l., byla celá o tom, co se má a nemá dělat, a Pavlovy negativní pocity před ní i po ní jsou dostatečně vyjádřeny ve 2. kapitole dopisu Galat'anům. Navíc v důsledku vedla ke zcela evidentnímu ochlazení Pavlových vztahů jak s Petrem a Barnabášem, tak s celým sborem v Antiochii. A proč Lukáš tak rychle přechází Pavlovu čtvrtou (pravděpodobnou) návštěvu, opravdu nevíme; názory se přiklání k tomu, že Pavel chtěl udržet vztahy s Jeruzalémem alespoň na společenské úrovni.

Pavlova pátá a poslední návštěva na přelomu let 56 a 57 n. l. je ale dokladem toho, že pokud na jedné straně náboženského sporu chybí dobrá vůle, je nutné od sporu odejít, a to pokud možno včas, dokud straně usilující o smír nezačne jít o všechno, případně i o život.

Proč Pavel vůbec chtěl – musel do Jeruzaléma? Důvody jeho cesty musíme hledat jak v Lukášových Skutcích, tak v Pavlových dopisech.

„Musím však dnes a zítra a následující den jít dál, protože není přípustné, aby byl prorok zahuben mimo Jeruzalém,, – Lukáš 13:33

Vůbec první zmínku o Pavlově závěrečné cestě do Jeruzaléma nacházíme v 1. Korint'anům 16:1-3, kde si Pavel ještě není jistý, zda do Jeruzaléma půjde nebo ne: „Jestliže však bude vhodné, abych tam šel také....,,

Druhou zmínku o tom, že Pavel by měl jít do Jeruzaléma, nacházíme ve Skutcích 19:21 takto: „...Pavel *si v duchu* předsevzal, že až projde Makedonií a Achají, pocestuje do Jeruzaléma, a řekl: Až se tam dostanu, musím také vidět Řím., (NS) Ekumenický překlad podává ten samý verš výrazně jinak, a sice: „...Pavel *veden Duchem Svatým* rozhodl, že půjde přes Makedonii a Achaji do Jeruzaléma. Řekl: Zůstanu tam nějaký čas a potom musím do Říma., Tak v případě NS je to Pavel, 'kdo se v duchu rozhoduje' (anglický NS zde má „Paul purposed in his spirit.,), zatímco v případě EP je Pavel 'veden Svatým Duchem'. Který překlad je blíže myšlence, kterou Lukáš chtěl vyjádřit?

Textově je toto místo obtížné, protože z řečtiny (v základním tvaru en = v + určitý člen + pneuma = duch) není možné určit, zda je zde míněno Pavlovo vlastní rozhodnutí nebo zda je to Svatý Duch, který jej vedl. Také anglické Bible zde nejsou jednotné, a některé uvádějí, že „se Pavel rozhodl., (NIV), jiné, že „Pavel zamýšlel ve [Svatém] Duchu., (Amplified), ještě jiné, že „zamýšlel v Duchu., (NASB), a zase jiné že „zamýšlel v duchu., (KJV).

Jak vyplyne z Pavlových dopisů, apoštol měl závažný osobní důvod proč chtěl jít do Jeruzaléma, a z kontextu a dalších odkazů vyplývá, že to zároveň byl Svatý Duch, který Pavla v jeho rozhodování vedl. – Skutky 19:21; 20:23; 21:4, 11. Zřejmě tedy můžeme říci, že to byl Svatý Duch, který odstranil počáteční Pavlovo váhání a určil mu směr, kterým se má ubírat – a to nejenom Jeruzalém.

Jeruzalém byl totiž na Pavlově životní pouti poslední zastávkou před cestou do Říma, kam „*musel*,, a tak můžeme usoudit, že důvodem bylo, že Pavel měl na závěr své misionářské služby znovu vydat svědectví dvěma skupinám, pro něž se tak namáhal, židům (v Jeruzalémě) a židům a pohanům (v Římě). Zároveň víme, že Pavel se pobytu v Jeruzalémě obával a byl připraven v tomto městě pro Ježíše zemřít. – Skutky 20:22, 23; 21:11-13.

Nicméně, Pavel měl po celá léta velmi ušlechtilý, osobní důvod pro svoji cestu do Jeruzaléma, a tím bylo předání peněžní sbírky, kterou organizoval pro jeruzalémský sbor mezi ekléziemi, které založil. Apoštol sbírce věnoval několikileté úsilí a mnohokrát se k ní ve svých dopisech vrací – dokonce jí věnuje celé kapitoly, jako například 2. Kor 8 a 9, které nejlépe pochopíme právě z hlediska Pavlovy touhy finančně prospět církvi v Jeruzalémě. – Římanům 15:26.

Pavel o této sbírce píše na závěr prvního dopisu Korint'ánům, na začátku 16. kapitoly: „A vzhledem ke sbírce, která je pro svaté, učinite i vy tak, jak jsem nařídil galatským sborům.,, Na sbírce pro Jeruzalém se tak podílely eklézie v jižní Galácii (Sk 16:1), a rovněž církve v Makedonii (2. Kor 8:1-3), Achaji (2. Kor 9:1, 2) a Malé Asii (Sk 20:4). Ze třetího verše 16. kapitoly pak vyplývá, že eklézie mají ustanovit důvěryhodné bratry, kteří, buď sami nebo s Pavlem, donesou sbírku bratrům v Judeji, což Pavel znovu potvrzuje ve 2. Korint'ánům 8:16, 18, 19 a 23.

Lukáš se k tomuto mimořádnému daru, vyvolanému v život a uskutečňovanému na základě vytrvalého Pavlova vybízení, vrací ve Skutcích 20:4, a vyjmenovává tady bratry, kteří byli ve sborech jmenováni v souvislosti s doručení sbírky „svatým v Jeruzalémě.,: za jižní Galácii Gaia a Timotea (viz též Sk 16:1, 2 a 19:29); za Makedonii Aristarcha (viz též Sk 19:29), Sopatra (viz též Řím 16:21) a Sekunda; za Malou Asii Tychika (viz též Ef 6:21) a Trofima za eklézii v Efezu (viz též Sk 21:29).

Není tak pochyb o tom, že sbírka pro Jeruzalém byla jedním z ústředních bodů Pavlovy služby (snad v reakci na vybidnutí ze sněmu v roce 49 n. l. – sr. Gal 2:10, kde „chudými,, jsou

mínění bratří v Jeruzalémě). Ale více než to: sbírka byla především projevem jeho dobré vůle vůči jeruzalémskému sboru, jeho velkorysým gestem, které jasně vyjadřovalo, že navzdory naukovým rozdílům, z jeho strany není žádná zášti, nevole a nevraživosti, a že Pavel touží po smíru a jednotě, jak jenom to je možné.

„Jeruzaléme, Jeruzaléme, jenž zabíjíš proroky,,

Lukáš začíná svoji zprávu o událostech v Jeruzalémě v roce 56/57 n. l. pozitivně: „Když jsem se dostali do Jeruzaléma, bratři nás rádi přijali,, (NS); „přijali s radostí,, (EP). Není pochyb, že někteří jednotliví bratři, zejména ti, kteří Pavla znali od dob jeho konverze a u kterých našel střechu nad hlavou, jako Mnason z Kypru, Pavla vřele a radostně přivítali. Je ale důležité si uvědomit, že to bylo vřelé přivítání od jednotlivců, nikoli od církve v Jeruzalémě, jak vzápětí uvidíme. – Skutky 21:16,17; srovnej Skutky 21:22.

Již osmnáctý verš („Následující den však Pavel s námi vešel k Jakobovi; byli přítomni všichni starší muži,,) nevěští mnoho dobrého. Jakub nemohl/nechtěl/nepovažoval za nutné nebo rozumné setkat se s Pavlem bez přítomnosti starších mužů a je otázkou, jak máme rozumět devatenáctému verši („A pozdravil je a podal podrobnou zprávu o věcech, které Bůh učinil mezi národy prostřednictvím jeho služby,,): Jaká byla atmosféra během Pavlova vyprávění? Vyjadřuje zde Lukáš, že posluchači byli dychtiví a nadšení z Pavlovy podrobné zprávy nebo tam bylo chladné ovzduší, vyplývající z nejistoty, co se odehrálo mimo Jeruzalém?

Dvacátý verš, ačkoli ambivalentní, nás pravděpodobně povede k příklonu směrem k napjaté, podezřívavé atmosféře. Jeho první, „oslavná,, část („Jakmile to uslyšeli, oslavovali Boha,,) je do značné míry formálním shrnutím, se kterým jsme se již setkali ve Skutcích 11:18, a po kterém nastala celá řada problémů, které nakonec přivedly Pavla do situace, v níž se právě nachází. A ta, podle druhé části 20. verše („A řekli mu: Vidíš bratře, kolik tisíc věřících je mezi židy; a všichni horlí pro Zákon,,), je zcela zřetelná, a vrací Pavla to reality Jeruzaléma.

Jaká tedy byla reakce na Pavlovu zprávu o jeho službě mezi národy?

Jakub a starší muži vyjadřují názor, že je skutečně důvodem k oslavě, že také pohané začali sloužit Bohu, ale okamžitě přistupují k problému, který je tíží, a sice to, že v Jeruzalémě jsou tisíce křesťanů ze židů, „všichni horliví pro Zákon,,. Tito křesťané ze židů slyšeli (a implicitně, také jednoznačně věří), že Pavel vyučuje židy mezi národy, aby nerespektovali Mojžíšův zákon. Jediná možnost řešení je ta, aby Pavel prakticky dokázal, že to není pravda, a zaplatil výlohy mužům, kteří jsou naopak Zákona velmi dbalí. Tím se prokáže, že i on sám „chodí řádně,, a „dodržuje Zákon,, – stejně jako by v určitých bodech měli dodržovat i křesťané z pohanů. – Skutky 21:20-25.

Jakkoli Lukáš až do této chvíle při popisování dějin rané církve a jejího vývoje usiloval o předložení určité harmonie mezi dvěma rozdílně orientovanými skupinami, nyní již nemůže než otevřeně přistoupit k tomu, aby připustil propastný, nesmiřitelný a neodstranitelný rozdíl, který tyto dvě skupiny od sebe odděloval – Mojžíšův zákon. Vyzdvihneme nyní některé aspekty z proslovu nejmenované osoby nebo osob – znovu Skutky 21:20-25, tentokrát v hlavních bodech:

1. V Jeruzalémě jsou tisíce („mnoho tisíců,, KB) židovských následovníků Krista.
2. Všichni jsou horliví pro [Mojžíšův] zákon.

3. Žádný z nich nepokládá víru v Ježíše a jeho oběť za dostatečnou k záchraně – naopak věří, že *sine Moshe qua non* neboli *bez Mojžíše není záchrany*.
4. O Pavlovi a jeho církvích si myslí pravý opak – že zavrhli Mojžíše.
5. Jakmile se dozví, že Pavel přijel, je z jejich strany nutné očekávat problémy.
6. Nestačí, že Jakub a starší muži sami pokládají obvinění za nepravdivá.
7. Je proto nezbytné, aby Pavel veřejně prokázal, že i on dodržuje Mojžíšův zákon.
8. Čtyři muži z nich se právě nyní podrobují požadavkům Mojžíšova zákona.
9. Pavel se spolu s nimi podle Zákona obřadně očistí; navíc zaplatí jejich výlohy.
10. Křesťané z pohanů nebyli nikdy plně osvobozeni od Mojžíšova zákona. Pavel si musí uvědomit, že je musí vést k plnění požadavků dohodnutých před 8 lety.

Je pozoruhodné, jak bezmocní jsou Jakub a starší muži, a jejich bezmocnost je dalším vyjádřením hlubokého rozdílu mezi Jeruzalémem a Pavlem. Oni sami jsou si vědomi toho, že Pavel rozlišuje mezi věřícími ze židů a věřícími z pohanů, a že Pavel nenutí žádného židovského věřícího následovníka Krista, aby opustil Zákon – srovnej Skutky 16:3 a Gal 2:3. Jsou si ale zároveň vědomi toho, že tváří v tvář jejich církvi jejich slovo nestačí a že je nutné, aby Pavel veřejně a viditelně dokázal svoji loajalitu.

Do jaké míry si byli vědomi nebezpečí, do kterého jejich návrh Pavla může uvést, není možné posoudit, stejně jako nevíme, jaké důvody je vedly k požadavku, aby Pavel zaplatil výlohy jemu neznámých mužů při dodržování Mojžíšova zákona. Domníváme se zde, že to bylo v následování příkladu Heroda Agrippy, který se v roce 41 n. l. ujal vlády nad Judeou. Aby všem dokázal, že během svého pobytu v Římě neopustil Mojžíšův zákon, král zaplatil poplatky za celou řadu mužů, kteří na sebe vzali nazarejský slib. Pokud to tak bylo, není to pro Pavla zrovna lichotivý příměr.

S jistotou ale můžeme říci, že Jakub i starší muži zcela sdíleli názor své církve na to, že pro židovské věřící je absolutně nezbytné, aby Krista uctívali pouze rukou v ruce s Mojžíšem, a ne jinak. A že dali Pavlovi nebezpečné doporučení.

Pavel v poslušnosti jejich rady pak skutečně málem přišel o život, když jej v chrámu rozpoznali židé z oblastí Asie, kde působil jako misionář, a od konfrontace v chrámu jeho život visel na vlásku. – Skutky 21:26 - 23:35. Ale věc, která ho mohla nejvíce sklíčit bylo to, že Jeruzalém zřejmě nepřijal jeho sbírku – alespoň Lukáš se o předání daru či poděkování za něj nikde nezmiňuje. Jediný odkaz na sbírku nacházíme již jenom v Pavlově řeči před Felixem, kde je opět pouze zmínka o tom, že Pavel přijel, aby dar předal. Nicméně, (jakkoli jsou argumenty na základě neuvedené skutečnosti pouhými dohady), o jeho předání se nedozvídáme, a vzhledem k nákladnosti daru a náročnosti jeho přípravy se zdá být Lukášovo mlčení o jeho nedokončeném převzetí nanejvýše výmluvné. – Skutky 24:17,18.

Jeruzalémská církev v porovnání s církví v Efezu

Na závěr části o Pavlově marném boji s Jeruzalémem, židovským, a paradoxně i židovsko-křesťanským, uvedme, že není možné si nepovšimnout rozdílu mezi chladem a podezřívavostí, kterou k Pavlovi pocítovala převážná část jeruzalémské církve, a vřelostí, oddaností a láskou, kterou mu prokazovala eklézie v Efezu (můžeme ji zároveň vnímat jako zástupnou pro eklézie v Makedonii, Achaji, Malé Asii a většinu církví v jižní Galácii). Pavlova téměř závěť, se kterou se loučí se zástupci efezské eklézie v Miletu, zachycená ve 20. kapitole Skutků, je plná vzájemné náklonnosti z obou stran. Tak Pavel Efezanům sloužil jako otrok, s největší ponížeností myslí, se slzami (19); jeho nestranná služba zahrnovala židy i Řeky zároveň a nyní je všechny svěřuje Bohu a jeho slovu (32). Tak Efezané

„propukají ve velký pláč, něžně Pavla objímají a líbají a bolí je, že ho již nikdy neuvidí., (37, 38).

A zatímco z Jeruzaléma Pavel odchází v řetězech (a neslyšíme nic, ale absolutně nic o pomoci, kterou by kdokoli z jeruzalémských bratří nabídl Pavlovi v jeho soužení), zástupci jeho evropských a maloasijských eklézií společně s ním poklekají, modlí se a pláčí.

„Jeruzaléme, Jeruzaléme, který zabíjíš proroky, a kamenuješ ty, kdo byli k tobě posláni!., – Matouš 23:37.

Literatura:

Stott, John, *Through the Bible Through the Year*, 2006, Baker Books

Meeks, Wayne, *The First Urban Christians*, 2003, Yale University Press

Dunn, James, *The Acts of the Apostles*, 1996, Epworth Press

Brown, Raymond, *An Introduction to the New Testament*, 1996, Doubleday

Banks, Robert, *Paul's Idea of Community*, 1994, Hendrickson Publishers, LLC

J. D. Douglas, *New Bible Dictionary*, 1991, Intervarsity Press

The King James Study Bible, 1988, Liberty University

Insight on the Scriptures, 1988, WTBT, New York

Nelson's NKJV Study Bible, 1982 Edition

Bruce, F.F., *New Testament History*, 1969, Doubleday, 1980 ed.

Schaff, Philip, *History of the Christian Church*, 1882, Eerdmans Publishing, 1978 ed.

Závěr

Ex labore gloria – po lopotě sláva

Cílem této práce bylo ukázat, že apoštol Pavel nabízel svým posluchačům, a vůbec všem případným následovníkům Ježíše Krista, jedinečné křesťanské poselství. Jedinečnost jeho evangelia spočívala v Pavlově přesvědčení o tom, že Ježíšovou smrtí byl Mojžíšův zákon zcela nahrazen zákonem Kristovým. Proto není nikdo z Ježíšových následovníků, ať již ze Židů nebo z pohanů, zavázán k poslušnosti příkázání stanovených ve Staré smlouvě.

Pavel se tak ve svém pochopení významu smrti a vzkříšení Ježíše Krista v kritické míře odlišoval od jeruzalémské církve, tvořené výlučně křesťany ze Židů, a představované na jedné straně radikálními zastánci Mojžíše, a na druhé straně umírněným středem seskupeným kolem Ježíšova bratra Jakuba. Radikální křídlo křesťanů ze Židů požadovalo, aby se všichni Ježíšovi následovníci zároveň podrobili i požadavkům Mojžíšova zákona. Jakub a další, kompromisu naklonění křesťané ze Židů, byli ochotni odpustit většinu Mojžíšových požadavků křesťanům z pohanů, ale zároveň jednoznačně vyžadovali, aby křesťané ze Židů Mojžíšův zákon plnili do nejmenších podrobností.

Křesťanská církev se tak od svého samotného počátku vyvíjela nikoli jako jednotný celek, ale jako dvě odlišné skupiny následovníků židovského proroka z Nazaretu, Ježíše Krista. Spojovacím článkem mezi nimi byla víra v Ježíše jako Božího syna, jehož smrt pro ně otevřela cestu k věčnému životu v nebeském království. A naopak, rozdělujícím prvkem mezi nimi, a to rozdělujícím prvkem zásadního charakteru, byl jejich přístup k platnosti Mojžíšova zákona.

Není bohužel sporu o tom, že síly vedoucí k rozdělení postupně převážily nad sjednocujícím prvkem víry v ukřižovaného Krista.

Vznik, průběh a výsledek těchto počátečních sporů v nově se vytvářející církvi jsou zachyceny v biblické knize nazvané Skutky apoštolů, napsané společníkem apoštola Pavla, lékařem Lukášem. Ten nám předkládá komplexní pohled na vzájemné boje horlivých evangelistů, boje, které někdy končili smírem, mnohdy ale také dlouhodobým, ba i trvalým rozchodem prvotních Kristových následovníků.

Poslední část Skutků apoštolů popisuje Pavlův marný zápas s církví v Jeruzalémě, a v samotném závěru knihy nacházíme Pavla v Římě, spoutaného řetězy. Jeho vize života ve svobodě Kristova evangelia se v této chvíli zdála být nesmírně daleko. Idea, pro kterou se celá léta tak namáhal, byla téměř ztracena a není nejmenších pochyb o tom, že v roce 56 n.l. Pavel skončil na straně poražených.

Jak dramaticky se ale všechno mělo změnit v průběhu následujících staletí!

Aneb jinými slovy: ačkoli Pavlova lopota a utrpení pro Krista byly každodenní součástí jeho života, jeho triumf byl až posmrtný.